

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**BAŞLANGIÇTAN 1928'E TÜRKİYE'DE SİNEMA VE
SİNEMA DERGİLERİ**

**Hazırlayan
Mustafa TEMEL**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yaşar ZORLU**

Yüksek Lisans Tezi

**Temmuz 2013
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI
GENEL GAZETECİLİK BİLİM DALI**

**BAŞLANGIÇTAN 1928'E TÜRKİYE'DE SİNEMA VE
SİNEMA DERGİLERİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Mustafa Temel**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Yaşar Zorlu**

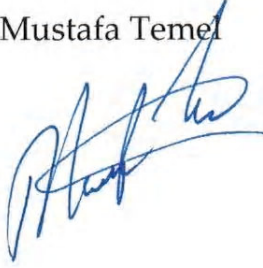
**Bu Çalışma; Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri
Birimi tarafından SYL-2013-4371 kodlu proje ile
desteklenmiştir.**

**Ağustos 2013
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Mustafa Temel

YÖNERGEYE UYGUNLUK

“Başlangıçtan 1928’e Türkiye’de Sinema ve Sinema Dergileri” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

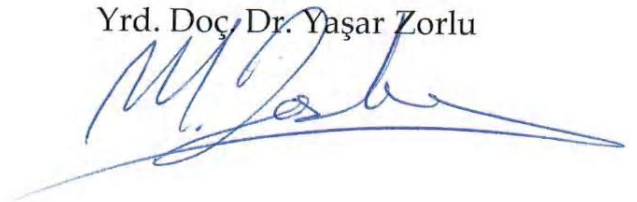
Tezi Hazırlayan

Mustafa Temel

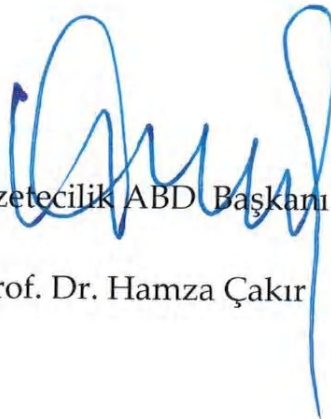
Danışman

Yrd. Doç. Dr. Yaşar Zorlu

Gazetecilik ABD Başkanı

Prof. Dr. Hamza Çakır

KABUL VE ONAY

Yrd. Doç. Dr. Yaşar ZORLU danışmanlığında Mustafa TEMEL tarafından hazırlanan “Başlangıçtan 1928’e Türkiye’de Sinema ve Sinema Dergileri” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gazetecilik Anabilim Dalında **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

15.07.2013

JÜRİ:

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Yaşar ZORLU
Üye : Prof. Dr. Hamza ÇAKIR
Üye : Doç. Dr. Hakan AYDIN

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 16.08.2013 tarih ve 15.....sayılı kararı ile onaylanmıştır.

16.08.2013

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Osmanlıca yayınlanan sinema dergilerinin incelendiği bu çalışmada; gerek kaynak temini gerekse de çalışmanın düzenlenmesi aşamasında yardımlarını ve katkılarını esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Yaşar Zorlu'ya, tezin hazırlık aşamasında, yazım sürecinde fikir ve önerileri ile yardımcı olan hocalarım Prof. Dr. Hamza Çakır ve Doç. Dr. Hakan Aydın'a, çalışmaya başladığım tarihten itibaren fikir alışverişinde bulunduğum, başta Arş. Gör. Metin Eken olmak üzere değerli meslektaşlarım ve arkadaşlarıma teşekkürlerimi iletiyorum.

Mustafa TEMEL

Kayseri 2013

BAŞLANGIÇTAN 1928'E TÜRKİYE'DE SİNEMA VE SİNEMA DERGİLERİ

Mustafa TEMEL

Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2013

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Yaşar ZORLU

ÖZET

Osmanlı'ya sinemanın Avrupalılar aracılığıyla gelmesi Türkiye'de, sinema sektörünün gelişmesinde onların etkili olmasına neden olmuştur. Bu etki beraberinde sinema salonlarının yabancılar tarafından açılmasına ve bu salonlarda gösterilen filmlerin de yurtdışı kaynaklı olmasına sebep olmuştur. Bu süreçte İstanbul'un bazı semtlerinde film gösterimleri artmış ve sinema insanların ilgisini çekmeyi başarmıştır.

Osmanlı'da ilk sinema gösterimlerinin ardından, ilk Türk filmi de 14 Kasım 1914'te çekilmiştir. Fakat yerli film üretiminin gelişmesi sinemaya ilginin arttığı Cumhuriyet dönemi ile birlikte mümkün olmuştur.

Sinemanın Osmanlı'da gelişiminde yazılı basının da etkisi görülmektedir. Bu çalışmanın amacı da; 1914-1928 yılları arasında yayınlanan sinema ile ilgili dergilerin içeriğinin analiz edilmesi ve sinemanın gelişiminde etkilerinin gösterilmesidir. Osmanlı'da sinema dergilerinin yayınlanmaya başlaması sinemanın halk arasında yaygınlaşmasını da beraberinde getirmiştir. Bazıları Osmanlıca ve Fransızca olarak yayınlanan sinema dergileri, sinemanın Osmanlı'da gelişmesine katkı sağlamış ve bu yeni eğlenceyi halka tanıtmıştır. Halkın sinemaya ilgi duyması da yine dergiler aracılığıyla gerçekleşmiş ve bununla birlikte yeni kültürel formlar Osmanlı toplumu arasında yaygınlaşmaya başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Osmanlı'da Sinema, Sinema Dergileri

**CINEMA AND CINEMA MAGAZINES IN TURKEY FROM BEGINNING
TO 1928**

Mustafa TEMEL

Erciyes University, Institute Of Social Sciences

M.Sc. Thesis , June 2013

Supervisor : Yrd. Doç. Dr. Yaşar ZORLU

ABSTRACT

Introduction of the cinema to the Ottoman through the agency of the Europeans has led to their influence in development of the cinema industry. This influence has resulted in opening of movie theaters by foreigners, and the fact that the movies presented in those theaters are foreign origin. In this course, movie presentations in several districts of Istanbul has increased, and cinema has succeeded to draw attention of people.

Following the first cinema presentations in the Ottoman, the first Turkish movie was shot on 14 November 1914. However, the development of domestic film production has become possible in the Republican Era.

Influence of printed media is also seen in development of the cinema in the Ottoman. The aim of this study is to analyze content of the cinema magazines published between 1914 and 1928, and showing their influences in development of cinema. Beginning of publication of cinema magazines in the Ottoman has brought along popularization of the cinema among people. The cinema magazines some of which were published in the Ottoman Turkish and the French languages have contributed to development of the cinema in the Ottoman, and introduced this new entertainment to public. Interest of the public in cinema has also taken place through the magazines, and along with this, new cultural forms have started to become popular among the Ottoman society.

Keywords: Cinema, Cinema in the Ottoman, Cinema Magazines

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	i
YÖNERGEYE UYGUNLUK.....	ii
KABUL VE ONAY.....	iii
ÖNSÖZ	iv
KISA ÖZET	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar VE ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM:

BAŞLANGIÇTAN 1928'E TÜRKİYE'DE SİNEMA

1.1. Osmanlı Sarayında Zihniyet Değişiminin Göstergesel Kodları.....	7
1.1.1. Değişim Göstergelerinden Biri Olarak Sinema	12
1.1.2. Sinemanın Halka Açılması ve Sinema Salonları	22
1.1.3. İlk Türk Filmleri ve Halka Açık Sinema Salonlarında Gösterilen Filmlerin Değerlendirilmesi	32
1.2. Cumhuriyet'in Sinemaya Bakışı.....	41
1.2.1. 1928'e Kadar Cumhuriyet Dönemi Sineması	42
1.2.2. 1923-1929 Dönemi'nde Çekilen Yerli Filmler, Gösterime Giren Yabancı Filmler ve Sinema Salonları Üzerine Bir Değerlendirme	44
1.3. Sinemanın Anadolu'ya Yayılması.....	47

2. BÖLÜM:

OSMANLICA YAYINLANAN SİNEMA DERGİLERİ (1914-1928)

2.1. Osmanlı'da Sinema Dergiciliğini Özendiren Etmenler.....	50
2.2. 1928'e Kadar Yayınlanan Sinema Dergileri	54
2.2.1. <i>Sinema Dergisi</i>	54
2.2.1.1. <i>Sinema Dergisi</i> 'nin Biçimsel ve Teknik Durumu.....	54
2.2.1.2. <i>Sinema Dergisi</i> 'nin Kadrosu.....	56
2.2.1.3. <i>Sinema Dergisi</i> 'nin İçeriği.....	56
2.2.2. <i>Ferah</i>	58
2.2.2.1. <i>Ferah</i> 'ın Biçimsel ve Teknik Durumu	58
2.2.2.2. <i>Ferah</i> 'ın Kadrosu.....	59
2.2.2.3. <i>Ferah</i> 'ın İçeriği	59
2.2.3. <i>Sinema Postası (Le Courier du Cinema)</i>	60
2.2.3.1. <i>Sinema Postası</i> 'nın Biçimsel ve Teknik Durumu	61
2.2.3.2. <i>Sinema Postası</i> 'nın Kadrosu	62
2.2.3.3. <i>Sinema Postası</i> 'nın İçeriği.....	63
2.2.4. <i>Sinema Yıldızı</i>	69
2.2.4.1. <i>Sinema Yıldızı</i> 'nın Biçimsel ve Teknik Durumu.....	69
2.2.4.2. <i>Sinema Yıldızı</i> 'nin Kadrosu.....	71
2.2.4.3. <i>Sinema Yıldızı</i> 'nin İçeriği	71
2.2.5. <i>Opera-Sine (Opera-Cine)</i>	81
2.2.5.1. <i>Opera-Sine</i> 'nin Biçimsel ve Teknik Durumu	81
2.2.5.2. <i>Opera-Sine</i> 'nin Kadrosu	83

2.2.5.3. <i>Opera-Sine'nin İçeriği</i>	83
2.2.6. Sinema Rehberi.....	89
2.2.6.1. <i>Sinema Rehberi'nin Biçimsel ve Teknik Durumu</i>	89
2.2.6.2. <i>Sinema Rehberi'nin Kadrosu</i>	91
2.2.6.3. <i>Sinema Rehberi'nin İçeriği</i>	91
2.2.7. Mudhike.....	93
2.3.7.1. <i>Mudhike'nin Biçimsel ve Teknik Durumu</i>	94
2.3.7.2. <i>Mudhike'nin Kadrosu</i>	96
2.3.7.3. <i>Mudhike'nin İçeriği</i>	96
2.2.8. Sinema Mihveri.....	100
2.2.8.1. <i>Sinema Mihveri'nin Biçimsel Ve Teknik durumu</i>	100
2.2.8.2. <i>Sinema Mihveri'nin Kadrosu</i>	101
2.2.8.3. <i>Sinema Mihveri'nin İçeriği</i>	102
2.2.9. Film Mecmuası (Le Film)	104
2.2.9.1. <i>Film Mecmuası'nın Biçimsel ve Teknik Durumu</i>	105
2.2.9.2. <i>Film Mecmuası'nın Kadrosu</i>	108
2.2.9.3. <i>Film Mecmuası'nın İçeriği</i>	108
2.2.10. Artistik-Sine (Artistic-Cine)	113
2.2.10.1. <i>Artistik-Sine'nin Biçimsel ve Teknik Durumu</i>	114
2.2.10.2. <i>Artistik-Sine'nin Kadrosu</i>	116
2.2.10.3. <i>Artistik-Sine'nin İçeriği</i>	116
2.2.11. Türk Sineması (Cine-Turc).....	122
2.2.11.1. <i>Türk Sineması'nın Biçimsel ve Teknik Durumu</i>	122
2.2.11.2. <i>Türk Sineması'nın Kadrosu</i>	124

2.2.11.3. <i>Türk Sineması'nın İçeriği</i>	124
2.2.12. Sinematograf Ceridesi.....	128
2.3. 1928'e Kadar Yayınlanan Sinema Dergilerinin Genel Özellikleri.....	128
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	132
EKLER.....	135
KAYNAKÇA.....	154
ÖZGEÇMİŞ.....	162

TABLOLAR VE ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo 1. 1921 yılında İstanbul Beyoğlu'ndaki sinema salonları	32
Tablo 2. Fuat Uzkınay'ın çektiği kısa filmler	37
Tablo 3. 1914-1922 yılları arasında çekilen yerli filmlerin künyesi	38
Tablo 4. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de çekilen yerli filmler.....	44
Tablo 5. İstanbul'da gösterime giren yabancı filmler.....	45
Şekil 1. Auguste Lumière-Louis Lumière tarafından icat edilen "Sinematograf" aleti	13
Şekil 2. "Ayastefanos'taki Rus Abidesi'nin Yıkılışı"	34
Şekil 3. Sinema dergisinin 62. sayısının 1. sayfası	55
Şekil 4. Sinema dergisinin 62. sayısında yayınlanan sinema programı.....	57
Şekil 5. Ferah dergisinin 11 Şubat 1915'te yayınlanan 57. sayısının 1. sayfası..	59
Şekil 6. Sinema Postası'nın 15 Aralık 1923 tarihli 2. sayısının Osmanlıca kapak sayfası.....	61
Şekil 7. Sinema Postası'nın 8. sayısının 1. sayfasında yayınlanan ilk Türk kadın sinema oyuncusu Bedia Muvahhid Hanım'ın fotoğrafı.....	68
Şekil 8. Sinema Postası'nın 8.sayısında yayınlanan Hâle Sineması'nın ilanı.....	69
Şekil 9. Sinema Yıldızı'nın 12 Haziran 1924 tarihli 1. sayısının Osmanlıca kapak sayfası.....	70
Şekil 10. Sinema Yıldızı'nın 1. sayısında yayınlanan "Sinema Hileleri" başlıklı yazı	75
Şekil 11. Sinema Yıldızı'nın 4. sayısının kapak sayfasında yayınlanan "Sözde Kızlar" isimli filmin tanıtımı.....	80
Şekil 12. Sinema Yıldızı'nda okuyuculara verilen süs piyangosu	81

Şekil 13. Opera-Sine dergisinin 2. yılında yayınlanan 30 Eylül 1925 tarihli 3. sayısının kapak sayfası	82
Şekil 14. Opera-Sine dergisinin 2. yılın 1. sayısında yayınlanan “Sinema Alemlerinden Haberler” başlıklı yazı	86
Şekil 15. Opera-Sine dergisinde yayınlanan Osmanlıca-Fransızca bir reklam ..	88
Şekil 16. Opera-Sine dergisinde okuyuculara verilen bir kupon	89
Şekil 17. Sinema Rehberi'nin 25 Nisan 1924 Cuma günü yayınlanan 20. sayısının 1. sayfası.....	90
Şekil 18. Sinema Rehberi'nin 14. sayısında yayınlanan ilan ve reklam sayfası .	91
Şekil 19. Sinema Rehberi'nin 14., 15., 16., 17., 18. ve 20. sayılarında yayınlanan sigara kâğıdı reklamı	93
Şekil 20. Mudhike Dergisi'nin 17 Aralık 1924 tarihli 1. sayısının Osmanlıca kapak sayfası	95
Şekil 21. Mudhike'de yayınlanan “Amerika’da Sinema Kralları Ne Kazanıyor ve Nasıl Kazanıyor” başlıklı yazı.....	98
Şekil 22. Sinema Mihveri'nin Osmanlıca yayınlanan 1. sayısının kapak sayfası.....	101
Şekil 23. Sinema Mihveri'nde yayınlanan ve bol fotoğraf ve görselle desteklenen film tanıtım sayfası	103
Şekil 24. Film Mecmuası'nın 2. yılında yayınlanan 16 Kasım 1927 tarihli 8. sayısının Osmanlıca ve Fransızca kapak sayfaları	105
Şekil 25. Film Mecmuası'nın 1. yılında yayınlanan 14 Nisan 1926 tarihli birinci sayısının Osmanlıca kapak sayfası	107
Şekil 26. Film Mecmuası'nın bir çok sayısında yayınlanan “Bayer” firmasına ait reklamlardan bazıları.....	112

Şekil 27. Film Mecmuası'nın 14. sayısının kapak sayfasında yayınlanan Charlie Chaplin'in filmi ile ilgili fotoğraf.....	113
Şekil 28. Artistik-Sine'nin 4 Kasım 1926 tarihli 1. sayısının Osmanlıca, 7 Nisan 1927 tarihli 7. sayısının Fransızca yayınlanan kapak sayfası	114
Şekil 29. Artistik-Sine dergisinin 13. sayısında yayınlanan "Kolombiya" markalı makine firmasına ait reklam	120
Şekil 30. Türk Sineması'nın (Cine-Turc) 1 Mayıs 1928 tarihli 5. sayısının Fransızca kapak sayfası	123
Şekil 31. Türk Sineması dergisinin 26. sayısında yayınlanan "Kodak" fotoğraf makinesine ait bir reklam.....	127

GİRİŞ

Sinema Avrupa ülkelerinden birkaç yıl sonra yabancı vatandaşlar aracılığıyla Osmanlı'ya gelmiştir. "Lumière" operatörleri aracılığıyla Osmanlı'ya gelen sinematograf aygıtı ile birlikte ilk sinema gösterimleri Osmanlı Sarayı'nda yapılmıştır. Yabancı uyruklu vatandaşlar tarafından ülkeye getirilen sinema, yine yabancılar aracılığıyla gelişmeye başlamıştır. Türk yönetmenler tarafından filmler çekilinceye kadar; yabancılar tarafından çekilen filmler ve yaygın halk gösterimleri ile birlikte sinemaya olan ilgi artmaya başlamıştır. Romen uyruklu Sigmund Weinberg aracılığıyla gerçekleşen halka açık ilk film gösterimiyle birlikte, sinema halk arasındaki yayılımını iyiden iyiye artırmıştır.

Sinemanın giderek artan etkisinin sonucunda, Osmanlı'da Merkez Ordu Sinema Dairesi kurulmuştur. Sinema Dairesi ile ilgilenen görevli amir ise, ilk Türk filmi olarak kabul edilen "Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı" filmini çeken Fuat Uzkınay'dır. Fakat Uzkınay'dan önce çekilen bazı filmler olduğu yönündeki söylentilere rağmen, ilk film ile ilgili belge eksiklikleri vardır. Bu bağlamda, hem daha önce çekildiği iddia edilen filmler ile ilgili belgelere hem de Fuat Uzkınay'ın çektiği filme dair belgelere ulaşamamaktadır.

Merkez Ordu Sinema Dairesi aracılığıyla Fuat Uzkınay'ın sinemacılığa girmesi ve Weinberg ile birlikte filmler çekmeye başlaması zamanla yeni yönetmenlerin de doğmasını sağlamıştır. Sedat Simavi ve Muhsin Ertuğrul ile birlikte başlayan bu süreç Türk Sinema Tarihi açısından oldukça önemlidir. Yerli filmlerin

çekilmeye başlaması, beraberinde yerli film sektörünün de doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlamıştır. Türkiye'deki ilk film şirketi olan Kemal Film'in kurulmasıyla birlikte, hem yurtdışından ithal edilen filmlerin hem de yerli filmlerin sayısında artış olmuştur.

Fakat bu yıllarda ülkemizdeki sinema sektöründe tiyatronun etkisi oldukça fazladır. İstanbul Şehir Tiyatrosu'nun etkili olmaya başladığı yıllarda, sinemada adeta tiyatronun gizli etkisi ve üstünlüğü görülmektedir.

Türk sinema tarihinin, sinema tarihçileri tarafından belirli dönemlere ayrılmasında tiyatronun bu etkisi açıkça görülmektedir:

Alim Şerif Onaran'a Göre;

1. Tiyatrocular Dönemi (1923-1939),
2. Geçiş Dönemi (1939-1952)
3. Sinemacılar Dönemi (1952-1963),
4. Yeni Türk Sineması

Nijat Özön'e Göre Türk Sinemasının Dönemleri:

1. İlk Dönem (1910-1922),
2. Tiyatrocular Dönemi (1922-1939)
3. Geçiş Dönemi (1939-1950),
4. Sinemacılar Dönemi (1950-1970)
5. Genç/Yeni Sinemacılar Dönemi (1970 ve sonrası)

Sezer Tansuğ'a göre Türk Sinemasının Dönemleri:

1. Tiyatrovari anlatım dönemi

2. Sinemasal anlatıma doğru yarı tiyatrovari dönem

3. Sinemasal anlatım dönemi olarak tasnif etmiştir (Özön, 1985, s. 333; Tansuğ, 1982, s. 257'den aktaran Önder & Baydemir, 2005, s. 115-116).

Fikret Hakan'a göre ise Türk Sinemasının Dönemleri aşağıdaki şekilde ele alınmaktadır:

1. Dönem: 1914-1918, 2.Dönem: 1918-1923, 3.Dönem: 1923-1928 (Kemal Film ile İpek Film arasındaki karanlık dönem), 4.Dönem: 1928-1943, 5.Dönem: 1943-1955, 6.Dönem: 1955-1976 (Gelişim ve Çöküş), 7.Dönem: 1976-1980 (Seks Filmleri Dönemi), 8.Dönem: 1980 sonrası video filmleri dönemi, 9.Dönem: 30 Haziran renkli televizyon etkisindeki sinema dönemi, 10.Dönem: 1996 ve sonrası (Hakan, 2012, s. 16).

Türk sinema tarihi ile ilgili ülkemizdeki kaynaklar incelendiğinde, bilgi ve belgelerin önemli ölçüde eksik ve yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca Türk Sinema Tarihi ile ilgili yazılan yazılar, ülkemizde akademinin dışından gelmekte ve belirli bir bilimsellik kriteri taşımamaktadır. Bu yüzden Türkiye'de sinema tarihi çalışmaları film merkezci yaklaşımın etkisindeki geleneksel tarih yaklaşımından çıkmak zorundadır (Özen, 2009, s. 17,42).

İletişim tarihi ile ilgili kaynakların/ilginin yetersiz olmasının bir sebebi de, cumhuriyet ile birlikte kültür devriminin gerçekleşmesi ve iletişim eğitimi/tarihi ile ilgilenen akademisyenlerin yeterli sayıda olmamasıdır. Zira cumhuriyetin ilanıyla birlikte harf devriminin yapılması, araştırmacıların geçmişle ilgisini kesmiş ve araştırmacılara eski harflerin öğretilmemesi, iletişim

ve basın tarihinin yeterince incelenememesine sebep olmuştur. Yine iletişim eğitimleri ile birlikte, iletişim tarihinin anlatılamaması ve anlatabilecek öğretim üyesinin olmaması iletişim tarihine ilginin oluş/a/mamasına sebebiyet vermiştir (Alemdar, 2001, s. 262-264).

Osmanlı döneminde yayınlanan bazı sinema dergileri ile ilgili çalışmalar bulunmasına rağmen, dergilerin tamamını irdeleyen, içerikleri ile ilgili yeterli bilgi aktaran çalışmalar bulunamamaktadır. Osmanlıca yayınlanan sinema dergilerini inceleyen en kapsamlı çalışma Ali Özuyar tarafından hazırlanan “Sinemanın Osmanlıca Serüveni” isimli kitaptır. Kitapta dokuz sinema dergisi içerik olarak değerlendirilmiş, o dönem yayınlanan diğer iki sinema dergisine ise yer verilmemiştir. Ayrıca çalışmada dergi içerikleri kategorilere ayrılmış ve kitap buna göre hazırlanmıştır. Yine Burçak Evren tarafından hazırlanan “Başlangıçtan Günümüze Sinema Dergileri” isimli kitapta ise sinema dergilerinin bazılarının sadece künye bilgilerine yer verilmiş, içerik bilgilerine ise yer ayrılmamıştır.

Prof. Dr. Hamza Çakır tarafından kaleme alınan “1920’lerde Taşrada Sinema Hayatı” isimli makale de ise, “Sinema Yıldızı” dergisinde yayınlanan yazılar değerlendirilmiştir. Bu yazılardan hareketle sinemanın taşrada gelişim süreci anlatılmıştır. Yine Prof. Dr. Hamza Çakır’ın “Osmanlıca Olarak Çıkan Sinema Dergileri” başlıklı makalesinde, İstanbul kütüphanelerinde bulunan “Sinema Postası”, “Sinema Mihveri”, “Film Mecmuası” isimli dergilerin birer sayıları incelenmiştir.

Bu çalışma da ise, diğer çalışmalardan farklı olarak, 1914-1928 yılları arasında yayınlanan sinema dergilerinin tamamının incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca sadece dergilerin içeriği ile ilgili değil, biçimsel olarak da dergiler hakkında ayrıntılı bilgilerin sunulması hedeflenmiştir.

Sinemayı tanıtıcı unsurlar olan, broşür, el ilanı, gazete ve dergiler, sinemanın gelişmesini ve halk arasında yaygınlaşmasını sağlayan en önemli etkenlerdir. Bu bağlamda, sinema ile yeni tanışan Osmanlı'da da, filmler dergiler ve gazeteler aracılığıyla duyurulmuş ve sinema sektörünün gelişmesine zemin hazırlanmıştır. Bu bağlamda, çalışmanın konusu olan Osmanlıca yayınlanan sinema dergilerinin incelenmesindeki amaç; sinemanın halk ile tanışmasında sinema dergilerinin rolünü incelemektir. Ayrıca sinema dergilerinin içeriklerinin tespit edilmesi ve dergilerde yayınlanan yazıların belirlenmesi de tezin diğer amacını oluşturmaktadır.

Çalışmada tarihsel sınıflandırmaların yanında, sinemanın Osmanlı'ya girişinden 1928 yılına kadar olan dönem incelenmiştir. Sinema tarihçileri, sinemanın tarihsel evrelerini belirli dönemlere ayırsa da bu çalışmada, tezin amacı gereği sinemanın tarihsel dönemlerinden bağımsız olarak, 1928 yılına kadar ki (Latin alfabesinin kabul tarihine kadar) tarihi süreç ele alınmıştır.

Son tahlilde, hazırlanan tez çalışmasının, Türk Sinema Tarihine olduğu kadar Türk Basın Tarihine, hatta Türkiye'nin batılılaşması üzerine yapılacak araştırmalara dahi birincil derecede katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1923 yılından, harf inkılabına kadar geçen sürede Arap harfleriyle yayınlanan sinema dergilerinde artış olmuş ve dergilerde sinema ile ilgili yazılar yayınlanmaya başlamıştır (Evren, 1984:136). Bu tez çalışması 1914-1928 yılları arasında, Osmanlıca harflerle yayınlanan sinema dergilerinin incelenmesi ile sınırlandırılmıştır. Bu süreç içerisinde de, doğrudan sinema ile ilgili yayın yapan ya da sinema ile ilgili yazılar yayınlayan 11 dergiye ulaşılmıştır. Tez kapsamında da, tarihsel sırasıyla; "Sinema" (1914), "Ferah" (1914), "Sinema Postası" (1923), "Sinema Yıldızı" (1924), "Opera-Sine" (1924), "Sinema Rehberi" (1924), "Mudhike" (1924), "Sinema Mihveri" (1926), "(Le Film) Film

Mecmuası" (1926), "Artistik-Sine" (1926) ve (Cine Turc) Türk Sineması (1927) dergileri incelenmiştir.

Çalışmada karşılaşılan sorun ise, sinema dergilerinin sayılarının tamamının bulunamamasıdır. Kütüphanelerin ve sahafların taranmasıyla ancak belirli sayılara ulaşılmış, dergilerin büyük bir çoğunluğunun birçok sayısına ise ulaşılammıştır.

Dergilerin transkript edilip incelenerek dergi içeriğinin belirlenmesi de araştırmanın yöntemini oluşturmaktadır. İncelenen dergilerin içeriklerinde nelerin olduğunu aktarmayı amaçlayan tez çalışmasında, dergiler okunarak, içerikleri belirlenmiş ve belirli bir kategoriye göre de teze aktarılmıştır. Bu yöntemle incelenen sinema dergilerinde içerik olarak yer alan, sinema yazıları, sinema haberleri ve programları, film tanıtımları, ilanlar, reklamlar vs. gibi unsurların hepsi çalışmanın kapsamına alınmış ve incelenmiştir.

Bu bağlamda, tez çalışmasının birinci bölümünde, Osmanlı Devletinde modernleşme sürecinin başlangıcı ve bu sürecin, sinemanın ülkeye giriş yapmasına ne ölçülerde zemin hazırladığına değinilmiştir. Ayrıca, birinci bölümde, ilk gösterime giren filmler ve ilk yerli filmler de anlatılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, sinema dergilerinin biçimsel analizi yapılmıştır. Dergilerin künye bilgilerinin yer aldığı bölüme de ayrıca görsel olarak dergilerin kapak sayfaları eklenmiştir. Yine, ikinci bölümde, sinema dergilerinin içerikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Dergilerini içeriklerinde ne olduğunun belirlendiği bu bölümde, bazı sinema yazıları mümkün olduğunca Latin alfabesine çevrilmeye çalışılmış ve yazıların birinci elden kaynak olması amacıyla teze aktarılmıştır.

1. BÖLÜM

BAŞLANGIÇTAN 1928'E TÜRKİYE'DE SİNEMA

1.1. Osmanlı Sarayında Zihniyet Değişiminin Göstergesel Kodları

Osmanlı Devleti'nde modernleşme çabaları; 17. yüzyılın sonunda, Osmanlı'nın Avrupa ile yaptığı savaşlarda mağlup olmasının ardından Batı'nın üstünlüğünün fark edilmesiyle birlikte başlamıştır (Ülken, 1992, s. 20). Fakat bundan önce de Osmanlı İmparatorluğu, Batı medeniyeti ile tamamen ilişkisini kesmemiştir. Osmanlı'da gerilemeyle birlikte, devlet yönetiminin bozulduğu anlaşılmış ve bu doğrultuda bazı yeniliklerin yapılmasına karar verilmiştir (Mardin, 2012, s. 10). Askeri başarısızlıkların getirdiği yenileşmenin gerekliliği düşüncesi saray ve idare tarafından kabul edilmiş, öncelikle askeri alanda modernleşme girişimleri başlamıştır (Fidan; Şahin; Çelik, 2011, s. 120).

Batı kültürü önce ekonomik-siyasi alanda, sonra da bütün değerler alanında dünya görüşü olabilecek bir güce eriştiğinde; diğer toplumlar için "modern" bir örnek olmuştur. Diğer ülkelerin de yenileşme politikaları Batı'ya göre olmuş ve yenilikler öncelikli olarak teknik alanlarda kendini göstermiştir (Ülken, 1992, s. 20).

Lale Devri olarak nitelenen 1718'den 1730'a kadar ki dönem, Osmanlı'da saray ve devlet adamlarının barış politikası izlediği fakat başaramadığı ve ilk çağdaşlaşma fikirlerinin ortaya atıldığı dönem olmuştur. Bu dönem ayrıca

Osmanlı Devleti'nin geleneksel kuruluşlarını diriltme yerine çağdaş Batı'ya yönelme eğilimini doğurmuştur (Berkes, 1978, s. 69-72). Batı'nın örnek alınması da ilkin; savaşlarda alınan acı yenilgilerden dolayı askerî alanda olmuş, Batı tarzı askerî kurumlar teşkil edilmeye çalışılmıştır (Ülken, 1992, s. 28-30).

III. Selim de Nizam-ı Cedid hareketi ile askeri, malî ve eğitim alanlarında modernleşme politikalarını sürdürmüştür. Askeri alandaki modernleşme girişimlerine paralel olarak Avrupa ile yürütülen ticari ilişkiler de halk arasında Batılılaşmanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu bağlamda; 17. yüzyılda Avrupa ticaretiyle birlikte ülkeye giren, bugün önemsiz gibi görünen maddelerin yayılışı önemli etkiler doğurmuştur. Örneğin bir yüzyıl önce caiz olup olmadığı tartışılan, yasaklanan kahve, tütün ve alkollü içecekler ve keyif verici maddeler ülkeye gelmeye başlamış ve serbestleşmiştir. Kahvenin serbestleşmesi de beraberinde kahvehanelerin açılmasına sebep olmuştur. Osmanlı da kahvehaneler zamanla, özellikle İstanbul'da cami ve mescidin yerini alan ilk siyasal dedikodu, hatta komplo yuvaları olmuştur (Berkes, 1978, s. 44).

Modernleşme ile birlikte Batı teknik bilgileri, medrese dışında kurulan Batı tarzı Hendesehane gibi okullarda öğretilmeye başlamış hatta ulemadan olan kişiler medreseyi bırakarak bu okullara geçmeye başlamıştır. Ve medreseler yeni bilimler ve teknikler alanında gelenekten uzaklaşmıştır (Berkes, 1978, s. 174).

Osmanlı tarihinde kültür değişiminde bürokratlar da rol oynamışlardır. Ulema, şeriatın mutlak bütünlük ve kontrolünü sağlamaya çalışırken, bürokratlar devlet ve toplum ihtiyaçları gibi pragmatik düşüncelere bağımlı olmuşlardır. Özellikle bürokratlar için 1700'lerden sonra düşmanın istilasını önlemek için her çeşit önlemi almak, devleti yeniden tanzim etmek her şeyden önemli olmuştur (İnalcık, 2010, s. 247).

18. yüzyılın başlarında Osmanlı'da bir hedef haline gelen "Batılılaşma" hareketi, Avrupa toplumunun sanatsal, teknik ve bilimsel bilgi birikimini edinerek, aynı düzeye gelebilmeyi amaçlamıştır. Batılılaşma hareketi de beraberinde devlet ve toplumsal kurumların yapısındaki değişime neden olmuştur (Papila, 2008, s. 118). Bunun göstergelerinden biri de Tanzimat Fermanı'nın ilanıdır. Tanzimat ile birlikte Osmanlı'da Batı medeniyetinin üstünlüğü fikri yayılmaya başlamış ve bu alanda reformlar yapılmıştır. Ordunun ıslahı, batı tekniğinin kabulü, batı ilminin öğretilmesi gibi reformlarla başlayan batılılaşma hareketi, zamanla sosyal-hukuki reform şeklinde kendisini göstermiştir (Ülken, 1992, s. 40).

Modernleşme çabaları, Osmanlı toplumunun dini ve etnik esaslar üzerinde yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. 1839 Tanzimat Fermanı, eşitlik prensibini benimseyerek gayrimüslimlerin Müslümanlarla eşit olduğunu ilan etmiştir. 1856 Islahat Fermanı ile birlikte de bu süreç ilerlemiştir (Acun, 2011, s. 48).

Tanzimat'ın kurucuları, Batının askerî ve idarî yapısını Osmanlı İmparatorluğu'na aktarırken, Batının günlük kültürü de Osmanlı toplumuna girmiştir. Giyim, ev eşyası, paranın kullanılışı, evlerin stili, insanlar arası ilişkiler "Avrupaî" olmuştur (Mardin, 2012, s. 13). Yine bu süreçte sarayın ve konakların batılılaşması, Batı giyim ve kuşamının görüşme ve yaşama tarzının eski adetlerimizin arasına yavaş yavaş girmesine sebep olmuştur (Ülken, 1992, s. 42).

Tanzimat dönemi Osmanlı'da "Batı taklitçiliği" şeklinde gerçekleşmiştir. Osmanlı aydınlarının çoğu Batıya hayranlık duymuş ve Avrupa'yı kendi toplumları ile kıyaslamış, oradaki kurumları ve hayat tarzını üstün bulmuşlardır (Kuran, 1997, s. 23'den aktaran Fidan; Şahin; Çelik, 2011, s. 122).

Avrupa ile ilgili ilk sistematik değerlendirmeler de, diplomatik ilişkilerin bir ürünü olarak Batıda görevlendirilen Osmanlı hariciye memurları aracılığıyla gelmiştir. Osmanlı İmparatorluğu için Batı'nın genel bir model olarak kullanılmasına dayanan "düzeltilme" (Tanzimat) teklifleri de buradan kaynaklanmıştır (Fidan; şahin; Çelik, 2011, s. 122).

Osmanlılar ve ondan önceki Türk devletleri, kendilerine has geleneksel kurumlarıyla Avrupa'nunkinden tamamen farklı bir toplumsal, ekonomik ve siyasal oluşumdan gelmekteydi. Fakat bu duruma rağmen modernleşme çabaları tek boyutlu kalmamış; 19. yüzyıldaki askeri gelişmelerin yanında devlet sisteminde, hukukta, dilde, giyim-kuşamda ve başka alanlarda da değişim olsa da; askeri alandan sonra en önemli modernleşme çabaları, Cumhuriyet Türkiye'sinin temellerinde de önemli bir yeri olan eğitim alanında gerçekteşmiştir (İnceoğlu, 2008, s. 45-47).

Yine kültürel reformlar çerçevesinde Batılı kültür, sanat ve bilim kurumlarının benzerleri Osmanlı'da kurulmuştur. Ankara'da Batı tipi kültür, sanat ve bilim kurumları kurulmaya başlamış ve kurumaların başına da Avrupa'dan uzmanlar getirilmiştir. İstanbul'da Osmanlı reformları sonucu kurulmuş olan Sanayi-i Nefise Mektebi gibi kurumlar da kapsamlı düzenlemelerden geçirilmiştir (Katoğlu, 1990, s. 393-500'den aktaran İnceoğlu, 2008, s. 62).

Osmanlı aydınları ve devlet adamlarının ilk başlarda özellikle kültürel alanda geleneksel kimliklerini, ahlak değerlerini korumak istedikleri, Batılılaşmayı maddi hayat ve teknolojiyle sınırlı tutmaya çalıştıkları görölr. Fakat buna rağmen Osmanlı'da yapılan reform hareketleri bir ikileme ve geleneksel kültüre yabancılaşmaya neden olmuştur. Çünkü Avrupa'dan alınan kurumlara daha üstün bir toplumsal ve politik düzende oluşmuş gözüyle bakılmaya başlanmıştır (Karpas, 2008, s. 80).

Osmanlı Batılılaşması, hükümdarların kişiliğine bağlı olarak belirledikleri çizgiler üzerinden, İstanbul merkezli devlet bürokrasisi tarafından yürütülmüştür. Kesintiler, duraklamalar ve geri dönüşlerle Cumhuriyet'e kadar devam eden bu sürecin aşamaları sanat eserlerinde de görülmektedir. Sultan III. Ahmed döneminde Paris'e gönderilen elçinin gezi izlenimleri, Osmanlı mimarisinde değişimlere neden olmuştur. 16. yüzyılda klasikleşen Osmanlı mimari üslubu, Batı'nın Barok ve Rokoko üslupları etkisiyle değişmeye başlamış, Türk Barok'u olarak adlandırılan yeni bir üslup ortaya çıkmıştır (Papila, 2008, s. 120).

Osmanlı kültür değişiminde kapitülasyonlar ile Galata, İzmir, Selanik, Beyrut gibi liman şehirlerine Batılı tüccar grupların yerleşmesi önemli rol oynamıştır. Osmanlılar, sarayda çeşitli milletlerden sanatkârları gruplar halinde örgütlemişlerdir. Resim ve nakış sanatında Anadolu Türkleri, İranlılar ve Avrupalılar etkindiler. Frenklerden mühendis, ressam ve teknikerler “Efrenciyan” adı altında bir dairede toplanmıştır (İnalcık, 2010, s. 246).

Osmanlı'da başlayan teknik ve sanat alanındaki Batılılaşma hareketleri beraberinde yeni tüketim anlayışlarının doğmasına da sebep olmuştur. Batı aracılığıyla ülkeye gelen yeni yaşam/tüketim biçimleri de zamanla halk arasında yayılmaya başlamıştır.

Öncelikle Osmanlı'nın yönetici, bürokrat ve aydın kesiminin eğlence dünyasında etkili olmaya başlayan Batı tarzı tüketim alışkanlığının halk arasında yayılmaya başlamasında ise Batılı seyyahların, tüccarların, sefirlerin ve azınlıkların katkıları görülebilmektedir (Özdemir, 2007, s. 13).

Batı tarzının Osmanlı eğlence dünyasını farklılaştırdığı alanlardan biri ise müziktir. O döneme kadar klasik musiki, tekke musikisi, askeri musiki, halk müziği ile yetinen Osmanlı toplumunda bazı kesimler, alafranga modasının

etkisiyle Batı musikisine yönelmişlerdir. Piyano, gramofon, bisiklet ve fotoğraf gibi gündelik yaşamı ve dolayısıyla eğlence dünyasını farklılaştıran icatlar, ülkeye gelmeden önce yazılı basındaki haberler vasıtasıyla Osmanlı toplumuna tanıtılmıştır. Batı tarzı tiyatronun baskısıyla, meddahlık ve diğer geleneksel tiyatro türleri, biçim ve içerik açısından farklılaşmaya ve çözülmeye başlamıştır (Özdemir, 2007, s. 20-21).

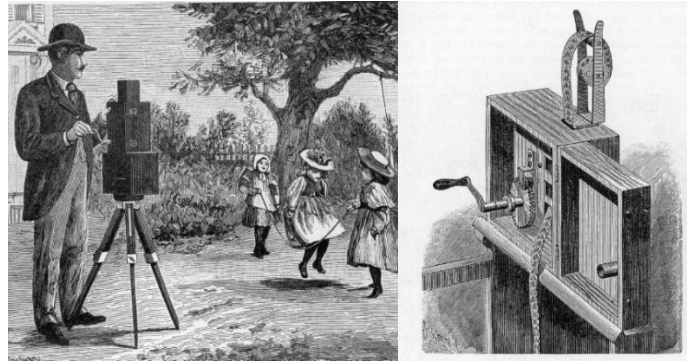
Değişen yeni tüketim alışkanlıkları ile birlikte boş zaman kavramı ortaya çıkmış ve eğlence unsurları da değişim göstermiştir. İlerleyen süreçte de sinemanın Osmanlı'ya gelmesinde olduğu gibi bu değişim sarayın ve yazılı basının da etkisiyle halkı etkilemeye başlamıştır.

1.1.1. Değişim Göstergelerinden Biri Olarak Sinema

Sinema, kendine has özellikleriyle modernite ve modernleşme ile oldukça bağlantılıdır. 19. yüzyılın sonlarında Batı'da moderniteye, bilime, tekniğe, insan aklına ve kültüre inancın sonsuz olduğu bir dönemde icat edilen sinema Batı dışı toplumların modernleşme süreçlerinde zamanla yerini almıştır (İnceoğlu, 2008, s. 39,44).

Osmanlı batılılaşma sürecinde 1890'ların sonlarından itibaren yer alacak olan sinema; Avrupa'da ilkin Fransa'daki tarafından 1890 ile 1895 yılları arasında sinematograf alanında yapılan teknik buluşlardan yararlanarak icat etmişlerdir. Lumière kardeşler "cinematographe"ı (Sinematograf) 1895'in sonlarına kadar düzenlemiş oldukları özel gösterimlerle tanıtmışlardır. İlk kamuya açık gösterimler 22 Mart 1895'te, Bilimler Akademisi Başkanı Astronom Mascart'ın başkanlık ettiği Ulusal Sanayi'yi Özendirme Derneği üyeleri önünde yapılmıştır (Evren, 1995, s. 19). İcadın gösterilen çevreler tarafından ilgiyle karşılanması üzerine 28 Aralık 1895'te Paris'teki Grand Cafe'de ilk genel gösterimler yapılmış ve sinematograf halka tanıtılmıştır (Özuyar, 2004, s. 13). Gösterilen

film ise “Trenin Ciotat Garı’na Varışı” isimli 50 saniye süren bir filmidir. Gara giren bir tren ve inen yolcuların gösterildiği filmde kamera sabit açıdan durmakta ve yolcular inene kadar film sürmekteydi (Kılıç, 2008, s. 205). Sinemanın icadından sonra da, Amerika’da ve Almanya’da sinema temsilleri verilmeye başlanmıştır. Fakat hiçbirisi Paris’teki gösterilerin yerini tutamamıştır (Güvemli, 1960, s. 9).

Şekil 1. Auguste Lumière-Louis Lumière tarafından icat edilen
“Sinematograf” aleti (www.victorian-cinema.net)

İlk sinema gösteriminin ardından 1896 yılı boyunca “cinematographe” bütün dünyayı bir “yoyo”, “hula hoop” ya da “rock’n roll” modası gibi sarıverir (Özön, 2010, s. 30). Çok kısa sürede ilgi gören ve halk tarafından benimsenen bu icatla birlikte sinemanın serüveni başlamış olur. Fakat sinema filmlerinin geniş halk kitleleri tarafından izlenen ve özlenen birer gösteri durumuna gelişilerleyen yıllarda başlamıştır (Onaran, 1981, s. 6).

Amerikalı Thomas Alven Edison’un 1891’de keşfettiği ve 1892’de tescil ettirdiği kinetographın, o sıralarda Amerika ile ilişkilerin bulunmadığından, Türkiye’ye gelişim mümkün olmamıştır. Bu yüzden sinemanın Türkiye’ye gelişim daha çok Avrupa kanalı ile olmuştur (Onaran, 1999, s. 11). Sinematografin da Türkiye’ye

ve Dünya'ya yayılması Lumière kardeşlerin çalışmaları ile mümkün olmuştur. Ayrıca Lumière kardeşler buluşlarıyla birlikte sinemada gerçekçi yaklaşımın ilk örneklerini de üretmişlerdir. Çektikleri filmin izleyiciler tarafından para ödenerek izlenmesi sinemanın yeni yeni ortaya çıkmasının bir göstergesidir. Yine bu filmde nesnelerin cepheden görünmesi, derinlik etkisinin olması ve kamera açılarının düzgün olmasından dolayı görsel olarak da bu ilk filmler güçlüydü (Kılıç, 2008, s. 209).

Lumière kardeşler, sinematograf aygıtına yoğun talebin var olduğunu görmeleri ve bu konuda mektuplar almaya başlamaları üzerine seri üretime geçmek için çalışmalara ve bu aletleri kullanabilecek operatörler yetiştirmeye başlamışlardır (Sadoul, 1948'den aktaran Özön,2010 s. 30). Lumière'de bunun üzerine, yabancı ülkelerde yapılacak çekimlerin daha fazla ilgi çekeceğini düşünerek dünyanın dört bir tarafına operatör göndermeye başlamıştır (Teksoy, 2005, s. 32).

1896 yılının ilk üç ayı içinde Lumière kardeşler sinema aygıtını operatörlerle birlikte beş kıtaya göndermiştir. Lumière Operatörü de yabancı bir ülkeye, şehre gittiği zaman aygıtını en kalabalık caddenin en işlek alanına koyuyor ve film çekiyor ardından da bunun gösterileceği yeri, saati açıklıyordu¹. Kendilerini beyazperdede görmek isteyen birçok kimse de bu filmlerin gösterildiği salonları dolduruyordu. İlginç belge filmleri çekmekle de görevli olan operatörler çekilen bu filmlerin çoğaltılması ve dağıtılması için filmleri Lumière fabrikalarına gönderiyordu (Sadoul, 1948'den aktaran Özön,2010, s.32; Onaran, 1999, s. 11).

Bir yandan sinematografin seri şekilde üretilmeye çalışılması diğer yandan da bu aygıtları kullanabilecek operatörlerin Lumière kardeşler tarafından

¹ Lumière kardeşlerin bulduğu sinematograf aygıtının kamera, projeksiyon aygıtı ve baskı aleti olarak kullanılabilmesi, gezici operatörlere büyük kolaylık sağlamıştır.

yetiştirilip farklı ülkelere gönderilmesi, sinemanın yavaş yavaş halk kitlelerince duyulmasını sağlamıştır. Özellikle fotoğrafçılık ile ilgilenen kişilerin sinematografa özel ilgi göstermesi, bu aygıtın daha çabuk benimsenmesine ve kullanılmasına neden olmuştur.

Osmanlı'ya ilk defa sinematograf aletini getirmeye çalışanlar da azınlıklar olmuştur. İstanbul'da 1800'lerin ikinci yarısından sonra fotoğraf stüdyoları kurulmaya başlamıştır ve fotoğraf stüdyoları da genellikle azınlıklar tarafından açılmıştır. Yine II. Mahmut, Avrupa düşünce ve bilimi ile ilgili gelişmeleri takip ederek, İstanbul'a daha çok yabancı gelmesini sağlayarak fotoğrafçılığın da gelişmesini sağlamıştır (Gezgin, 1994, s. 18).

İstanbul'da fotoğraf sektörüne ilgi gösteren azınlık statüsündeki kişiler, Lumière kardeşlere mektup göndererek sinematograf aygıtından talep etmişlerdir. İstanbul'un ünlü fotoğrafçılarından olan Rum asıllı Diradour ile Vafiadis, Lumière kardeşlere gönderdikleri mektupta sinematograf ile ilgili bilgi talep etmişlerdir. Fakat Lumière kardeşler Vafiadis'in mektuplarını cevapsız bırakarak Diradour ile iletişim kurmuşlardır. Bu tercihin altında yatan sebep ise Diradour'un bir dergide Lumière kardeşlerin sinematografını tanıtan yazısının yayımlanmasıydı. Mektubu alan Auguste Lumière ise, Diradour'a cevap olarak yazdığı "Türkiye'deki bir dergide, bizim yeni aygıtımız için yazdığınız yazıdan dolayı ayrıca teşekkür ederiz" ifadesine yer vererek bu durumu belirtmiştir (Üsdiken, 1997'den aktaran Özuyar, 2004, s. 14).

Basın ve azınlık fotoğrafçıları tarafından fark edilen sinematograf aygıtını Babiâli ancak, Paris'teki genel gösterimden yaklaşık beş ay sonra Fransa Sefaretinin Hariciye Nezaretine göndermiş olduğu 14 Haziran 1896 tarihli yazı aracılığıyla fark edebilmiştir. İstanbul'da bulunan Mösyö Jamin adlı Fransız vatandaşı; sinematografına gerekli olan elektrik lambasının gümrükten

geçirilmesi için izin çıkartılmasını talep etmiştir. Bu yazılı belgeler üzerine Babiâli sinematograftan haberdar olmuştur (Özuyar, 2004, s. 14-15).

Lumière kardeşlerin Türkiye'ye göndermiş olduğu operatörlerden biri olarak kabul edilen Mösyö Jamin, sinematografına yeni bir lamba getirtmek için resmi kurumlardan izin ister. Fakat resmi kurumlar gerekli izni vermezler. Bu durum üzerine Jamin, tebaası olduğu devletin sefaretine başvurarak kendisine bu konuda yardımcı olunmasını talep eder. Fransız sefaretî de 17 Haziran 1896 tarihli yazıyla Hariciye Nezaretine bu durumu bildirir. Yazı da ise, "İlmin yayılmasına hizmet edici, adı geçen aletin lambası için gereken izin hakkında padişahın emrinin çıkarılması konusuna çalışılması"² Nezaretten talep edilir (Özuyar, 2004, s. 15; Gökmen, 1997).

İstenilen izin ile ilgili olarak padişah'tan emir çıkartılması gerektiği için Hariciye Nezaretî Sadrazam Halil Rifat Paşa'ya 22 Haziran 1896 tarihinde şu yazıyı iletir; "Fransa Devleti tebaasından Mösyö Jamin'in hareketli insan ve hayvan resimlerini gösterir -sinematograf- diye adlandırılan alete gerekli olan elektrik lambasının geçirilmesi için gerekli izninin istenmesini içeren Fransız Sefaretinden verilen yazının kopyası zarf içinde sunulmuş ve gerekenin yapılması Sadrazamın iradesine bırakılmış olmakla beraber emir Padişahındır" (Gökmen, 1997).

Hariciye'nin göndermiş olduğu yazı ile sinematograftan haberdar olan Sadrazam Halil Paşa, sinematograf hakkında bilgi edinebilmek için ve kendisinin iradesine bırakılan izin talebi hakkında karar verebilmek için gerekli bürokratik yazışmaları başlatır (Özuyar, 2004, s. 16). Sinematograf ile ilgili

² Mustafa Gökmen Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde sinema ile ilgili belgeler üzerine çalışmış ve bu belgelerin bir bölümünü Antrakt Sinema Dergisi'nde yayınlamıştır. Bu belgelerden Mösyö Jamin olayı ile ilgili 7 belgeyi de transkripsiyon ederek aynı derginin 66. sayısında yayımlamıştır.

gerekli bilgileri içeren bir rapor talep eden sadrazama, bir hafta sonra sinematograf ile ilgili rapor sunulmuş ve raporda sinematografin çalışması şu şekilde anlatılmıştır; “Sinematograf adlı alet özel bir film vasıtasıyla hareketli insan ve benzeri resimleri gösteriyor. Bunun gerçekleşmesi kuvvetli bir ışık kaynağının varlığına bağlı olduğundan bu da sadece elektrik lambasıyla elde edilebilir” (Gökmen, 1997).

Posta ve Telgraf Nazırı tarafından sadrazama gönderilen yazının sonunda ise adı geçen aletin herhangi bir sakıncasının olmadığını fakat bir kere de ordunun silahlarını ve araçlarını tamir ve temin etmekle görevli olan Tophane-i Amire tarafından incelenmesinin uygun olacağını belirtmiştir. Sadrazam Halit Rıfat Paşa konuyu bir yazıyla Tophane-i Amire Müşiriyetine havale eder ve 27 Ağustos’ta sadrazama bildirilen yazıda, söz konusu olan elektrik lambasının getirilmesinin hiçbir sakıncasının olmadığı belirtilir. Bu durum üzerine Sadrazam Halil Rıfat Paşa, gerekli iznin çıkartılmasıyla ilgili evrakları konuyu özetleyen bir yazıyla 10 Eylül’de Saray Başkâtibi olan Tahsin Paşa’ya gönderir. Tahsin Paşa evrakların incelenmesinin ardından, gerekli Padişah izninin çıkmakta olduğunu 20 Eylül tarihli bir yazıyla Halil Rıfat Paşa’ya bildirir (Özuyar, 2004, s. 16-17).

Belge tarihlerinden de anlaşılacağı üzere, Mösyö Jamin’in başvurduğu tarihten itibaren üç ay sonra sinematograf aygıtının parçasının ülkeye getirtilmesi ile ilgili izin alınabilmiştir. Sinematograf aygıtı ile ilgili bilgileri olmayan Osmanlı’daki bazı idareciler, bu aygıt ile ilgili olarak araştırmalarda bulunmuş ve ancak bu araştırmalar aracılığıyla sinematografi tanıyabilmiştir. Mösyö Jamin olayı, sinematografin resmi kurumlarca araştırılmasına ve bu aygıtının bir zararının olmadığını anlaşılmasına neden olmuştur. Sinema hakkında devlet kurumlarının vermiş olduğu olumlu raporlar da sinemanın saraya

girmesini sağlamış ve Osmanlı'da başlayacak olan sinema faaliyetlerinin de önünü açmıştır (Özuyar, 2004, s. 19).

Yine Osmanlı'ya gelen ilk Lumière operatörlerinden biri olan Alexandre Promio anılarında, Türkiye ile ilgili şu bilgileri paylaşıyor:

“Türkiye’ye yaptığım geziye gelince, bu konuda kameramı çok büyük güçlüklerle bu ülkeye sokabildiğimden başka anlatılacak başka bir şey yok. Bu sıralarda, Abdülhamit Türkiye’inde, manivelası olan her aygıt şüpheli bir eşya sayılıyordu. Türkiye’ye serbestçe girebilmek için Fransız büyükelçisini işe karıştırmak, sonra da birkaç memurun avucuna sanki yanlışlıkla konmuş birkaç kuruşu geri almayı unutmak gerekti. Böylelikle İstanbul, İzmir, Yafa, Kudüs ve başka yerlerde çalışabildim” (Lapierre, 1946, s. 25).

Promio’nun Türkiye’de yürüttüğü çalışmaların ayrı bir öneminin de olduğu bilinmektedir. Sinema dilinde kaydırma tekniğini ikinci olarak uyguladığı yer Türkiye’dir. 1896 yılında Venedik’te gondolla gezerken kamerayı hareket eden bir aracın üzerinde çalışmayı düşünmüş ve bunu uygulamıştır. İstanbul’a geldiğinde de, Haliç’te kiraladığı bir kayıkta da aynı buluşu tekrarlamıştır. Yine İstanbul’dan Mısır’a giderken bir vagonun kapısında yanlamasına kaydırma ile Nil’in çeşitli görüntülerini çektiği bilinmektedir. Yine Lumière operatörlerinden Felix Mesguich, Francis Doublier, Charles Moisson ve Perrigot’un da 1896-1899 yılları arasında çeşitli zamanlarda Türkiye’ye uğradıkları ve Lumière repertuarı için film çevirdikleri bilinmektedir (Sadoul, 1948’den aktaran Özön, 2010, s. 33).

Her ülkenin sinema tarihinde halka açık ilk gösteri için yaklaşık bile olsa kesin bir başlangıç tarihi vermek olanaklıyken, Türkiye’de bugüne değin yürütülen araştırmalarda böylesi bir başlangıca dair net bir tarihe ulaşılamamıştır (Scognamillio, 2003, s. 15). Ancak, sinematograf için bir repertuar oluşturmak

ve dünyaya sinematografi tanıtmak için gelen Lumière operatörleri, Türkiye’de de sinema ile ilgili faaliyetlerde bulunmuşlar ve Osmanlı Sarayı’nın sinematograf ile ilgili bilgi sahibi olmasını ve bundan hareketle sarayın sinema gösterilerine başlamasını sağlamışlardır.

Paris’teki halka açık ilk sinema gösteriminin ardından, Avrupa’nın kraliyet ailesinden olanlar sinemaya ilgi duymaya başlamış ve sinema gösterilerinde daima bulunmaya çalışmışlardır. Kraliyet ailelerinin sinemaya duyduğu ilgi, Osmanlı Sarayı’nın da ilgisini çekmiş ve Osmanlı’da da, sarayda sinema gösterimleri başlamıştır (Özön, 2010, s. 33-34).

Bu bağlamda II. Abdülhamit de, sinemadan önce ülkemize giren fotoğrafçılığın gelişmesine ve yaygınlaşmasına bu sanatı icra edenleri koruma altına alarak önayak olmuştur. Aynı zamanda dönemin en önde gelen fotoğrafçıları padişahın baş fotoğrafçısı konumuna getirilmiştir (Evren, 1995, s. 22). Yine bazı kaynaklardan, Abdülhamit’in sinemanın önemini farkında olduğu ve hatta Osmanlı’nın Avrupa’daki imajını düzeltmek için fotoğrafın da içinde bulunduğu bir takım görsellerden faydalandığı da bilinmektedir (Öztürk, 2006, s. 39).

Fotoğrafçılıkta olduğu gibi sinema da ülkemizdeki yerleşme alanını ve mekânını sarayda ve konaklarda bulmuş ve kısa sürede eğlence aracı haline gelmiştir (Evren, 1995, s. 22-23). Ayrıca Osmanlı Sarayı da sinemayı halktan önce tanıyarak, kimi özel gösterilerle yeni icadın o döneme özgü ilk örneklerini izlediği gibi, inceliklerini de öğrenme imkânı bulmuşlardır (Evren, 2000:135).

II. Abdülhamit döneminde bir Fransız tarafından Yıldız Sarayı’na sokulan sinematograf, başta padişah ve padişah çocuklarınca büyük bir ilgi ile karşılanmış ve sarayın eğlence etkinlikleri arasında kısa sürede sivrilmıştır (Osmanoğlu, 1960, s. 68). Osmanlı Sarayı’nda ilk sinema gösterimlerinin ne

zaman başladığına dair net bir bilgi bulunmasa da, II. Abdülhamit'in kızlarından Ayşe Osmanoğlu saraydaki sinema gösterimlerini şöyle anlatmıştır:

“İtalyanlardan başka Bertrand’ın ve Jean adında iki Fransız daha vardı. Bertrand taklit ve hokkabazlık yapar, her sene babamdan izin isteyerek Fransa’ya gider, bir takım yeni şeyler öğrenip gelirdi. Saraya sinemayı bu getirmiştir. O zamanki sinemalar şimdiki gibi değildi. Perde büyük fırçalarla iyice ıslatılır, küçük parçalar gösterilirdi. Bu parçalar pek karanlık görülür, filmler bir dakikada biterdi. Bununla beraber çok yeni bir şey olduğundan hoşumuza giderdi” (Osmanoğlu, 1960, s. 68).

Herhangi bir tarihe bağlanmayarak aktarılan bu olayın, 1896 sonları ya da 1897 başları olması gerekmektedir. Çünkü adı geçen Bertrand’ın Lumière operatörü olmaması, onun ancak başka bir kaynaktan sinema aygıtı almasını gerektirir ki bu da 1896 sonlarından önce olması imkânsızdır. Ayrıca yukarıda değinildiği gibi, perdenin ısıtılması, filmlerin karanlık oluşu ve bir dakika sürmesi gibi özellikler de bu olayın 1897 başlarından öteye geçmediği sanısını vermektedir (Özön, 2010, s. 34).

Osmanlı’da sarayda ve yalıda gösterilen sinema ile ilgili bir anıyı da Sultan Abdülhamit’in birinci kuşak torunu, Osman Ertuğrul anlatmaktadır:

“Bizim Yeniköy’de bir yalımız vardı. Şimdi de mevcut olan ünlü Burhaneddin Efendi Yalısı... iç içe iki yalıydı... Biri küçük, biri büyük. Küçük olan bizim aynı zamanda sinemamızdı. Yıl 1925-26’lar...

Bizim aile için film gösterirlerdi. Ancak çok misafirimiz olurdu. Yabancı sefirler, diplomatlar sık sık gelirlerdi. Bir Ermeni vardı sinemayı oynatan, perdenin arkasına bir gramofon, mikrofona yerleştirilirdi. Ama her seferinde adam bir başka şey söyler,

gramofondan başka şey çalınırdı. Biz çocuklar kızar sinemayı bırakıp giderdik. Sinemacı Ermeni bozulur;

-Bu sefer oldu hadi gelin der ve bizi tekrar içeri çağırırdı filmi seyrettirmek için. Bazen babam gelirdi, yine aynı arıza olurdu. Çarçabuk film seyrederdik işte... Sessiz film..." (Osmanlı Veliahtı Osmanlı'yı Anlatıyor, 1995).

Osmanlı'da sinemanın ilk olarak sarayda gösterilmiş olması, Osmanlı Sarayı'nın eğlence anlayışındaki değişiklikleri göstermektedir. Sinemanın Osmanlı'ya gelmesi ve sarayda etkili olmaya başlamasında yabancıların da etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca bir diğer önemli hususta Beyoğlu'nun İstanbul'un eğlence merkezi konumuna gelmiş olmasıdır.

Ayrıca bu dönem yayınlanan sinema dergileri aracılığıyla sinema halk ile tanışmış, yine dergilerin de katkısı ile sinema sektörü gelişmeye başlamıştır. Bu dönem yayınlanan dergilerde görüleceği üzere, halka açık ilk film gösterimlerinden itibaren dergilerde artistler ve sinema haberleri ile ilgili metinler yayınlanarak Batı eğlence kültürlerinden biri olan sinema Osmanlı halkına tanıtılmıştır.

Osmanlı modernleşmesi bağlamında da sinema; icadının ilk dönemlerinden itibaren kitle eğlencesi olma özelliğini devam ettirmiştir. Diğer sanat ve temsil aracı gibi, bilerek ya da bilmeyerek, içinde üretildiği toplumun ve dönemin özelliklerini yansıtmıştır. Modern ve evrensel bir araç olmasına karşın gittiği ülkelerde yerel ve geleneksel kültürle harmanlanmıştır. Ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel modernleşme süreçleriyle etkileşim içinde olmuştur. Bu nedenle sinema Batı dışı toplumların modernleşmesinde önemli bir araç haline gelmiştir. Dolayısı ile diğer bir deyişle sinema, moderniteye/modernleşmeye hem bakmakta hem de ondan etkilenmektedir (İnceoğlu, 2008, s. 44).

1.1.2. Sinemanın Halka Açılması ve Sinema Salonları

Sinemanın ilk olarak Osmanlı Sarayı'nda gösterilmesinden dolayı, sinemanın halk arasında yayılması biraz gecikmiştir. Avrupa'da film gösterimlerinde bulunan Lumière operatörleri de, Osmanlı'da sadece sinema için gerekli olan repertuarları halka açık mekânlarda çekmiştir. Fakat bunun dışında halk için film gösterimleri Lumière operatörleri tarafından gerçekleştirilmemiştir (Özön, 2010, s. 35).

Lumière kardeşlerin icat ettiği sinematograf aygıtının az olmasından dolayı, aletin dağıtımını yapılamamıştır. Bunun üzerine Charles Pathé, üzerinde çalıştığı "chronophotographe" ı yeni şartlara uygun bir şekilde piyasaya çıkarmaya çalışmış ve bu aygıt, ancak 1896 Nisan ayında piyasaya çıkabilmiştir (Sadoul, 1948'den aktaran Özön, 2010, s. 35). Lumière kardeşler gibi temsilcilikler kurmayı düşünen, horoz amblemi ile tanınan sinema aygıtının sahibi Pathe, birçok ülkede adını duyurarak Lumière kardeşler ile yarışmaya başlamıştır (Özön, 2010, s. 35; Evren, 1995, s.27).

Fakat Nurullah Tilgen, tarih ve yer göstermeksizin, Lumière kardeşlerin çeşitli zorluklarla karşılaşsalar da Türkiye'de film gösterdiklerini belirtmektedir (Scognamillio, 2003, s. 20). Nijat Özön ise; aynı operatörlerin başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de film gösterilerinde bulunup bulunmadıkları konusunda bilginin olmadığını, operatörlerin Türkiye'ye girmesine güçlükle izin veren II. Abdülhamit yönetiminin, ilk anda film gösterilerine de izin vermesinin pek mümkün görünmediğini belirtmektedir (Özön, 1962'den aktaran Scognamillio, 2003, s.20). Ayrıca, Lumière kardeşlerdeki sinematograf aygıtının az olması ve repertuar oluşturmak için operatörleri yurtdışına göndermesi, Lumière operatörlerinin halka açık gösterimler yapma ihtimalinin az olduğunu düşündürmektedir.

Pathe'nin aygıtını Türkiye'ye getiren ve Pathe'nin Türkiye temsilcisi olan kişi ise, önceleri Yüksekaldırım Caddesi'nde fotoğraf malzemeleri satan ve işini daha da genişleterek İstiklal Caddesi'nde 467 numaraya taşınan Romanya uyruklu Polonya Yahudisi Sigmund Weinberg'dir. Weinberg, Pathe'nin temsilciliğini aldıktan sonra da sinemayı sarayın dışına çıkarıp halka göstererek yaygınlık kazandırma misyonunu üstlendiği düşünülse de, sinema tarihçisi Nijat Özön'e göre Weinberg'in amacı sinemayı Türklere tanıtmaktan çok Pathe mallarının reklamını yapmaktır (Evren, 1995, s. 27; Özön, 2010, s.35). Sigmund Weinberg'in çabalarıyla da ilk film gösterimi, 1897 yılı başlarında, Galatasaray'daki tramvay dönemecinde bulunan Sponeck Birahanesi'nde yaptığı film gösterisiyle gerçekleşmiştir (Özuyar, 2004, s. 20).

Sinemanın Avrupa ile aynı yıllarda ve Avrupalılar tarafından Türkiye'ye gelmesi, Osmanlı'da hızla yayılması, ilk filmlerin de 1914 yılına kadar yabancılar tarafından çekilmesine sebep olmuştur (Kaplan, 1996:656). İstanbul Beyoğlu'nda gösterilen kısa metrajlı belge ve güldürü filmleri toplumda büyük bir ilgi görmüş ve sinema kendisini kısa sürede topluma kabul ettirmiştir (Onaran, 1999, s. 11).

Türkiye'deki ilk sinema gösterimini izleyen Ercüment Ekrem Talu'nun yazdığı yazı ise, ilk sinema gösterimini anlatması bakımından önemlidir:

“Çocuktum. Sekiz dokuz yaşlarında vardım. Tam senesini söyleyemeyeceğim amma galiba 1896-1897 sıralarında idi. Bir cumartesi günü rahmetli ağabeyim Nijat'la beraber beraber mektepten çıktık, Cihangir'deki evimize gidecektik. Nehari arkadaşlarımdan biri yolumuzu kesti:

-Haberiniz var mı? Dedi. Şurada, Sponeck'in salonunda bugün sinematograf göstereceklermiş. Pek meraklı bir şey diyorlar. Yeni icat olunmuş. Fotoğrafın canlısı gibi bir şeymiş.

Ağabeyimle ben, çocuğu bizimle alay ediyor sandık. Fakat o bizimle gayet samimi konuşuyordu. İlave etti:

-Saat dörtte başlayacakmış, ben gideceğim.

-Belki de geliriz, diyerek ondan ayrıldık.

Öğleden sonra evden izin koparmak kolay oldu. Babamın da keyfiyetten haberi varmış. Bu icadı bizim gidip görmemize bizi teşvik bile etti.³ Sponeck, tramvayın Galatasaray dönemecinde, şimdi bir barın işgali altında bulunan, o vaktin maruf birahanesi idi. İçerisi gayet geniş, kuytu ve serindi. O gün esas sanatını terk etmiş, bir temaşa salonu haline getirilmişti.

Kapıdan onar kuruş –o vakit için müthiş para- duhuliye vererek girdik. Erken davranmışız. En ön sırada yer bulduk, geçtik oturduk. Zaten çok kalabalık olmadı. Sıralar dolmadı bile. Nerede sinemalara şimdiki tehâlük ?. O tarihte halk zevk ve sefaya daha mı az düşküncü? Yeniliklere karşı daha mı az meraklı idi? Yoksa cuma, cumartesi, pazar demeyip, tatil etmeden, dinlenme ihtiyacı duymadan, boyuna çalışıp kazanmayı her şeye tercih ediyordu da ondan mı? Gündüze rastlayan eğlenceler ve hatta o devirde İstanbul'u sık sık ziyaret eden yabancı tiyatro, opera, sirk kumpanyalarının matineleri (gündüz temsilleri) ekseriyette تنها olurdu.

Karşımızda bir, bir buçuk kare metrelik bir beyaz perde duruyordu.

Biz de buna, bir mana veremedik bakıyorduk. Yan duvardaki

³ Ercüment Ekrem Talu 1888 doğumlu olup, babası Tanzimat dönemi yazarlarından Rezaizade Mahmut Ekrem Bey'dir.

ilanlardan bir şey anlayamıyorduk. Canlı fotoğraf... Asrın harikası... Andlozya'da boğa güreşi... Şimendiferle seyahat... Bu ibareler, içimizdeki merakı körüklemekten başka bir işe yaramıyordu.

Derken ortalık birdenbire karardı. Zifiri karanlık içinde kaldık, korktuk. Elim gayri ihtiyari ağabeyimin elini aradı; buldum ve bir tehlike karşısında imişim gibi sımsıkı kavradım. Arkamızdaki sıralardan ışıklar fışkırıyordu. Karanlığın, vaziyet icabı olduğunu kimse takdir edemediğinden, pencerelere örtülen siyah perdelere itiraz ediyorlardı.

O vakit İstanbul'da elektrik yoktu. Abdülhamit'in vehmi elektriğin memlekete girmesine engel olmuştu. Sinematograf makinesini işletmek ve şeridi aydınlatmak için kullanılan petrol lambalarından intişar eden gaz kokusu da seyircileri ayrıca taciz etmekte idi. Perdenin önüne gelen bir şahıs bu karartının lüzumunu izah etti. Ve hemen onun arkasından gösteri başladı.

Avrupa'nın bir yerinde bir istasyon, bacasından fosur fosur kara dumanlar savuran lokomotif, peşinde takılı vagonlarla duruyor. Rıhtım üzerinde telaşlı telaşlı insanlar gidip geliyor. Ama ne gidiş geliş! Hepsini sara nöbetine tutulmuş sanırsınız. Hareketler o kadar hızlı, ölçsüz ve acayip ki...

Tren kalktı. Bittabi sessiz sedasız. Aman yarabbi! Üstümüze doğru geliyor. Zindan gibi salonun içinde kımıldamalar oldu. Trenin perdeden fırlayıp seyircileri çiğnemesinden korkanlar ihtiyaten yerlerini terk ettiler galiba. Hani ya ben de korkmadım değil; lakin merak galip gelip beni iskemleye mıhladı. Bereket versin ki tren çabuk geçti... Gitti.

İki dakika kadar ara verdiler. Bu sefer bir boğa güreşi seyrediyoruz. Azılı hayvanlar perde de üstümüze doğru seyirttikçe yüreğimiz ağzımıza geliyor. Bu film daha yaman, onu önceden göstermiş olsalardı, salonda kimsecikler kalmazdı. Tren bizi sinematografa alıştırmış oldu.

Bütün bu temaşa yarım saat sürdü. Seans geceye kadar daha birkaç defa yenilenecekti. Çıktık. Fennin bu harikasını birbirimize izaha çalışıyorduk. Aklımız bir türlü ermiyordu.

Mektepte bunun münakaşası haftalarca sürdür. İstanbul halkı da ekseriyetle bu mevzu üzerinde konuşuyordu. Kim, bu sihirli icadı gidip görmeyi günah sayıyordu, kimi de gördüğünden dolayı tövbe, istiğfar ediyor, ileri fikirliler ise bir medeniyet unsurunun daha yurda girmiş olduğuna seviniyorlardı

İşte ilk sinema, sinematograf namı altında İstanbul'a böyle geldi"
(Talu, 1943).

Her ne kadar yukarıda yazılan anı olaydan çok sonra anlatılsa da, o dönem sinemanın ilk defa halkla buluşmasını anlatması açısından oldukça önemlidir.

Sponeck Birahanesi'nin salonunda gerçekleşmiş olan sinema gösteriminde, yukarıda anlatılan ve izleyicileri dehşete düşüren filmler Lumière kardeşlerin "Trenin İstasyona Girişi" ve "Endülüs'te Boğa Güreşi" isimli filmlerdir (Scognamillio, 2003, s. 16-17). Türkiye'deki ilk sinema gösterimlerine ilişkin belge veya anıların olmasına rağmen, ilk film gösterimini kimin gerçekleştirdiğine ilişkin kesin bir kanıt bulunamamıştır (Evren, 1995, s. 31).

Sinema tarihçilerinin ilk kaynaklara inmeden, önceki çalışmalardan alıntı yapmalarından dolayı ilk sinema gösterimlerinin Weinberg tarafından yapıp yapılmadığı netleştirilememiştir. İlk sinema gösteriminin 1901 yılında

Beyoğlu'ndaki Concordia Tiyatrosu'nda Weinberg isminde bir yabancı tarafından gösterilmeye başlandığını söyleyen (Malik, 1933'den aktaran Evren, 1995, s. 32) Hilmi A. Malik' e karşın, Rakım Çalapala, Ercüment Ekrem Talu gibi Sponeck'ten söz etmekte ve şunları söylemektedir:

“Sinema ilk defa Beyoğlu'nda gösterilmiştir. Muharrir Ercüment Talu, 1896-1897 sıralarında bir cumartesi günü rahmetli ağabeyi Nijad'la birlikte Galatasaray'da Sponeck Salonu'nda ilk defa sinemayı nasıl seyrettiğini anlatıyor. Sponeck, tramvayın Galatasaray dönemecinde, şimdi bir barın işgalinde bulunan, o vaktin maruf birahanesi. Bizde ilk defa sinema orda seyredilmiş, kısa bir zaman, belki on beş gün sonra İstanbul semtine geçmiş” (Çalapala, 1946'den aktaran Evren, 1995, s. 32).

Rakım Çalapala'nın ve Ercüment Ekrem Talu'nun, ilk sinema gösteriminden bahsetmelerine rağmen, Weinberg ismini kullanmaması, ilk sinema gösteriminin Weinberg tarafından yapıp yapılmadığının belirsiz olduğunu da göstermektedir.

Yine, “Türkiye'nin Sinema Arkeolojisi” isimli derlemesi olan yazar Metin And, ilk gösterimden bahsetmesine karşılık, Weinberg ismini kullanmamıştır. Sinema tarihi ile ilgili çalışmalar yapan Mustafa Gökmen ise, Sponeck'teki gösteriden bahsetmesine rağmen Weinberg ismine değinmemiştir. Ayrıca o dönem yayınlanan gazetelerde, ilk gösteriye ait ilanlar incelendiğinde de Weinberg ismiyle karşılaşılmamaktadır (Evren, 1995, s. 33).

Sinema tarihi ile ilgili araştırmalar yapan Burçak Evren, Sponeck'teki ilk gösteriye ilişkin incelediği gazete ilanlarıyla ilgili şu bilgileri paylaşmaktadır:

“Sinematografi ve sürekli olarak yenileşen tabloları ile Sponeck salonu büyük rağbet görmektedir. Seyirciler canlı fotoğraf gösterilerini

sevmekte, bilhassa “Çarın Paris’e Gelişi”, Sen Nehri’ndeki Gemiler, Deniz Banyosu ve saire görüntüler ilgi ile seyredilmektedir. The Oriental Advertiser – Le Moniteur Oriental, 22.1.1897 (Evren, 1995, s. 33-34).”

Yine Sponeck’teki ilk gösteriden kısa bir süre sonra Sabah Gazetesi’nde, Şehzadebaşı’nda Fevziye Kıraathanesinin bahçesinde yapılan gösteriye ilişkin bir ilan yayınlanır:

“Şimdiye kadar Beyoğlu’ndaki Sponeck salonunda mevkii teşhire vazetmiş olduğumuz canlı fotoğrafı, ahal-i kiramdan gördüğümüz alaka-i fevkaladeye müsteniden ramazanı şerife mahsus olmak üzere Şehzadebaşı’nda kâin Fevziye Kıraathanesi bahçesindeki mahalli mahsusa nakletmeye karar verdik. Şehri mübareki mezkûrdaki ahali-i kiramın canlı fotoğrafımızı temâşâdan memnûn kalacaklarını ve iş bu harikayı Avrupa ve Amerika’da görmüş olan zevatın Mösyö Lumière’inkinden daha mükemmel bulacaklarını ümit ederiz.

Ahali-i kiramın teveccühatı aileleri ve celbi memnûniyetleri için soğuktan muhafazalarına sarfi mesaiden geri durulmayacaktır. Kumpanya Müdürü: HENRİ” (Evren, 1995, s. 34).

İlk sinema gösteriminin halk tarafından ilgiyle karşılanması üzerine, 18 Aralık 1896 yılında yayınlanan gazetelerde, D. Henri sinemasının halka açıldığı ve bu sinemada “Çarın Paris’e Gelişi” nin gösterildiği belirtilmektedir (Evren, 1995, s. 35). İlanda görüldüğü gibi gerek Sponeck’teki gerekse Fevziye Kıraathanesi’ndeki gösteriyi düzenleyen kişinin aynı kişi olduğu görülmektedir.

Nijat Özön ise, Sigmund Weinberg’in, sinemayı İstanbul yakasına geçirerek, ramazanlarda en ünlü karagöz gösterimlerinin yer aldığı Fevziye

Kıraathanesi'ne taşıdığını belirtmektedir (Özön, 2010, s. 38). Sponeck'teki gösterimlerin ardından, Sigmund Weinberg, şimdiki Saint Antoine de Padoue kilisesinin bulunduğu yerdeki Concordia eğlence yerinde sinema gösterileri yapmıştır (Evren, 1995, s. 38).

Sigmund Weinberg ve D. Henri'nin yanında 1898 yılında Cambon adlı bir Fransız Varyete Tiyatrosu'nda film gösterimlerine başlamıştır. Cambon'un filmleri piyasadaki filmlerden daha uzun olup, bu filmler halkın daha iyi anlaması için Türkçe alt yazılar yerleştirilmiştir. Rekabet üzerine de, Weinberg gösterimlerinde Türkçe açıklama yapan bir kişiyi görevlendirerek Cambon'a karşı üstünlük sağlamaya çalışmıştır (Tilgen, 1956).

Her ne kadar o yıllarda Lumière fabrikalarından ve Pathe tarafından çıkartılan makineler hâkimiyet kursa da, Cambon'un gösterilerinde kullanılanlar sadece onlardan ibaret değildir. 1897 yılının Ocak ayında "Cinevitograph", Mart ayında Edison'un "Yeni Sinematografı", 1898'de İngiliz "Sinematogaf'ı" daha sonra 1899 da "Royal Biograph", 1901'de "Royal Cinematograph" ve 1902 yılında "American Biograph" ile gösterimler İstanbul'da yapılmaya başlamıştır (Scognamillio, 2003, s. 16-17) . Yine 1910'lu yıllarda Pathe sinemasının makinistinden film göstermeyi öğrenen İstanbul Sultanisi (Lisesi) Dâhiliye Şefi olan Fuat Uzkınay, okul müdürünün de teşvikiyle okul da film gösteriminde bulunmuştur (Güvemli, 1960, s. 230).

Sinemanın Osmanlı'daki ilk gösterimleri ile ilgili bilgilere ulaşılabilse de, bu gösterimleri kimin düzenlediği ile ilgili farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. İlk gösterimlerin Sigmund Weinberg aracılığıyla yapıldığının düşünülmesi, daha çok Weinberg'in sinema konusunda atak davranmasından, gösterimlerinin sürekli olmasından ve kendisini sinemacı olarak göstermesinden dolayı kaynaklanmış olabilir.

Sinemanın, Türkiye'ye girişi önce saray ve konaklar üzerinden olmuş buralardan da, ilk olarak Beyoğlu'na ve Beyoğlu'ndan da hızla diğer semtlere geçmiştir. Ancak sinema daha çok İstanbul ve İstanbul'un ilçesi olan Beyoğlu'nda ön plana çıkmıştır.

Sinema Salonunun Açılması

Pathe ile Lumière temsilcilerinin 1897-1908 piyasaya egemen olma savaşı üzerine, Pathe Kardeşler 1908'in başlarında Avrupa'nın belli başlı yerlerinde sinema salonları açmaya başlamışlardır. Bu sinema zincirlerine İstanbul'u da eklemek isteyen Pathe Sineması, İstanbul'da uygun bir yer bulmak için İstanbul'daki temsilcilerine görev vermiştir. Kısa bir araştırmadan sonra Anfi Tiyatrosu bulunmuş ve Pathe Sineması'nın burada açılmasına karar verilmiştir. 30 Ocak 1908'de Theatre Pathe Freres olarak kapılarını açan sinema, daha sonra "Pathe Sineması" adını almıştır. Sinema salonunu ise, Pathe'nin İstanbul temsilcisi Sigmund Weinberg yönetmiştir (Evren, 1995, s. 41-16). Weinberg ile hareketli bir dönem yaşayan Pathe sineması, haftada iki kez program değiştiriyor ve oldukça iyi işler yapmıştır. Ancak 1916 yılında Birinci Dünya Savaşı nedeniyle Romanya uyrukluların yurtdışına çıkması gündeme geldiğinde Sigmund Weinberg'te ülkeyi terk etmiştir ve Pathe sineması başka kişiler tarafından işletilmeye devam etmiştir (Üdiken, 1999, s. 171). Yine 1920 yılında açılan ve İtalya kökenli Osmanlı vatandaşı olan mimar Guilio Mongeri tarafından tasarlanan Majik Sineması, Türkiye topraklarında sinema işlevi önceden gözetilerek yapılan sinema salonu olmuştur (Çelen, 2010:20).

Sinema her ülkede merkez olarak kendine bir yer seçer ve o yerde gelişir, yaygınlaşır. Türkiye'de de sinemanın merkezi İstanbul'dur ve bu kentte de tarihsel oluşumu ve özellikleri ile uygun bir bölgesi olan Beyoğlu (Pera) olmuştur (Scognamillio, 2008, s. 1).

Pera (Beyoğlu'nun o dönemki adı) farklı insan mozaikleriyle her bir etkinliğin, yeniliğin yeşermesine ve serpilme olanağına sahip olan bir kent görünümünde olmuştur. Özellikle Avrupa'da eğitim görüp Batı'nın her bir etkinliğini özümsemek isteyen beyzadeler Pera'nın kültür-sanat etkinliklerine devamlı katılmıştır (Evren, 1998, s. 10). Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul'un Pera semtinde yabancıların ve azınlıkların çoğunluğu oluşturması ve Paris'te olup bitenleri yakından izlemeleri sinematografin Pera'ya gelmesini hızlandırmıştır (Teksoy, 2005, s. 65).

1908'de Pathe Sineması'nın açılmasının ardından da, 1912 yılında İzmir Kordon'da ve 1914 başlarında yine İstanbul Beyoğlu'nda Palas Sineması açılmıştır (Özön, 2010, s. 39). 1908'de de kapılarını sinemaseverlere açan Pathe Sineması, 1916'da Belediye, 1919'da Anfi, 1924'de Asri, 1941'de Ses Sineması adlarını alarak uzun süre sinema salonu olarak kullanılmıştır. Sigmund Weinberg'in açtığı sinema salonlarına ilgi duyulması üzerine, 1911'de Orientaux, 1912'de Cenral, 1912'de İdeal, 1913'te Lion, Gaumont, Artistik, American ve Parlant sinemalarının açılmasına zemin hazırlamıştır (Evren, 1995, s. 44).

1908'de Pathe Sineması ile birlikte Pera'dan Türkiye'ye giren sinema yavaş yavaş İmparatorluğun öbür kentlerine de yayılmaya başlamıştır. Ama yine de II. Meşrutiyet'in ilanına kadar (1908) sinema gösterileri tiyatroların, gazinoların, eğlence yerlerinin değişik numaralarından biri olarak, bir sığıntı gibi yaşamaya devam etmiştir. İstanbul'da sinema da, 1914 yılına kadar Beyoğlu'nda yoğunlaşmaya başlamış, kentin öbür yakasındaki gösterimler azınlıkta kalmıştı.

İlerleyen dönemlerde, sinema salonları ve gösterimler çoğalınca programlar da –daha önceki tarihlerde bile- ulusal olmaya başlayacaktır. Ama henüz bir Türk sinemasının varlığından söz etmek mümkün bile değildir. Çünkü, sinema

salonlarının isimlerinden de anlaşılacağı üzere, o dönemde sinema işletmeciliğinin büyük bir bölümü azınlıkların veya yabancı uyrukların elinde ve tek sinema uzmanı Sigmund Weinberg'tir (Scognamillio, 2003, s. 19).

Tablo 1. 1921 yılında İstanbul Beyoğlu'ndaki sinema salonları

Sinema Salonu'nun İsmi	Kapasite	Sınıfı
Magic	1.005 kişi	Birinci sınıf
Etoile	541 kişi	Birinci sınıf
Cosmograph	900 kişi	İkinci sınıf
Russo-Americain	342 kişi	İkinci sınıf
Luxembourg	460 kişi	Birinci sınıf
Cine Palace	482 kişi	Birinci sınıf
Eclair	452 kişi	Birinci sınıf
Central	350 kişi	İkinci sınıf
Orientaux	466 kişi	İkinci sınıf
Cine Amphi	1.030 kişi	Birinci sınıf
Taxim Garden	400 kişi	İkinci sınıf (açık hava sineması)

Kaynak: (Scognamillio, 2008, s. 137)

1.1.3. İlk Türk Filmleri ve Halka Açık Sinema Salonlarında Gösterilen Filmlerin Değerlendirilmesi

Türklerin sinema ve işletmeciliği ile ilgilenmeleri I. Dünya Savaşı ile aynı dönemlere rastlamaktadır. Bu tarihlerden önce ise ilk film ve belgesel yapımları, Osmanlı'da yabancılar tarafından yapılmıştır (Kaplan, 1996:656). Genellikle yabancı vatandaşların işlettiği sinemaların yanında, Türkler de

sinema salonları açmaya başlamıştır. 19 Mart 1914'te Murat Bey ile Cevat Bey adında iki ortak, İstanbul yakasında ilk film gösterisinin yapıldığı Fevziye Kıraathanesi'nin yerinde, Türkler tarafından işletilen ilk sinema salonunu Milli Sinema adıyla açmışlardır (Özön, 2010, s. 40). Fakat yine de I. Dünya Savaşına kadar Osmanlı İmparatorluğu'nda sinema salonunun sayısı çok fazla değildi. Ayrıca sinema salonları İstanbul içerisine sıkışmış, oradan Osmanlı İmparatorluğuna yayılmaya başlamıştır. Sinema salonlarının İstanbul'da yayılmaya başlamasına rağmen, Türk sinemacılığının gelişimi bir hayli geç olmuştur.

Türkiye'de de ilk filmin çevrilişi de ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun I. Dünya Savaşı'na girmesinden sonra olmuştur. İlk film de Almanya'nın yanında Rusya'ya resmen savaş açılmasından üç gün sonra çevrilmiştir. Filmin hikâyesi ise şöyledir; savaşın ilk günlerindeki coşkun bir topluluk, İstanbul'un yakınındaki Ayastefanos'a (Yeşilköy) giderek bir Rus anıtını yıkar. Bu anıt ise, 1876-1877 savaşında Rusların buraya kadar ilerleyişlerini anmak için dikilmiştir. Anıt yıkılırken bu olayın filme çekilmesi gerektiği düşünülmüş. Halkta bu olayın yabancı tarafından değil de bir Türk bir yönetmen tarafından filme çekilmesini istemiştir. Weinberg'in yanında filmciliği öğrenen ve okullarda eğitim amaçlı film gösteriminde bulunan yedek subay Fuat Uzkınay ile de bu filmin çekilmesi konusunda anlaşmaya varılmıştır (Evren, 2003, s. 33). Böylece 14 Kasım 1914'te "Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı" adında 150 metrelik (Nijat Özön'ün Türk Sineması Tarihi isimli kitabında ise 300 metrelik bir film olduğu söylenmektedir) ilk Türk filmi çekilmiş olur (Özön, 1968, s. 13; Evren, , 1995, s. 68).

Şekil 2. “Ayastefanos’taki Rus Abidesi’nin Yıkılışı” (www.sinematek.org)

Fuat Uzkınay’ın Merkez Ordu Sineması Dairesi adına çektiği bu film bir müddet merkezin depolarında muhafaza edilmiş ve ilerleyen tarihlerde birkaç kez daha gösterilmiştir. Fakat merkezin taşınmasından sonra, “Ayastefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı” isimli kutu bulunmasına rağmen içerisinden film çıkmamış ve film hala bulunamamıştır (Evren, 2003, s. 33-34).

Fakat bazı araştırmacılara göre ise ilk Türk filmi “Ayastefanos’taki Rus Abidesinin Yıkılışı” isimli film değildir. Çünkü filme ilişkin belge bulunamamaktadır ve Burçak Evren’in Fuat Uzkınay’ın kızları ile yaptığı röportajda da ilk Türk filmi ile ilgili bir veri bulunamamıştır (Evren, 2003, s. 45-47). Ayrıca 1914 yılından önce çekilen ve ilk Türk filmi olmaya aday gösterilen 1905 yapımı bir filmin olduğu hatta Selim Sırrı Tarcan’ın film çekiminde rehberlik yaptığı bilinmesine rağmen belge eksiklikleri bulunmaktadır. Bunların dışında, 5-26 Haziran 1911 yılında Sultan Mehmet Reşat’ın Manastır ve Selanik ziyareti sırasında Makedonyalı sinema ve fotoğraf sanatçıları Yanaki ve Milton Manaki Kardeşler tarafından da bir film çekilmiştir (Evren, 1994, s. 58-59). Ayrıca bu film Makedonya film arşivinde bulunmakta ve daha önceleri ülkemizde de iki kere gösterime girmiştir. Yine 1913’te “Hamidiye Kruvazörü” ile ilgili bir film çekilmiştir. Fakat bu film ile ilgili de belge bulunamamaktadır.

İlk Türk filmi olmaya aday olan dört film içerisinde de, Türk yönetmen olmamasına rağmen, Osmanlı tebaası olması hasebiyle (1912'ye kadar Makedonya Osmanlı'ya bağlı olduğu için), Osmanlı'da ilk filmin Manaki Kardeşler tarafından çekildiği görülmektedir. Türkler tarafından çekilen ilk film ise Fuat Uzkınay'ın çektiği filmidir (Evren, 1995, s. 68-69). Fakat yine bu filmin de günümüzde bulunamaması rağmen ve gösterilip gösterilmediğinin bilinmemesine rağmen ilk film denemeleri bu yıllarda başlamıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005, s. 129).

Osmanlı'da filmciliğin öneminin anlaşılmasını sağlayan bir diğer etmen de; Birinci Dünya Savaşı'dır. Savaşta propaganda aracı olarak kullanılabileceği düşünülen sinema sektörü Harbiye Nazırı ve Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın da dikkatini çekmiştir. Almanya'ya gezisi sırasında orduda bir sinema kolunun olduğunu gören Enver Paşa, aynı birimi Osmanlı ordusunda da kurmuş ve kuruluşun başına Sigmund Weinberg, yardımcılığına da ilk Türk filmini (Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı) çeken Fuat Uzkınay getirilmiştir. Kurulan Merkez Ordu Sinema Dairesi'nin görevleri ise, cephelerde savaşan birliklerin harekâtıyla ve önemli olaylarla, askeri fabrikaların çalışmalarıyla, müttefik ülkelerden gelen yeni silahların kullanılışıyla ve manevralarla ilgili filmleri çekmek ve göstermek olarak belirtilmiştir (Özön, 1970). Devlet eliyle kurulan ve Askerî amaçlı belgelemelere önem veren Merkez Ordu Sinema Dairesi'nin en önemli işlevi ise; film çekimlerinin devamlılığının sağlanması ve film çalışmalarını belirli bir programla ilerletilerek Türkiye'de film üretiminin geliştirilmesine katkı sağlamasıdır (Duruel, 2002:11).

Merkez Ordu Sineması adını olan birim, ilk başlarda sadece aktüalite filmlerinden başkasını ortaya koyamamıştır. Özellikle de savaş döneminde propaganda yapmaya yarayacak filmlerin çekilememesi Merkez Ordu Sineması için büyük bir eksiklik oluşturmuştur.

Aktüalite filmleri dışında bir film meydana getirilmeye çalışılması ise, yine Weinberg'in çabalarıyla mümkün olmuştur. Harbiye Nezareti'nden izin alan Weinberg, "Leblebici Horhor'u" çevirmeye başlamış fakat film ilerlerken oyuncuların birinin ölmesi üzerine, film yarıda kalmıştır. İkinci bir film denemesi ise, "Himmet Ağa'nın İzdivacı" isimli bir oyundu. Fakat bu oyununda çekimi sırasında oyuncuların askere çağrılması üzerine bu film de yarım kalmıştır. Ancak savaş sona erdikten sonra bu film Weinberg'in yardımcısı Fuat Uzkınay tarafından ve Ahmet Fehim, Behzat Haki, İsmail Galip isimli Türk oyuncularının yardımıyla 1916'da çekilmeye başlanan ve ancak 1918'de gösterime girerek, ilk konulu film de çekilmiştir. Bu sıralarda, savaş döneminde Weinberg'in düşman safına geçmesi nedeniyle, kurumun başına Fuat Uzkınay getirilmiştir (Özön, 2010, s. 53-54; Onaran, 1999, s. 14).

1913'te kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin genç üyelerinden olan Sedat Simavi, cemiyetin müdürüne başvurarak, çekilen kısa film çalışmalarının yetersiz olduğunu belirterek, hikâyeli uzun filmlerin çekilmesi gerektiğini söylemiştir. Bunun üzerine, cemiyetin desteğiyle, 1917'de Simavi "Pençe" ve "Casus" isimli filmleri çevirmeye başlamıştır. "Pençe" bir oyundan uyarlanmış film, "Casus" ise savaş ve casusluk filmiydi. Bu filmlerden önce çekilmeye başlanan "Leblebici Horhor" ile "Himmet Ağanın İzdivacı" isimli filmler de ancak Sedat Simavi'nin çektiği filmler bittikten sonra tamamlanabilmiştir (Onaran, 1999, s. 11).

1918'de Osmanlı'nın savaştan yenik çıkması üzerine, "Merkez Ordu Sinema Dairesi"nin ve "Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin sinema araçlarına, işgal kuvvetlerince el konulmaması için, sinema aletleri "Malûlîn-i Guzât-i Askeriye Muavenet Heyeti"ne (Malul Gaziler Cemiyeti) aktarıldı. Bu cemiyette de üç film çevirtmiştir. Bunlardan ilk ikisi Ahmet Fehim Efendi tarafından çekilen, Mürebbiye (1919) ve Binnaz (1919) isimli filmlerdi. Üçüncü film ise, tiyatrocu

Şadi Karagözoğlu'nun çevirdiği "Bican Efendi Vekilharç" (1921) isimli güldürü filmidir. 1922 yılında ise, ilk özel yapımevi olan "Kemal Film" isimli şirket kurulmuş olup, sinema tarihçilerinin ilk dönem olarak kabul ettiği 1914-1922 yılları arasını kapsayan dönem sona ermiştir (Özön, 1968, s. 14-15) .

1914-1922 Yılları Arasında Çekilen Yerli Filmler

İlk Türk filmi ile ilgili belirsizliklerin sürmesine ve belgelerinin bulunmamasına rağmen "Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı" nın bir Türk filmcisi (Fuat Uzkinay) tarafından filme alınması Türk Sinema Tarihi için oldukça önemlidir. Fuat Uzkinay'ın çektiği filmler ise şunlardır:

Tablo 2. Fuat Uzkinay'ın çektiği kısa filmler

Tarih	Filmler
1914	Ayastefanos'taki Rus Abidesinin Yıkılışı
1915	Anafartalar Muharebesinde İtilaf Ordularının Püskürtülmesi-Harbiye Nazırının Kısa Teftişi ve Batum Manzarası
1916	Çanakkale Muharebeleri-Von Der Goltz Paşa'nın Cenaze Merasimi-General Townshend-General Townshend ve Hintli Usta-Esir İngiliz Generali-Himmet Ağa'nın İzdivacı (Weinberg ile birlikte 1916-1918)
1917	Alman İmparatoru'nun Der-saâdete Gelişi-Alman İmparatoru'nun Çanakkale'yi Ziyareti
1918	Abdulhamid'in Cenaze Merasimi-Sultan Reşat'ın Cenaze Merasimi-Vahidettin'in Biat Merasimi-Cülüs i Hümayunda 26. Fırka Resmigeçidi-Vahidettin'in Kılıç Alayı
1919	Fatih'te İzmir İçin Miting-Sultanahmet'te İzmir İçin Miting
1922	Zafer Yollarında

Kaynak: (Evren, 2006, s. 55)

Fuat Uzkınay'ın çektiği filmlerde tiyatronun izleri görünmesine rağmen, bu filmler Türk Sineması açısından oldukça önemlidir. İlk yerli film olma özelliğine sahip olan bu filmler, 1923'ten sonra Türkiye'de film sektörünün gelişmesine, tanınmasına oldukça katkı sağlamıştır.

Opera-Sine dergisinde de, 1924 yılına kadar Türkiye'de çekilen filmlerin isimleri yayınlanmıştır. Bu filmler ise şunlardır: Binnaz, Esrarengiz Şark, İstanbul'da Facia-ı Aşk, Cariye, Bican Efendi, Boğaziçi Esrarı, Ateşten Gömlek, Sözde Kızlar, Leblebici Horhor, Kız Kulesi Faciası (Opera-Sine, 18 Aralık 1924: 4).

Tablo 3. 1914-1922 yılları arasında çekilen yerli filmlerin künyesi

Filmin Adı	Filmlerin Künyesi
Himmet Ağa'nın İzdivacı (1916, 1918)	Yapım: Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD) Senaryo: Sigmund Weinberg Yönetmen ve Kamera: Sigmund Weinberg, Fuat Uzkınay Oyuncular: Ahmet Fehim Efendi, Rozali Benliyan, Lusi Arusyak, Behzat Butak, İ. Galip Arcan, İsmail Zahit, Karaka, Hakkı Necip, Baltazar, Kemal Emin Bara
Leblebici Horhor Ağa (1916)	Yapım: Merkez Ordu Sinema Dairesi (MOSD) Yönetmen ve Kamera: Sigmund Weinberg Eser: Takfor Nalyan, Dikran Çuhacıyan "Operet" Oyuncular: Milli Operet Kumpanyası Oyuncuları
Casus (1917)	Yapım: Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Senaryo ve Yönetmeni: Sedat Simavi Kameraman: Yorgo Efendi Oyuncular: Darulbedayi Osmani Oyuncuları
Faust (Die Tote Wacht) (1917)	Yapım: Trans-Orient Films Senaryo ve Yönetmen: Celal Esat Arseven Kameraman: Kenan Erginsoy

	Oyuncular: Lidia Ley, Kurt Sticler, Liesl Bertram, H.K. Müller, Andre Douglas, Nejat Sirer, Lise Kresse
Pençe (1917)	Yapım: Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Senaryo ve Yönetmen: Sedat Simavi Kameraman: Yorgo Efendi Oyuncular: Eliza Binemeciyan, Nurettin Şefkati, Raşit Rıza, Behzat Haki (Butak), İ. Galip Arcan
Alemdar Vak'ası (Sultan Selim'i Salis) (1918)	Yapım: Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Eser: Celal Esat Arseven, Salah Cimcoz (Piyes) Senaryo ve Yönetmen: Sedat Simavi Kameraman: Kenan Erginsoy, Burhan Felek Oyuncular: Burhanettin Tepsi, Fahri Efendi, Ermeni Oyuncular
Bican Efendi'nin Rüyası (1918)	Yapım: Malul Gaziler Cemiyeti Senaryo ve Yönetmen: Fikret Şadi Karagözoğlu Kameraman Fuat Uzkınay Oyuncu: Fikret Şadi Karagözoğlu
İzmir Mitingi (1918-1919)	Yapım: Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Kameraman ve Düzenleyen: Fuat Uzkınay
Bican Efendi Mektep Hocası (1918)	Yapım: Malul Gaziler Cemiyeti Senaryo ve Yönetmen: Fikret Şadi Karagözoğlu Kameraman: Fuat Uzkınay Oyuncu: Fikret Şadi Karagözoğlu
Bican Efendi Vekil Harç (1919)	Yapım: Malul Gaziler Cemiyeti Senaryo ve Yönetmen: Fikret Şadi Karagözoğlu, Le Pretekste, Bahane (Daniel Riche) ile Hisse-i Şaiya (İbnül Refik Ahmet Nuri Sekizinci) oyunlarından derleme Kameraman: Fuat Uzkınay Oyuncular: Fikret Şadi, Şehper Karagözoğlu, İ. Galip Arcan, Behzat Haki, Nurettin Şefkati, Vasfi Rıza
Binnaz (1919)	Yapım: Malul Gaziler Cemiyeti Eser: Yusuf Ziya Ortaç Yönetmen: Ahmet Fehim Efendi

	Kameraman: Fuat Uzkınay Oyuncular: Blanche Hanım, Hüseyin Kemal, Rana Dilberyan, Hakkı Necip, İsmail Zahit, Eliza Binemeciyan, Ekrem Oran, Ahmet Fehim Efendi, Raşit Rıza
Mürebbiye (1919)	Yapım: Malul Gaziler Cemiyeti Eser: Hüseyin Rahmi Gürpınar “Roman” Senaryo ve Yönetmen: Ahmet Fehim Efendi Kameraman: Fuat Uzkınay Oyuncular: Ahmet Fehim Efendi, Behzat Haki, Bayzar Fasulyeciyan, Raşit Rıza, İsmail Zahit, Şahap Rıza, Mme. C.Calitea, Veruty
İstanbul’da Bir Facia-ı Aşk (1922)	Yapım: Kemal Film Senaryo ve Yönetmen: Muhsin Ertuğrul Kameraman: Cezmi Ar Oyuncular: Anna Mariyeviç, Emin Belig, Onnik Binemeciyan, Roza Felekyan, Vahram Papazyan, Behzat Butak, Laine Console, Vasfi Rıza Zobu, Refik Kemal Arduman, Aznif Mınakyan, Siranuş Aleksanyan, Matmazel Blanche
Nur Baba (Boğaziçi Esrarı) (1922)	Yapım: Kemal Film Eser: Yakup Kadri Karaosmanoğlu “Roman” Senaryo ve Yönetmen: Muhsin Ertuğrul Kameraman: Fuat Uzkınay Oyuncular: Muhsin Ertuğrul, Vasfi Rıza Zobu, Kemal Küçük, Behzat Butak, İ. Galip Arcan, Madam Saramatova, Refik Kemal Arduman, Aznif Mınakyan Vahram Papazyan, Helena Antinova, Anna Mariyeviç, Komik Ali Rıza, Emin Belig Belli

Kaynak: Tablonun oluşturulmasında Fikret Hakan’ın “Türk Sinema Tarihi” isimli kitabından yararlanılmıştır (Hakan, 2012, s. 22-45).

1.2. CUMHURİYET'İN SİNEMAYA BAKIŞI

Sinema, doğuşunun ilk yıllarından itibaren özellikle askeri ve milli çıkarlar için kullanılmaya başlamıştır. Belirli bir siyasal görüş doğrultusunda izleyicileri etkilemek ve o yönde ikna etmek için kullanılan sinema, propaganda aracı olarak da işlev görmüştür (Çeliktemel,2010, s. 10-11).

Sinemaya Osmanlı'da ilk olarak sarayın ilgi göstermesi gibi Cumhuriyet döneminde de sinema siyasal iktidarın vazgeçilmez propaganda araçlarından biri olmuştur. Eğitici ve öğretici amaçlarla kullanılmak istenen sinema cumhuriyetin ilanından sonra özel bir yere sahip olmuştur. Ayrıca cumhuriyet ilke ve reformlarını halka duyurmak ve halkın ilgisini çekmek isteyen iktidar sinemanın gücünü kullanmaya çalışmıştır (Öztürk, 2005, s. 239).

Cumhuriyetin ilk yıllarında sinemaya dair bir sansür bulunmamaktaydı ve 1923-1932 yılları arasında sinema filmlerinin kontrolü, özel bir mevzuata dayanmadan Genel Polis Vazifeleri Kanunu'na göre yürütülüyordu. Sansür yetkisi ise valilik tarafından görevlendirilen iki polis memuru tarafından yapılıyordu. Ayrıca o dönemde, sinemacılar film göstermeden önce valiliklerden gösterim belgesi almak zorundaydı ve bir ilden alınan belge başka bir il de geçerli değildi (Özuyar, 2004, s. 74-75). Çekilen filmlerde ise genel olarak, Türkiye aleyhine diyaloglar ve sahnelerin olup olmadığı, din propagandası, genel ahlakı olumsuz etkileyecek açık sahneler ve komunizm propagandasına dikkat edilmekteydi. Bu unsurların olmadığı filmler gösterime girer, sakıncalı sahneler olan filmler ise, o sahnelerin çıkartılması şartıyla gösterime girerdi (Onaran, 1968, s. 60).

Cemil Filmer ise, o dönem film kontrolleri ile ilgili şunları söylemektedir:

“O yıllarda film getirmek çok kolay idi. Sansür ve gümrük yok gibi bir şeydi. Filmleri Avrupa’da bavula koyan alıp gelirdi. Sansür işi için zaten bir memur koymuşlardı. O da gelir filmlerin fotoğrafına bakar ve mahzurlu değildir diye imza atarak giderdi. Sadece filmi gösterme izni için üçüncü bir şubeden heyet bulunurdu. Bu heyetin filmleri görmesi gerekiyordu. Bunun için sinemacılar gün alırlar ve heyeti beklerlerdi. Ancak heyet çoğu defa toplanıp da filmi görmeye gelmez, bu işi sivil memura havale ederdi. Sivil memur ise filmleri görmeden, fotoğraflarına bakarak vesikayı imzalardı” (Filmer, 1984, s. 138).

Film sektörünün gelişmeye başlaması ile birlikte taşrada da sinema gelişmeye başlamıştır. Taşra sineması Cumhuriyet’in ilk yıllarında toplumsal hayatta önemli bir rol almaya başlamıştır. Sosyal hayata dair yaşanacak değişimin habercisi olan sinema, toplumun değişime ayak uydurmasına yardım etmiştir (Özuyar, 2004, s. 61).

1.2.1. 1928’e Kadar Cumhuriyet Dönemi Sineması

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren, sinema da bir canlılık yaşanmaya başlamıştır. Önceleri İstanbul’da sınırlı olan sinema, ilerleyen süreçte taşraya da yayılmış ve Türkiye’de sinema endüstrisi gelişmeye başlamıştır.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında sinema ile ilgilenen tek kişi olarak bilinen Muhsin Ertuğrul, 1922-1929 yılları arasında yedi film çekmiş ve şimdiki adı İstanbul Şehir Tiyatrosu olan yerde de sessiz filmler çevirmiştir (Scognamillio, 2003, s. 40).

TBMM Hükümeti ile ABD yönetimi arasında 6 Ağustos 1923 tarihinde imzalanan Lozan Antlaşması ile birlikte Amerikan yapımı filmler ülkemize girmeye başlamıştır. Hollywood filmlerinin, o dönem İstanbul halkının yakından tanıdığı Avrupa filmlerine nazaran, anlatım ve kurgu açısından daha kaliteli olması sebebiyle, İstanbul'daki sinema seyircilerinin ilgisini çekmiştir. Seyircilerin bu filmlere ilgi göstermesi üzerine, Türkiye'de sinemanın ticari faaliyetlerini yapan kişiler, yabancı film ithalatına başlamıştır (Özuyar, 2004, s. 48-49).

Sinemanın yayılmasıyla birlikte, yeni film şirketleri kurulmaya başlamıştır. O zamana kadar tek olan Kemal Film şirketinin yanı sıra, Muhsin Ertuğrul'un öncülüğünde 1928 yılında İpek Film kurulmuştur (Özön, 1968, s. 4).

1929 yılından sesli filmlerin Türkiye'ye girmeye başlaması üzerine, halkın ilgisi sesli filmlere kaymaya başlamıştır. Bunun üzerine de İpek Film, filmlerini sesli olarak çekmeye başlamıştır (Onaran, 1981, s. 135-136).

İlerleyen süreçlerde de Türk sineması az sayıda kişinin tekelinde kalmıştır. Sinemayı başlatan, ilk filmi çeken kişilerin genellikle tiyatro kökenli olması, sinemanın da on yedi yıl boyunca tiyatrocuların etkisinde kalmasına neden olmuştur. 1922'den itibaren de tek başına sinema çeken kişi se, yine bu dönem yurdumuzun tek temelli ve önemli tiyatro topluluğu olan Dar-ül Bedayi'nin (İstanbul Şehir Tiyatrosu) başındaki Muhsin Ertuğrul'du. Tiyatro sanatının kurumsallaşmasına büyük bir katkı sağlayan Muhsin Ertuğrul, 1916'da Almanya'ya gitmiş ve bir süre figüranlık yapmıştır. "Stamboul Film GmbH" isimli film şirketini kurarak film çekimleri yapan Muhsin Ertuğrul Türkiye'ye dönmüş ve 1922 yılından 1939 yılına kadar Türkiye'de bu süre içerisinde 24 film çekmiştir (Özön, 1968, s. 4; Şener, 1970, s. 19; Ormanlı, 2006:13). İlk özel film yapımevi olan Kemal Film şirketinin kuruluşunda katkıları olan ve Türk

tiyatrosuna büyük hizmet veren Ertuğrul'un çektiği bu filmlerde, yurtdışında da sinema çalışmalarında bulunduğu için, Alman ve Sovyet sinemasının etkileri görülmektedir (Özgüç, 1993, s. 15).

1.2.2. 1923-1929 Dönemi'nde Çekilen Yerli Filmler, Gösterime Giren Yabancı Filmler ve Sinema Salonları Üzerine Bir Değerlendirme

Sinema tarihçilerinin tiyatrocular dönemi olarak adlandırdığı 1922-1939 yılları arasını kapsayan dönem, Türk filmciliğinin üretimi açısından çok nitelikli geçmemiştir. Üretilen filmler ise Muhsin Ertuğrul'un elinden çıkmış ve onun tekelinde ilerleyebilmiştir. Bu süreçte çekilen filmler, filme alınmış tiyatrodan öteye geçememiştir ve filmlerde tiyatro kokusu hissedilmiştir (Özön, 1968, s. 18).

Tablo 4. Cumhuriyet'in ilanından sonra Türkiye'de çekilen yerli filmler

Tarih	Filmler	Yönetmen
1923	Ateşten Gömlek Leblebici Horhor Kızkulesi'nde Bir Facia	Muhsin Ertuğrul
1924	Sözde Kızlar	Muhsin Ertuğrul
1925	-	-
1926	-	-
1927	-	-
1928	-	-
1929	Ankara Postası	Muhsin Ertuğrul

Kaynak: Tablonun oluşturulmasında Nijat Özön'ün "Türk Sineması Kronolojisi" isimli kitabından yararlanılmıştır (Özön, 1968, s. 56-63).

Tablo 5. İstanbul’da gösterime giren yabancı filmler

Tarih	Filmler
1923	Maceralar - Açlık – Kavalini - Şahane Gönül - Dostum Mhrace -Altın Gözlü Kadın - Figaro’nun Düğünü – Yarasa - Fredericus Hoffman’ın Hikayeleri - Hint Mezarı - Jenny’nin Kalbi - Monna Vana - Oliver Twist - Prenses’in Tutkusu - Elmas Kraliçesi - Samson Dalila - Aşk Kurbanı - Gerçeğin Zaferi - Sur La Loi
1924	Nişanlılar - Robin Hood - Uyurgezer ve Kızım
1925	Colibri - Kadın Düşmanları - Kontes Donelli – Messalina - Metres Prenses - Şaklabanın Gözyaşları – Tarzan - Çılgın Bakireler - Viyana Geceleri - Kurtların Mucizesi - Muhacirler - Geçen Gölgeleler - Ümide ve Saadet - Sevimli Prens - Saltanat Geceleri - Terre Promise - Denizler Atmacası
1926	Mavi Kartal - Gel Evlenelim - Mhracenin Gözdesi - Volga Volga Habsburgların Faciası – Mayerling - Operadaki Hayalet
1927	Babs Eve Dönüyor - Kara Korsan - La Boheme - Kaptan Raskas - Silah ve Salib - Dust of Folly - Meçhul Asker - Erkek Düşmanı - Femma a Homme - Çıplak Kadın - Flamme – Temptress – Jerusalem - Madame Ne Veut Pas Denfants - Metropolis - Michel Strogoff - Perret – Napolyon - Kusursuz Soyтары - Kaybolan Amerikalı – Valencia - Korsanlar Kraliçesi - Foliberjer Röviüsü Surrender
1928	Atlantide - Tereyağ ve Yumurta Satıcısı - Lübnan Kasrı Melikesi - Coeur de Juive - Prenses Çardaş - Loves of Sonia - Madone des sleeping - Fakir Bir Delikanlının Romanı - Maltalı’nın Evi - Varyete - Venus Of Venice - Muhtasar Kalbim – Niebelungen - Pat et patachon banquier - Poit du passe - Sa Majeste Titine - Sonate a kreutzer
1929	Aşk Yuvası - Aşk Zambağı - Paris Şarkıcısı - Lady Hamilton - Düztaban Bastıbacak Yamyamlar Arasında - Düşen Kızlar - Beyaz Esire - Kazak Aşk - Kamçılı Medeniyet - Lupe Velez - Macar Rapsodisi - Monte Kristo - Üç Nikah - Aşk Geceleri - Çarın Elması - Zifaf Marşı - Prenses Maça - Korsan - Seher Vakti - Wintergarden Faciası - Babaların Günahı - Para Kurdu

Kaynak: Tablonun oluşturulmasında Giovanni Scognamillio’nun “Cadde-i Kebir’de Sinema” isimli eserinden faydalanılmıştır (Scognamillio, 2008, s. 167-207).

Türk sinemasının yeni kurulmaya başlaması ve Muhsin Ertuğrul ile birlikte ilk filmlerin çekilmesinin yanında, cumhuriyetin ilk yıllarında İstanbul'da gösterime giren yabancı filmlerin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir.⁴

Gösterime giren bu yabancı filmlerin de aynı zamanda sinema dergilerinde tanıtımı yapılmış ve halkın ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Filmlerle birlikte sinema salonlarının da artmaya başladığı bu dönem de, dergilerde sinema salonlarının tanıtımı yapılmaya başlamıştır.

Cumhuriyet döneminde açılan ve film gösterimlerinde bulunan sinema salonları ise şunlardır: Majik Sineması, Hale Sineması, Milli Sinema, Alkazar Sineması, Opera Sineması, Şık Sineması, Elhamra Sineması ve Mülk Sineması.

Dergilerde ayrıca bu salonların özelliklerinden bahsedilmekte ve sinema salonlarının programları verilmektedir. Sinema Postası'nın 8. sayısında Kadıköy'deki Hâle Sineması ile ilgili "muhitin en kibar salonu – muhteşem filmler - zengin orkestra" gibi ifadelerle salon tanıtılmıştır. Film Mecmuası (Le Film) da, sinema salonu müdürleriyle yapılan görüşmeleri yayınlamaktadır. Bu yazılardan biri, Film Mecmuasının 7. sayısında yayınlanmıştır. "Mülk Sinemasında Bir Ziyaret" başlıklı yazıda, Mülk Sineması müdürüyle yapılan mülakat anlatılmakta ve sinema müdürünün salon ile ilgili tanıtıcı cümleleri bulunmaktadır.

Yine bu dönem sinema salonlarının erkek ve kadın için ayrı olmak üzere gündüz ve gece programları yaptıkları görülmektedir. Ayrıca bu dönem sinema

⁴ Muhsin Ertuğrul'un başlattığı bu süreç, aslında Türk sinemasının o yıllarda Batı sinemasına kıyasla oldukça geride olduğunu göstermektedir. Yukarıdaki tabloda verilen film isimlerine baktığımızda da, o dönem yayınlanan yabancı filmlerin aynı zamanda batının kültürünü de Osmanlı topraklarına sinema aracılığıyla görsel olarak getirdiğini göstermektedir.

salonları, yerli filmlerin henüz sayıca yeterli olmamasından dolayı, yurtdışından getirilen filmleri göstermişlerdir.

1.3. Sinemanın Anadolu'ya Yayılması

Sigmund Weinberg'in 1897 yılında Galatasaray'daki Sponeck Birahanesi'nde yaptığı ilk film gösterimiyle, halk sinema ile tanışmış oldu. İstanbul'un sinemaya ilgi göstermesi, halk arasında bazı değişimlerin de meydana gelmesine neden olmuştur. Sosyal hayata dair yaşanmaya başlanan değişim rüzgârı sinema ile birlikte halka aktarılmış ve toplumsal yapı da bu değişimden etkilenmiştir.

Sinemanın yaygınlaşmasına etki eden en önemli unsur ise sinema salonlarının sayısında meydana gelen artıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminden sonra Türk işletmecilerin sinema sektörüne girmesi ile birlikte başta Beyoğlu olmak üzere, İstanbul'un birçok semtinde sinema salonları açılmıştır.

Bu sinema salonlarında ise daha çok yabancı filmler gösterilmekteydi. Bunun nedeni ise yerli film yapımının 1920'lerden itibaren canlanmaya başlaması ve bu süreç içerisinde sinema salonlarında gösterilebilecek yerli filmin henüz bulunamamasıdır.

Özellikle 1923'ten itibaren Muhsin Ertuğrul'un sinemaya yönelmesi, filmler çekmesi ve ülkede film şirketlerinin kurulması Osmanlı'da da filmciliğin gelişmesini sağlamıştır. Bu gelişme ile birlikte İstanbul'da sinemaya saray ve konaklarda başlayan ilgi kısa süre de Beyoğlu'ndan, Anadolu'ya yayılmıştır. Yalnız sinemaya gösterilen ilgi İzmir'de diğer illerden oldukça fazla olmuştur.

Yine elektriğin taşrada yaygınlık kazanmaya başlaması üzerine, Osmanlı'da seyyar sinema faaliyetleri başlamış ve bu sinema faaliyetleri de sinema

salonlarının açılmasını sağlamıştır. Yalnız seyyar sinema faaliyetlerini yapanların büyük bir kısmının Avrupa kökenli yabancılar tarafından yapılması çeşitli yasal ve toplumsal sorunların yaşanmasına rağmen, sinemanın taşrada gelişimini sağlamıştır (Özuyar, 2007, s. 77-81).

Yoksullukların ve siyasi çalkantıların arasında bunalan halkın kendisini farklı bir atmosferde bulma arzusu sinemaya olan ilgiyi de artırmıştır (Örfi, 1923,1). Bundan dolayı açılan sinema salonları İstanbul ve İzmir’de sinemanın geniş halk kitlelerine ulaşmasını sağlamıştır.

İzmir’de de sinema salonlarının açılmasıyla birlikte halk yoğun ilgi göstermiştir. Açılan sinema salonları aşırı ilgiyle karşılaşmış ve sinemada genellikle boş bir sandalye kalmayacak kadar izdihamlar olmuştur. Yine İzmir’de aynı gün beş ayrı sinemada farklı filmler izleyerek günlerini geçiren sinema tiryakileri ortaya çıkmıştır (Çakır, 1997, s. 44; Necati, 1924, 14-15).

İzmir’de sinemaya gösterilen ilgiyi ise, Sinema Yıldızı dergisinde yazısı olan Mazhar Necati şöyle açıklamaktadır:

“İzmir’in bugün faaliyette bulunan on bir sineması her gün muntazam işler. Bayram ve Cuma günleri sinemalar sabahın sekizinde faaliyete başlar ve bu saatte müşteri bulur. Buna da sebep, İzmir’de başka eğlence mahalli bulunmamasıdır. Cuma günü işsiz olan halk ya sinemaya gidecek ya da kahvehanede oturacaktı.” (Necati, 1924,14-15).

Yine aynı tarihlerde Ankara ve Bursa’da da sinema salonları açılmış olup, sinema salonları ilgi ile karşılanmıştır. Ankara’daki sinema salonlarına olan ilgiyi daha çok Ankara’daki İstanbullular göstermiştir (İbrahim, 1924, s. 15). Bursa’da ise halk sinema salonlarına ilgi göstermiş ve gösterime giren filmleri kaçırmamışlardır (Necati, 1924,12).

Konya’da da ilk sinema salonu Sanayi Mektebi Sineması adıyla 1913 yılında açılmıştır. Sinema salonu ile birlikte hafta içi ve cumartesi günleri film gösterimlerinde bulunulmuştur. Milli Mücadele yıllarında, milli duyguları harekete geçirmek için sinemada ücretsiz gösterilen propaganda içerikli filmler gösterilmiştir (Aydın, 2008, s. 63,70).

Sinemanın uğradığı Anadolu illerinden biri olan Kayseri’de de ilk filmin, anılardan anlaşıldığı üzere, Mühendis Süreyya Bey tarafından 1922 yılında gösterildiği bilinmektedir. Kullanılmayan bir Ermeni kilisesinin avlusuna sandalye, kanepeler koyularak duvara da beyaz perde çekilerek yapılan, Şarlo ve Cekki Koogan (Jackie Coogan)’ın yaramaz bir çocuğu oynadığı film izleyicileri oldukça etkilemiştir (Elden, 2012, s. 23-24).

II. Meşrutiyetin ilanına dek geleneksel seyirlik oyunlar ile (Karagöz, meddah, ortaoyunu vb.) dönemin diğer eğlence biçimleri içinde (tiyatro, revü, sirk vb.) bir aksesuar olmanın ötesinde fazla bir ilgi odağı olamayan sinema, halkın karşısına ancak bu gösterilerin sergilendiği kahvehane veya benzeri mekanlarda ikinci bir eğlence olarak ortaya çıkmıştır (Evren, 1995, s. 43).

Daha çok ramazanlarda karagöz, ortaoyunu, meddah gibi çeşitli eğlenceler yanında sinema, tiyatrolarda ve kıraathanelerde programı zenginleştirmekte kullanılan “gâvur işi” bir eğlence olarak kalmıştır. Sigmund Weinberg’de sinemayı bu durumdan kurtarmak, sinemaya özgü bir gösteri alanı oluşturarak halkın ilgisini çekebilmek için, 1908 yılında Tepebaşı’nda Şehir Tiyatrosu’nun eski Komedi Bölümü olan yerde Pathe Sineması’nı yaptırarak Türkiye’de ilk sürekli sinema salonunu kurmuştur (Özön, 2010, s. 38-39). O yıllarda Pera’nın doğal bir uzantısı olan Tepebaşı, adeta sanat ve eğlence odağı olmuştur. Tiyatrolar ve barların bulunduğu yer, İstanbul’un adeta eğlence merkeziydi (Evren, 1998, s. 13).

2. BÖLÜM

OSMANLICA YAYINLANAN SİNEMA DERGİLERİ (1914-1928)

2.1. Osmanlı'da Sinema Dergiciliğini Özendiren Etmenler

Matbaanın Osmanlı'ya geç gelmesi, basın da kurumsallaşmasını ve gelişmesini geciktirmiştir. İlerleyen süreçte basının öneminin fark edilmesi ile birlikte kitap ve gazeteler yayınlanmaya başlamıştır.

Osmanlı'da ilk gazete, ancak azınlıklar tarafından çıkartılabilmektedir. Özellikle Yahudiler, Ermeniler ve Rumlar ellerinde bulundurdukları matbaa ile kitap ve gazete basmışlardır. Bu doğrultuda da Osmanlı'da ilk gazete bir Fransız tarafından "Bulletin de Nouvelles" ismiyle yayınlanmıştır. Bu gazete de, Fransız Elçiliği'nde kurulan matbaada basılmıştır. 1828 yılına kadar ise, Osmanlı'da Türkçe gazete yayınlanmamış, var olan gazeteler ise azınlıklar tarafından yabancı dilde yayınlanmaya devam etmiştir (Çakır, 2002, s. 5-6).

Osmanlı topraklarında çıkarılan ilk Türkçe gazete ise, 1828 yılında Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa tarafından "Vakayi-i Mısriye" ismiyle yayınlanmıştır. Bu gazetenin de yarısından fazlası Türkçe, diğer kısmı ise Arapça olarak basılmıştır. "Vakayi-i Giridiye" isimli gazete ise, 1830'da Türkçe ve Yunanca olarak çıkartılmıştır (Topuz, 2003, s. 13-15).

İstanbul’da ise, ilk Türkçe gazete 1 Kasım 1831’de, “Takvim-i Vekayi” ismiyle yayınlamıştır. Padişah II. Mahmut’un çabasıyla çıkan gazete, devletin icraatlarını anlatmak için yayınlanmış ve Arapça, Farsça, Rumca ve Ermenice sayıları da basılmıştır. 1860’tan sonra ise gazete sadece resmi duyuruları yayınlamaya başladığı için “resmi gazete” olarak da adlandırılmıştır (Çakır, 2002, s. 16-18).

Osmanlı’da ilk Türkçe gazetenin devlet eliyle yayımlanmasından sonra, gazetenin önemi ile birlikte, özel gazetelerde yayınlamaya başlamıştır. 1840’ta İngiliz William Churchill tarafından “Ceride-i Havadis”, 1860’da ise Şinasi ve Agâh Efendi tarafından “Tercüman’ı Ahval “ yayınlanmıştır. 1860 yılından itibaren de Osmanlı’da özel gazetelerin sayısında artış olmuş ve yayımlanan gazeteler Türk basınının gelişimine katkı sağlamıştır (Topuz, 2003, s. 17-18).

Matbaanın gelişinden 103 yıl sonra yayınlanan gazeteler de, ilk başlarda siyasi, sosyal ve ekonomik olaylar karşısında halk kitlelerini aydınlatmak, kamuoyunu etkilemek yolunda toplumda duyulan isteklerden doğmamıştır. Hükümetin yaptığı işleri halka duyurmak için yayınlanan gazeteler zamanla asıl işlevini kazanmaya başlamıştır (Doğaner, 2012, s. 110).

Gazetenin yanı sıra, Osmanlı’da dergi yayıncılığı da bu yıllarda başlamıştır. İlk Türkçe dergi 1849’da “Vakâyî-i Tıbbiye” ismiyle çıkarken (Toprak, 1984, s. 13) sırasıyla fikir, mizah, sanat ve edebiyat dergileri de yayınlamaya başlamıştır. Sırasıyla; 1870 yılında “Teodor Kasap’ın” çıkardığı “Diyojen” isimli ilk mizah dergisi (Çakır, 2006, s. 162), 1861 yılında “Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye” adıyla Münif Paşa’nın çıkardığı Mecmua-i Fünun (Günyol, 1984, s. 85) dergileri de yayın hayatına başlamıştır.

Özellikle ilk Osmanlı dergileri, Tanzimat’tan itibaren Batı’ya yönelişin bir göstergesi olmuştur. Batı’yı tanıtan yazılara ve Batı’nın teknolojik ve bilimsel

gelişmelerine yer veren dergilerde Osmanlı'da başlayan değişimin izlerini görmek mümkündür (Toprak, 1984, s. 13).

Zihinsel bir değişim süreci yaşayan Osmanlı'da, basın da bu değişimde aktif rol oynadığı görülmektedir. Özellikle o dönem basını incelendiğinde, okuyuculara sunulan içeriklerin genellikle Batı kültürü ile alakalı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Osmanlı İmparatorluğu'nda tüketim toplumunun ve kültürünün oluşturulmasında yazılı medyanın ve eğlence dünyasındaki dönüşümün etkili olduğu ifade edilebilir (Özdemir, 2007, s. 22).

Basınla birlikte değişimin yaşandığını gösteren unsurlardan biri de, sanat ve edebiyat dergilerinde görülmektedir. Özellikle sanat ve düşüncenin gelişimini yansıtan, yön veren bu dergiler, Cumhuriyet'ten sonraki toplumsal yaşantıda önemli bir rol oynamıştır (Günyol, 1984, s. 85).

Farklı alanlarda dergilerin yayınlanmaya başlaması ve Osmanlı'ya sinemanın gelmesi yeni sinema dergilerinin çıkmasına da zemin hazırlamıştır. 1914 yılında yayın hayatına başlayan ilk sinema dergilerinin ardından, Cumhuriyet döneminde sinemanın ülkede yaygınlaşması ile birlikte dergilerin sayısında da artış olmuştur.

Sinemanın Osmanlı'da yeni yer edinmeye başladığı bu dönemde dergiler oldukça etkili olmuştur. Özellikle sinema dergilerinin incelendiği bu bölümde de görüleceği gibi, dergiler sinemayı tanıtmak için çeşitli yazılar ve tercüme eserler yayınlamıştır. Bu durumu sinema dergilerinin yayın amaçlarının yer aldığı bölümlerde de görmek mümkündür.

1923 yılında yayınlanan "Sinema Postası'nda" yer alan "Yeni Programımız" başlıklı yazıda, derginin programı şu şekilde anlatılmaktadır:

“Kârîlerinin fikirlerine ve arzularına daima hürmetkâr davranan mecmuamız, bunun için yeni programını çizirken, birçok yeni noktayı nazarı dikkate alıyor. Kârîler sinema ile tiyatronun sık rabıtasından ve aynı hudut içinde bulunduğundan bahisle, bizden temâşâ içinde ayrı bir daire talep ediyorlar. Bunu memnuniyetle kabul ettik” (Sinema Postası, 21 Şubat 1923),

Bu yazıda, ayrıca, okuyuculardan gelen taleplerle birlikte dergide sinemayı tanıtıcı programlara da yer verileceği belirtilmiştir.

Osmanlı’da yayınlanan sinema dergilerinden Sinema Mihveri ise, yayınlanma amacını şöyle özetlemektedir; “Memleketimizde sinemaya ve sahneye karşı gösterilen alakadan doğmuştur. Binaenaleyh, memleketin sinema ve sahne heveskârlarına arz şükran eder” (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 1).

Sinema dergilerinin yayınlanmasına sebep olan en önemli unsur ise, sinemanın Osmanlı’ya yeni gelmiş olmasıdır. Vatandaşların sinemayı takip etmesi için yayınlanan dergilerden biri olan “Artistik-Sine” de yayınlanma amacını, “Muhterem Kârîler, Lütufkâr Kârîler” başlıklı yazıda açıklamaktadır. Yazıda Türkiye’de ve diğer ülkelerde sinema ve film sektörüyle ilgilenenlere hitap edecek derginin olmadığından, Artistik-Sine’nin de bu amaçla yayınlandığından bahsedilmektedir. Dergide, ayrıca, daha iyi bir sinema dergisi meydana getirmek amacıyla okuyuculardan da destek beklenmektedir (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:2).

Sinemanın Osmanlı’da gelişmeye başlaması ve halkın ilgisini çekmesi sinema dergileri aracılığıyla olmuştur. Özellikle haftalık sinema programlarının yayınlanması ve filmlerin tanıtılması okuyucuların ilgisini çekmiştir. Dergiye gönderilen mektupların yayınlandığı “Kârîlerle Hasbihal” başlıklı bölümde de görüldüğü üzere, dergiler, sinemayı tanımak isteyenler için bir rehber

dönüşmüştür. Bu sayede, ilgi gören dergilerin sayısında özellikle 1923'ten sonra, önemli bir artış meydana gelmiştir.

2.2. 1928'e Kadar Yayınlanan Sinema Dergileri

2.2.1. *Sinema* Dergisi

Osmanlı'da ilk sinema dergisi “Sinema” ismiyle yayınlanmıştır. Dergi kendisini haftada üç kez yayınlanan teknik ve sanat gazetesi olarak tanımlamaktadır. Derginin sadece 23 Kânûn-i Sâni 1330 (5 Şubat 1915) tarihli 62. sayısına Milli Kütüphane 'de ulaşılabilmektedir. Derginin periyodik yayın süreci dikkate alındığında ilk sayısının 1914 yılında yayınlandığı söylenebilir. Derginin kaç sayı ve ne kadar süre ile yayınlandığı ise tam olarak bilinmemektedir.

2.2.1.1. *Sinema Dergisinin* Biçimsel ve Teknik Durumu

Derginin kimlik bilgileri şöyledir: İdarehanesi İstanbul Cağaloğlu'nda özel bir dairedir. Dergi Zarafet Matbaası'nda Osmanlı Türkçesi'yle ve siyah-beyaz olarak basılmıştır. Telefon numarası “Der-saâdet 1911” olarak gösterilmektedir. Derginin fiyatı ise 10 paradır (Sinema, 23 Kânûn-i Sâni 1330: 1).

Şekil 3. Sinema dergisinin 62. sayısının 1. sayfası

“Sinema” dergisinin 62. sayısı dört sayfa olarak basılmıştır. Derginin birinci sayfasının üst kısmında siyah kalın puntolarla derginin klışesi ve klışenin sağ ve sol taraflarında derginin kimlik bilgileri yer almaktadır. Dergi tek sütun halinde yayınlanmış ve sadece derginin üçüncü sayfasında sinematografi temsil eden bir görsel kullanılmıştır (Sinema, 23 Kânûn-i Sâni 1330: 1,3). Bu görselin dışında dergide fotoğrafa yer verilmemiştir.

2.2.1.2. *Sinema Dergisi'nin Kadrosu*

Sinema dergisinin mesul müdürlüğünü A. Cemil yapmaktadır. “Sinema” dergisinde mesul müdür A. Cemil ve üçüncü sayfada yazısı bulunan M. Şadi'nin dışında bir isim bulunamamıştır (Sinema, 23 Kânûn-i Sâni 1330: 1,3). Dergide yayınlanan diğer yazılar ise imzasızdır.

Derginin sadece dört sayfa yayınlanan 62. sayısına ulaşılabildiğinden yazar kadrosu tam olarak tespit edilememiştir.

2.2.1.3. *Sinema Dergisi'nin İçeriği*

“Sinema” dergisinin dört sayfa yayınlanan 62. sayısına ulaşılabildiğinden derginin diğer sayılarında yayınlanan sinema yazılarına ulaşamamıştır. Fakat derginin birinci sayfasında yayınlanan “Sinematograf Hakkında Mülâhazât (Düşünceler)” başlıklı yazı, yayınlandığı döneme göre oldukça özgün bir sinema yazısıdır. 1915 yılında yayınlanan bu yazıda genel olarak sinema aletinin icadından ve getirdiği faydalardan bahsedilmektedir:

“İnsanlar, çalışmakla her müşkile karşı bir suhûlet tarîki buluyor. Düşünmekle, tasavvur etmekle, göz önünde duran bir san'atı daha iyi, daha muntazam bir, dereceye getirebilmeye muvaffak oluyor. Mesela fonograf ilk önce nâtemam ve ihtiyâca kâfi değil iken bi'l-ahare oldukça muntazam ve mükemmel hâle getirildi. İşte sinema makineleri dahi seneden seneye, ikmâl ve ıslâh edilerek, hâl-i hâzırda mükemmel sahneler, tarihî vak'alar tabîi manzaralar arz ve irâe edilmek husûsunda matlûba elverişli, ihtiyâca kâfi bir derece tekmîle îsâl edilmiştir. Bazen târih kitâbını mütâlâa ederken insanın fikri mâzîye dalar ve o kadar derin bir ezeliyyete müstağrak bulunur ki oralarda gördüğü, sevdiği asâr-ı atîka hazinelerini, meclubu bulunduğu sanâi-i nefise localarını rûhuna en ziyâde manzara-i tabîiyye bedîâlarını hep

fikren müşahede eder. Lakin muntazam bir sahne üzerinde mükemmel bir sinema şeridinin temsîl ettiği hakiki manzarayı görünce tettebbuatı büyür. Müktesebâtı tekerrür eder. Rûhunda başka bir inşirâh hasıl olur. ..." (Sinema, 23 Kânûn-i Sâni 1330: 1-3) ⁵

Yine yazının devamında Şehzadebaşı Müdafaa-i Milliye Sineması'nda gösterilecek olan ve Nördisk fabrikasının son derece önem verdiği beş kısımdan oluşan "Prenses Elena" isimli filmin senaryosu anlatılmaktadır.

Derginin üçüncü sayfasının alt kısmında da 23 Şubat Cuma gününden, 26 Şubat Pazartesi günü akşamına kadar, Şehzadebaşı Müdafaa-i Milliye Sineması'nda gösterilecek olan filmlere yer verilmiştir. Program tanıtımı ise şu şekilde yapılmıştır:

"Fevkalâde Program

1-İpek Böcekleri (Hakiki Manzara)

2-Prenses Elena

3-Havada Seyahat Ediyor

4-Tifutu ile Çamaşırcı Kadın"

Şekil 4. Sinema dergisinin 62. sayısında yayınlanan sinema programı

⁵ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Derginin son sayfasında ise “Bir Karar-ı Vahşiyâne” başlıklı dram hikâyesi ve sayfanın alt kısmında da “Mazerette Gözyaşları” isimli salı günü gösterilecek olan film ile ilgili tanıtıcı yazı yer almaktadır.

2.2.2. Ferah

Ferah dergisi Osmanlı’da yayınlanan ilk sinema gazetelerinden birisidir. Tiyatro, sinematograf ve güzel sanatlardan bahseden Ferah dergisinin sadece 29 Kânûn-ı Sâni 1330 yılında (11 Şubat 1915) yayınlanan 57. sayısına Milli Kütüphane’de ulaşılmıştır.

Derginin periyodik yayın süreci incelendiğinde ilk sayısının 1914 yılında çıktığı söylenebilir. Haftada üç kez yayınlanan Ferah dergisinin diğer sayıları ile ilgili tam bir bilgiye ulaşılamamıştır.

2.2.2.1. Ferah’ın Biçimsel ve Teknik Durumu

Ferah dergisinin 11 Şubat 1915’te yayınlanan 57. sayısında, derginin kimliği şu şekilde verilmiştir: Dergi Babıâli Caddesi’ndeki Sancakciyan Matbaası’nda basılmıştır. Osmanlı Türkçesi’yle ve siyah beyaz olarak yayınlanan derginin nüshası beş paradır. Telefon numarası ise 1314 olarak gösterilmiştir (Ferah, 29 Kânûn-ı Sâni 1330:1).

Ferah dergisinin 57. sayısı dört sayfa olarak basılmıştır. Derginin ilk sayfasının üst kısmında tarih ve sayı bilgileri yer almaktadır. Üst ve alt tarafta bulunan iki çizgi arasında ise, büyük puntlarla ve siyah renkle derginin klişesi, klişenin sağ ve sol taraflarında ise kimlik bilgileri bulunmaktadır.

Derginin ilk sayfasında tek sütun halinde bir yazı yayınlanmış ve fotoğraf kullanılmamıştır. Ferah dergisinin ikinci ve üçüncü sayfası ise iki sütun halinde yayınlanmış ve fotoğrafın da kullanılmasıyla birlikte sayfa düzeni sağlanmıştır.

Şekil 5. Ferah dergisinin 11 Şubat 1915'te yayınlanan 57. sayısının 1. sayfası

2.2.2.2. Ferah'ın Kadrosu

Derginin mesul müdürü İbrahim Halid, imtiyaz sahibi ise Kavakibizade Selahaddin'dir. Osmanlı'daki ilk sinema yayınlarından biri olan Ferah dergisinin 57. sayısında tek bir yazı Mehmet Şemseddin imzasıyla yayınlanmıştır (Ferah, 29 Kânûn-ı Sâni 1330:1).

Derginin sadece dört sayfa yayınlanan 57. sayısına ulaşılabildiği için, derginin yazar kadrosu tam olarak bilinmemektedir.

2.3.2.3. Ferah'ın İçeriği

Ferah dergisinin 57. sayısının ilk sayfasında sinema ile ilgili bir yazı bulunmaktadır. Muhammed Şemseddin imzalı yazıda "Tatbikat Sahnesi" isimli

oyun ile gençlerin bu oyuna gösterdiği ilgiden ve oyunun gösterildiği yerden bahsedilmiştir. Yine derginin ilk sayfasında Şehzadebaşı'ndaki Ferah Tiyatrosu'nun programı "Müsâmere-i Fevkalade" başlığıyla okuyuculara aktarılmıştır.

Derginin ikinci sayfasında ise Selçuklu Devleti'nin yıkılışını ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşunu işleyen Tatbikat Sahnesi isimli oyun ile ilgili detaylı bilgiler verilmektedir. "Tevziât" başlığı altında da oyuncu rolleri ve bu rollerin dağıtımı hakkında bilgiler aktarılmıştır.

Üçüncü sayfada ise "Sinematograf" başlığı altında Alman Devleti ve komutanları ile ilgili gerçekleştirilen bir oyuna ait bilgilere, Alman komutanların sözlerine ve fotoğraflarına yer verilirken, dördüncü sayfada da ilk defa gösterilecek olan "İki Zevcenin Bir Zevceden İntikamı" isimli oyun anlatılmaktadır. Yazıda ayrıca oyuncuların isimleri, aldıkları roller ve programlar ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Sayfanın alt kısmında ise "Kantolar" isimli oyun tanıtılmıştır.

2.2.3. Sinema Postası (Le Courier du Cinema)

Osmanlıca ve Fransızca yayınlanan Sinema Postası, haftalık resimli sinema ve temaşa mecmuası olup Cumhuriyet döneminin ilk sinema dergisi olma özelliğine sahiptir. Derginin 15 Kânûn-ı Evvel 1339 (15 Aralık 1923) tarihinde yayınlanan 2. sayısına Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde, 17 Kânûn-ı Sâni (17 Ocak 1923) tarihli 6. sayısına Milli Kütüphane'de ve 21 Şubat 1923 tarihli 8. sayısına Atatürk Kitaplığı'nda (Belediye Kütüphanesi) ulaşılmıştır.

Derginin "Sinema Postası" ismiyle kaç sayı yayınlandığı bilinmese de, 1924'ten itibaren "Sinema Mecmuası" ismiyle çıktığı bazı kaynaklarda söylenmektedir (Evren, 1993, s. 25; Özuyar, 2004, s. 98).

2.2.3.1. Sinema Postası'nın Biçimsel ve Teknik Durumu

Derginin idarehanesi Babiâli Ebu's-suud Caddesi'nde özel bir dairedir. Telefon numarası ise İstanbul-1975 olarak verilmiştir (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339:1).

Dergi'nin kapak sayfaları renkli, iç sayfaları ise siyah beyaz olarak basılmıştır. Fiyatı 10 kuruş olup, ikinci sayfanın sol üst köşesinde verilen abonelik ücretleri ise şöyledir; senelik 500 kuruş, altı aylık 250 kuruş, üç aylık 125 kuruştur (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339:2).

Sinema Postası'nın ulaşılabilen sayılarının sayfa dağılımı şöyledir; 2. sayının on sayfası Fransızca, sekiz sayfası Osmanlıca; 6. sayının on dört sayfası Osmanlıca, sekiz sayfası Fransızca; 8. sayının ise on bir sayfası Osmanlıca, beş sayfası ise Fransızca'dır.

Şekil 6. Sinema Postası'nın 15 Aralık 1923 tarihli 2. sayısının Osmanlıca kapak sayfası

Sinema Postası'nın, Osmanlıca ve Fransızca yayınlanan kapak sayfalarında künye bilgilerine ve fotoğraflı bir şekilde yabancı artistlerin tanıtımına yer verilmiştir. Genellikle iki sütun halinde yayınlanan yazılarda fotoğraf ve diğer görsellerin kullanımı oldukça fazladır.

Derginin 2. sayısının kapak sayfasının orta kısmında Charlie Chaplin'in eski eşi Milro Harris'in fotoğrafına, sayfanın kenarlarında ise on yedi bayan sanatçının fotoğrafına yer almaktadır. Yine kapak sayfasında derginin içeriği ile ilgili bilgiler de bulunmaktadır. Derginin 6. sayısının kapak sayfasının sol üst köşesinde Evreth Ketty'in fotoğrafı, sayfanın alt kısmında ise siyah beyaz İstanbul silueti kullanılmıştır. 8. sayının kapak sayfasında Regine Bouet isimli artistin fotoğrafına ve yine sayfanın alt kısmında siyah beyaz İstanbul silüetine yer verilmiştir. Derginin Fransızca kapak sayfalarında ise; 2. sayıda Thea, 6. sayıda Blanche Montel, 8. sayıda Harriet Hammond isimli sanatçıların fotoğrafları kullanılmıştır.

2.2.3.2. Sinema Postası'nın Kadrosu

Sinema Postası'nın idari kadrosu şu şekildedir; sahibi ve müdürü Hikmet Nazım⁶, başyazarı Vedat Örfi'dir (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339:2).

Sinema Postası yayınlandığı döneme göre sinema yazıları açısından oldukça zengindir. Dergide Hikmet Nazım ve başyazar Vedat Örfi'nin yazıları bulunmaktadır. Özellikle derginin ulaşılabilen tüm sayılarında Vedat Örfi'nin yazıları yer almaktadır.

Sinema Postası'nın Fransızca yayınlanan sayfalarda yazıları olan yazarlar ise şöyledir: John W. Wick, Lucien Fournier (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel

⁶ Bazı kaynaklarda Hikmet Nazım'ın, Şair Nazım Hikmet Ran'ın babası olduğu belirtilmektedir (Evren, 1984, s. 25).

1339:2 ve 17 Kânûn-ı Sâni 1339:3). Ayrıca dergide Orhan Hamdi imzalı ve Arapça “Cim” harfi imzasıyla yazı da bulunmaktadır.

2.2.3.3. *Sinema Postası’nın İçeriği*

Cumhuriyet’in ilk yıllarında yayın hayatına başlayan Sinema Postası’nın ulaşılabilen sayılarında sinema ile ilgili önemli sayılabilecek yazılar yayınlamıştır. Sinema Postası’nın 2. sayısında Vedat Örfi imzasıyla yayınlanan “Milli Filmler” başlıklı bir makale bulunmaktadır. Örfi, makalesinde Türkiye’de çekilen filmler ve filmlerin konularından şöyle bahsetmektedir:

“... Sinema eserleri vücûda getirmeye, memleketimiz kadar müsâid belde nadirdir. Tabiat sahîfelerinin en zariflerine sahibiz. Sinema güzellikleri peşinde koşmak ihtiyacından uzaklardayız. Gelen ecnebiler bunu büyük bir dikkatle takdir ettikleri halde bizler aldırmamıştık bile. Fazla te’mîn etmeyen türlü türlü çarelere başvuranlara çok tesadûf ettik. Fakat sinemanın diğer ticaret şubelerini hem de ne türlü geride bırakacak derecede müfîd bir ticaret sınıfı olduğunu anlayabilen tek kişi çıkmadı.

İlk teşebbüste bulunan malul gaziler heyeti oldu. “Binnaz” ı filme çekti. Muvâfakat itibariyle netice tabîdîr ki, menfi çıktı. Evvel ömürde mütehassısların mahrumiyeti hududumuzun noksanları, yoksulluklar, ibtidâ’ bir filmi bile güçlûkle meydana çıkartabildi. Mamafih filmin ibtidâline rağmen halk bu milli ticâriyyeye yine ümîttten fazla bir rağbet gösterdi. Bir kıymet mahrumu bulunan eser edebiyat sahasında pek tatlıca kazandığı alkışların kuvvetini, beyaz perdelerde de, ilk film olmak sebebiyle ma’a ziyâdeyle karşıladı. Çok geçmedi. Mösyö Andres isminde bir Fransız mühendis, etrafında Şermin Hanım gibi bazı türk mümessilleri toplayarak, yine bir teşebbüste bulundu.

“Esrarı Engiz Şark” Bu teşebbüsün ilk mahsulüdür. Şüphe yoktur ki mütehassıs ellerden çıkan ve san’at-kârlarının temsilde muvaffak olmaları için hayli çalışılan bu film hataları olmakla beraber pek fena değildi. Fakat bu teşebbüs her nedense inkıta'a uğradı. İkinci bir eserle takip edilmedi.

Memlekette hakiki sinema fabrikatörlüğünün ilk şartı, itiraf edilmelidir ki “Kemal” film atölyelerine aittir. Kemal ve Şakir beylerin o zaman henüz Almanya’dan avdet eden ortakları Muhsin ile dâimâne teşriki mesaisi memleketin mahrur bulunduğu bir san’at şubesinin tabir-i amiyane ile ebesi oldu. ...”(Sinema postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339:1-2)⁷

Sinema Postası’nda sinema salonlarının ilanları da yayınlanmıştır. Dergilerdeki tanıtımı yapılan sinema salonları şunlardır; Kuşdili Sineması, Hâle Sineması, Elhamra Sineması, Majik Sineması (Sinema postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339:3,5,7). Derginin 2. sayısında Elhamra Sineması “şehrin büyük ve kibar salonu” olarak tanıtılmıştır. Aynı sayının beşinci sayfasında Majik sineması ise şöyle tanıtılmıştır:

“Majik Sineması - Beyoğlu/Taksim
Şarkın en büyük ve muhteşem sinema salonu
İki bin kişiden fazla temâşâkâr istîâb eder
35 Loca
600 Koltuk
400 Mevkii mahsus
200 Balkon Koltuğu
200 Parter mevkii mahsusa”

⁷ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Yine derginin dördüncü sayfasında “Sinemayı Kim İcat Etti” başlıklı imzasız yazıda sinemanın icat edilmesi ve ilerlemesi ile ilgili bilgiler verilirken; beşinci sayfada Majik Sineması’nın tam sayfa reklamı yayınlanmıştır. Altıncı sayfada John W. Wick’in “Sinemacılığın Payitahtı Los Angeles Şehri” başlıklı yazısı yer almaktadır. Yazıda, Amerika’nın Los Angeles şehrindeki sinema sektörü, sinemanın gelişmişliği ve sinemanın getirdiği yenilikler anlatılmaktadır.

Sinema Postası’nda sinema salonlarının ilanı ile birlikte film tanıtımları, filmlerin sinemalarda gösterileceği zaman ve filmin kısa özeti yayınlanmıştır. Tanıtımı yapılan filmlerden biri de Elhamra Sineması’nda gösterime giren, “Hayvanlar İnsan Gibi” isimli filmidir (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339: 4).

Ayrıca Sinema Postası’nın 2. sayısında ünlü film şirketleri olan Elco Film ve Disk Film ile ilgili küçük bir ilan da yayınlamıştır (Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339: 2-3) Derginin Fransızca yayınlanan sayfalarında ise Hale Sineması, Cine Etoile, Cine Eclair, Cine Luxembourg, Elhamra ve Majik Sineması’nın reklamları bulunmaktadır.

Derginin 6. sayısının ilk sayfasında da yeni filmlerden birisi, ikinci, üçüncü ve dördüncü sayfada ise Pola Negri, Mary Pickford ve Lia de Putti isimli aktrisler fotoğraflı bir şekilde tanıtılmaktadır.

Beşinci sayfada yayınlanan imzasız “Temâşâ Vergisi” başlıklı makalede ise Osmanlı’nın sanat hayatında yeni yer edinmeye başlayan sinemadan şöyle bahsedilmektedir:

“... Bugün lu'biyyât (oyunlar, eğlenceler) mahalli denilince hatıra ilk önce sinemalar gelir. Filhakika her memlekette olduğu gibi bizde de sinemacılık sanat hayatına yavaş yavaş hakim olmaya başlamış, halkın muhtelif

tabakasına mensup olanlar her kişiye sanat zevk etmek hususunda sinemacılık büyük terakki göstermiştir. Sinemacılığın bizce memnuniyetle görülecek diğer bir ciheti de vaktiyle yabancı unsurlar tarafından girmiş olan bu sanat yavaş yavaş Türklere intikal etmeye başlamıştır ...” (Sinema Postası, 17 Kânûn-ı Sâni 1339: 5).

Yazının devamında da yurtdışından getirilen fotoğrafların, görüntülerin yüksek ücrette olması ve bunun da sinemacıları rahatsız etmesi anlatılmaktadır.

Sinema Postası’nda yayınlanan bir diğer bölüm de “Sinema Romanları/Hikâyeleri” bölümüdür. Altıncı sayfada yayınlanan “Paris’in Şirin Kırlangıcı” başlıklı yazı da derginin diğer sayılarından devam eden sinema hikâyelerinden biridir. Bu yazılar genel olarak iki ya da daha fazla sayı boyunca yayınlanarak okuyucuya sunulmaktadır (Sinema Postası, 17 Kânûn-ı Sâni 1339: 6-7).

Sinema Postası’nda yayınlanan bölümlerden biri de “Sinema Haberleri” başlıklı bölümdür. Bu bölümde sinema ilanlarıyla birlikte haftalık programlara yer verilmiştir. On birinci sayfada yayınlanan “Sinemalarda Cevlan” başlıklı bölümde de, haftalık sinema programları, sinema salonları ve yeni filmler ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

On üçüncü sayfada yayınlanan “Konuşan Sinemalar” başlıklı imzasız yazıda, Lumiere kardeşlerin sinemayı icat ettiği vakit gramofonda mevcut olduğundan iki alet ile birlikte filmlerin seslendirilebileceği anlatılmaktadır.

Derginin son sayfasında ise Elhamra Sineması’nda gösterilen artist Ceki Koogan’ın (Jackie Coogan) rol aldığı “Oliver Twist” isimli filmin reklamı yer almaktadır.

Ayrıca bu sayıda, “Temâşâ Haberleri”, “Amerika”, “Sinemada Çocuk Artistler” ve Orhan Hamdi imzalı “Almanya’da Sinema Hayatı” başlıklı yazılarda yayınlanmıştır (Sinema Postası, 17 Kânûn-ı Sâni 1339: 5,8,10,12).

6. sayının Fransızca yayınlanan sayfalarında ise Hale Sineması ve Majik Sineması’nın reklamları bulunmaktadır.

Sinema Postası’nın 8. sayısının ön kapaktan sonraki sayfasında “Yeni Programımız” başlığı ile derginin yeni programı ve yeni yayın politikası tanıtılmaktadır:

“Kârîlerinin fikirlerine ve arzularına daima hürmetkâr davranan mecmuamız, bunun için yeni programını çizerken, birçok yeni noktayı nazarı dikkate alıyor. Kârîler sinema ile tiyatrunun sık rabıtasından ve aynı hudut içinde bulunduğundan bahisle, bizden temâşâ içinde ayrı bir daire talep ediyorlar. Bunu memnuniyetle kabul ettik. Bundan böyle ünvanına temâşâ kelimesini de ilave ederek mecmuada temâşâyâ ayrı bir kısım ayıracağız. Gerek şehrimizdeki milli tiyatro cereyanlarından gerek Avrupa’dan bahsedeceğiz. Programımızın diğer yeni aksamına gelince; bunları da birer birer bildireceğiz” (Sinema Postası, 21 Şubat 1923).

Derginin birinci ve beşinci sayfa aralıklarında, aralarında yönetmenliğini Muhsin Ertuğrul’un yaptığı Ateşten Gömlek isimli filmde oynayan ilk Türk kadın oyuncu Bedia Muvahhid’in de olduğu ünlü sinema artistlerinin tanıtımı yapılmıştır. Bu artistlerden bazıları şunlardır: Muzidora, Hisperya, Françeska Bertini. Altıncı sayfada yayınlanan “İsveç Sinemacılığı” başlıklı imzasız yazıda ise İsveç’teki film sektörü ile İsveçli bir aktris tanıtılmaktadır.

Şekil 7. Sinema Postası'nın 8. sayısının 1. sayfasında yayınlanan ilk Türk kadın sinema oyuncusu Bedia Muvahhid Hanım'ın fotoğrafı

Sinema Postası'nın 8. sayısının on altıncı sayfasında "Kârîlerimizle Hasbihal" bölümünde, okuyuculardan gelen sorulara cevaplar verilmektedir. Dergilere gönderilen bu sorular bazen sinema artistleri ile ilgili, bazen de filmler ile ilgili olabilmektedir. Bunlardan bazıları şunlardır:

"- Ortaköy'de Muhammed Nazım Beye;

Filmlerinde alelade fotoğraflar gibi -müspet- ve -menfi- iki kopyası vardır. Aradaki fark fotoğrafların cam, filmlerin uzun olmasındandır. Menfi filmde arzu edildiği kadar kabil-i temsil filmi çıkartılır.

-Fatih'te Mehmet Nuri Beye;

Sinema san'at-kârılarının güzel vücutlu olmaları bi't-tâbii şarttır.

-Senai Beye;

Mevzû bahis sinemanın münâsib bir tarzda nazarı dikkati celb edildi."

(Sinema Postası, 21 Şubat 1923:16)

Şekil 8. Sinema Postası'nın 8.sayısında yayınlanan Hâle Sineması'nın ilanı

Ayrıca 8. sayının Fransızca sayfalarında Kadıköy'de bulunan Hale Sineması'nın ve bazı işletmelerin reklamı bulunmaktadır.

2.2.4. Sinema Yıldızı

Cumhuriyetin ilk yıllarında yayın hayatına başlayan Sinema Yıldızı, sayfa mizanpajı ve biçimsel açıdan oldukça düzenli bir dergidir.

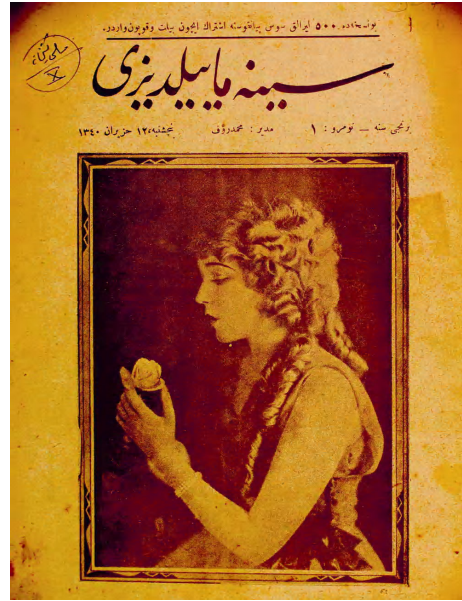
Derginin 1. sayısı 12 Haziran 1924, 2. sayısı 19 Haziran 1924, 3. sayısı 26 Haziran 1924, 4. sayısı 31 Temmuz 1924 tarihinde yayınlanmıştır. Derginin nüshalarına Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır. Sinema Yıldızı'nın ne kadar süre yayınlandığı ile ilgili bilgiye ise ulaşılamamıştır.

2.2.4.1. Sinema Yıldızı'nın Biçimsel ve Teknik Durumu

Sinema Yıldızı'nın biçimsel ve teknik özellikleri şöyledir; derginin tamamı Osmanlıca olup, siyah-beyaz olarak Amedi matbaasında basılmıştır. Fiyatı 5 kuruş olan dergide abonelik sistemi de uygulanmaktadır. Abonelik ücretleri ile

ilgili bilgi ise derginin birinci sayfasının üst kısmında şöyle verilmektedir; yıllık 250 kuruş, altı aylık 125, üç aylık 75 kuruş (Sinema Yıldızı, 19 Haziran 1924:1).

Derginin ulaşılabilen ilk dört sayısının her biri on beş sayfadır ve her sayıda kapak sayfası kullanılmıştır. Kapak sayfalarının üst kısmında “Hediye Kuponlarını Dikkatle Takip Ediniz” yazısı (Sinema Yıldızı, 26 Haziran 1924) ve alt kısımda ise siyah renk ve büyük puntolarla derginin klışesi yer almaktadır. Kapak sayfalarının büyük bir kısmında ise dikdörtgen çerçeve içerisinde artistlerin fotoğrafları kullanılmıştır.

Şekil 9. Sinema Yıldızı'nın 12 Haziran 1924 tarihli 1. sayısının Osmanlıca kapak sayfası

Dergiye ait künye bilgileri derginin kapak sayfasında ve birinci sayfasında, içindikiler bölümü ise ikinci sayfada yayınlanmıştır. Derginin son sayfalarında ise hediye kuponlarına yer verilmiştir.

Kapak sayfalarında tanıtılan artistlerden bazıları şunlardır; Doris Din, Suzan Syangeti, Mae Murray, Anyes Aryas'tır. Birinci sayının kapak sayfasındaki artistin ismi ise yazılmamıştır.

Sinema Yıldızı, yazıları iki sütun halinde aktarmış ve fotoğraf kullanımına da önem göstermiştir. Özellikle derginin iç sayfalarında fotoğrafın kullanılması sayfa düzenini sağlamış ve görsel etkiyi artırmıştır.

2.2.4.2. *Sinema Yıldızı'nın Kadrosu*

Mesul müdürlüğünü Mehmet Rauf'un⁸ yaptığı Sinema Yıldızı'nın yazar kadrosu oldukça geniştir (Sinema Yıldızı, 19 Haziran 1924:1). Derginin birçok sayısında yazıları yayınlanan yazarlar; Mazhar Necati, Kemalettin ve Nureddin İbrahim'dir (Sinema Yıldızı, 31 Temmuz 1924: 14-15)

Sinema Yıldızı'nda yayınlanan yazılar özellikle sinemanın Türkiye'ye girmesi ve ilerlemesi sürecinde yaşanan toplumsal gelişmeleri aktarması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca dergide yayınlanan yazılar sinema ve sinemacılık ile ilgili önemli bilgilerde içermektedir.

Yukarıdaki yazarların dışında, dergide imzasız, tercüme edilmiş birçok makale de bulunmaktadır.

2.2.4.3. *Sinema Yıldızı'nın İçeriği*

Sinema Yıldızı'nın 1. sayısında "Yedinci Sanat" başlıklı Kemalettin imzalı yazıda sinemanın diğer sanat dalları arasındaki yerinden ve öneminden bahsedilmektedir. Derginin altıncı sayfasında ise "Sinema Alemi" başlığı

⁸ Sinema Yıldızı'nın mesul müdürlüğünü yapan Mehmet Rauf ile 1875-1931 yılları arasında yaşayan edebiyatçı, tiyatro yazarı Mehmet Rauf'un aynı kişi olduğu düşünülmektedir.

altında Matmazel Frans Dolya, Almanya’da gösterime giren bir film ve Amerikalı bir artistin şöhret olması ile haberlere yer verilmiştir

Yine Sinema Yıldızı dergisinde, o yıllarda sinema salonlarının sayısı hakkında bilgi veren önemli bir haber yayınlanmıştır. “Sinema İstatistiki” başlıklı yedinci sayfada yayınlanan haberde yurtdışındaki ülkelerdeki sinema salonlarına ait rakamlar verilmiştir. Ayrıca aynı sayfada New York’taki sinema salonlarının sayısını bildiren, bir sinema makinesinin kârını anlatan, Almanya’da kurulan sinema mektebi ile ilgili bilgiler veren küçük haberler de mevcuttur:

Ülke	Sinema Salonu Sayısı	Ülke	Sinema Salonu Sayısı
Almanya’da	3731	Rusya’da	3500
İngiltere’de	3000	Fransa’da	2400
İtalya’da	2200	Avusturya’da	800
Belçika’da	778	İskandinavya’da	703
Polonya’da	300	Hollanda’da	227
Macaristan’da	180	İspanya’da	157
Çekoslovakya’da	23	İsviçre’de	123
Yugoslavya’da	117	Türkiye’de	32
Balkanlar’da	23	Kanada’da	750
Amerika’nın Cenubunda	1200	Merkezi Amerika’da	500

Kaynak: (Sinema Yıldızı, 12 Haziran 1924:7)

Dergiler sinema oyunculuğunun yanında, artistler ile ilgili magazinsel haberlere de çok sık yer vermektedirler. Günümüzde olduğu gibi, o yıllarda da bu haberler ilgi görmüştür. Sinema Yıldızı dergisinin 1. sayısının altıncı sayfasında imzasız “Ansızın Gelen Şöhret” başlıklı yazı da bunlardan biridir:

“... Sinema hayâtına girmesi pek garip ve ansızın olmuştur. Ressamın biri Helen Şadevik’in resmini yapar. Bu resim Amerikan magazin isminde bir mecmûanın kapağında yayınlanır. Pathe Amerikan sinema müessesesi müdürü de resmi pek beğenir. Ve ressamdan kime ait olduğunu sorar. Ressam söylemez. Ertesi gün derhal gazetede şöyle bir ilân neşr olur;

-Amerikan Magazin mecmûasının kapağında resmi olan genç kızın derhal Pathe Amerikan sinemasına mürâcaatı rica olunur. Helen Şadevik ilânı okur. Mürâcaat eder ve bu sûretle bir yıldız olur. ...”
(Sinema Yıldızı 12 Haziran 1924: 6)

Yine derginin on birinci sayfasında, dönemin ünlü artistlerinden biri olan Mary Pickford’un “Sinemada Artist Olmak İçin” başlıklı 10 maddelik bir yazısı yayınlanmıştır:

- “ 1- Bir senelik maîşetini temin etmeden evvel bu mesleğe atılmak!
- 2- Muvaffakiyetsizlik halinde tevessül edilmek üzere başka bir mesleğe sahip olmadan sinema artistliğine heves etme.
- 3- Eğer genç bir kız isen... yanına be-heme-hâl valideni al... O, müşfik nasihatleri ile sana büyük bir yardımcı vazifesini görür.
- 4- Sahne evsâf ve mezâyâsına haiz bulunduğuna dair kendini kendine temin et.

5- Kabilse sinema mesleğine teşebbüs etmezden evvel sahnede bir tecrübe yap.

6- Mürâcaat ederken beraberinde iyi çıkmış pek çok fotoğrafın bulunsun. Fotoğrafın ne kadar çok olursa kabul imkanı o kadar kolaylaşır.

7- Gardırobun zengin ve mütenevvia olsun.

8- Mürâcaat etmezden evvel çıkartmış olduğun fotoğraflar üzerinde düşün ve evvel kendi kendinin fotojenik olduğuna yani resimde güzel gözüktüğüne kanaat getir.

9- Sinema mesleğini bir eğlence telakki edersen, senin için meşum neticeler verir. Bu meslek pek güç bir sanat mesleğidir.

10- Her meslekte olduğu gibi bu meslekte de çalışan... ve çalışmasına zeka., arzu ve azmine ilave eden kazanır. Muvaffak olur. “ (Sinema Yıldızı, 12 Haziran 1924:11).

Sinemanın yeni yeni toplum tarafından kabul görmesi bir takım merakları da beraberinde getirmiştir. Seyircilerin bazı sahnelerin nasıl olduğunu merak etmesi, bazı karelerin nasıl çekildiğini bilmek istemesi sinema dergilerini de bu yönde yayın yapmaya yöneltmiştir.

Özellikle Sinema Yıldızı dergisi her sayısında bu konuya yer vermiştir. Örneğin derginin 1. sayısının dokuzuncu sayfasında bir filmdeki hile şöyle anlatılıyor:

“Sevimli artist Harold Llyod’un bu tehlikeli vaziyeti insana büyük bir dehşet veriyor değil mi? Hâlbuki bu şey hiçte zannedildiği gibi bir tehlikeye maruz değildir. Hatta o kadar değildir ki kazayla düşecek olsa bile bir şey olmaz. Bu bir hiledir. Fakat bir rü’yet hilesinden ibarettir. Sinemanın payitahtı olan Los Angeles’ta bir cadde var. Bu

cadde tüneller vasıtasıyla dik yokuşlardan, tepelerden geçerek uzanır. Bu tepelerden herhangi birisinin üzerine çıkılacak olursa bütün cadde ayak altında ve kuşbakışı bir manzara arz eder. İnsana adeta bir apartmanın üst katından caddeyi seyredebiliyormuş hissi gelir. Llyod, bu tepelerden birinin kenarına bir metre irtifada bir apartman cephesi yaptırmış ve burada müteaddid komediler oynamıştır. “Kenar Tehlikeleri” ve “Cennete Seyahat” filmleri bu tepede alınmıştır. Demek Llyod’un perde üzerinde gördüğümüz tehlikeli vaziyeti bir maharet değil. İyi düşünülmüş bir hileden ibarettir.” (Sinema Yıldızı, 12 Haziran 1924:9).

Şekil 10. Sinema Yıldızı’nın 1. sayısında yayınlanan “Sinema Hileleri” başlıklı yazı

Ayrıca bu sayıda “Sinema Köpekleri Ne Kadar Kazanır”, “Sinemada Buse Meselesi”, “Kârîlerimize” başlıklı imzasız yazılar ve dergi tarafından okuyuculara verilen kupon, Ceki Koogan, Anyes Aryes isimli artistlerin

tanıtımı ve “Cehennem Gibi Bir Şehir”, “İstikbalin Hayali”, “Aşk ve İlham”, isimli sinema romanları yer almaktadır (Sinema Yıldızı, 12 Haziran 1924: 3,7,10,12-14).

Sinema Yıldızı’nın 2. sayısının ikinci sayfasında ise, “Sinema Sualleri” başlığı altında okuyuculardan gelen sorulara şu şekilde cevaplar verilmiştir; “Nezihe Hanım; Sinema artisti olmak istiyorsanız, birinci nüshamızdaki Mary Pickford’un şartlarını iyi okudunuz mu?”. Yine Beşiktaş’tan Fahriye İclal Hanım’ın gönderdiği soruya dergide şu şekilde cevap verilmiştir; “Çok güzelmişsiniz. Sinema artisti olmak istiyorsanız bu da mükemmel. Yapacağınız şey bizde sinemacılık başlayıncaya kadar sabretmektir.” (Sinema Yıldızı, 19 Haziran 1924:2). Ayrıca Sinema Yıldızı dergisi diğer sayılarında da “Sinema Sualleri” bölümüne yer vermiştir.

Derginin üçüncü sayfasında yayınlanan “Darülbedayi Hakkında; Şehir Tiyatrosunun Yeni Heyet İdaresi” isimli imzasız yazıda ise şehir tiyatrolarının idaresi ile ilgili bilgiler verilmektedir. Üçüncü sayfada ise “Sansür: Açık Resimler” başlıklı imzasız yazı da, filmlerin kesilip sansürlenmesinden ve Osmanlı’da bazı filmlerin sansüre uğramasından kısaca şöyle bahsedilmektedir:

“Sansür garibeleri gerekli bir alet gibi bize de sirayet etti. Fakat bizdeki şekli daha gariptir. İstanbul’da müsaade edilmeyen filme Ankara’da müsaade edildi. Ankara’dan geldikten sonra ise İstanbul’un her tarafında itiraz gösterildi. ” (Sinema Yıldızı, 19 Haziran 1924:4).

Bu sayıda ayrıca önce çıkan diğer başlıklar şunlardır; “Saadet Perdesi”, “Sinema Hilelerinden: Tırmanmak”, “Sinema Havadisleri”, “Zayıflamak İçin”, “Aşk ve İlham” (Sinema Yıldızı, 19 Haziran 1924:6,10,12-13).

Sinema Yıldızı'nın 3. sayısı sinema yazıları açısından zengindir. Derginin ilk iki sayfasında, diğer sayılarda görüldüğü gibi, "Sinema Sualleri" ve "Sinema Hileleri" isimli imzasız yazılar bulunuyor. Derginin beşinci sayfasında yayınlanan, "Şehrimize Film Nasıl Getirilir ve Nasıl Kiralanır" başlıklı yazıda ise şunlardan bahsedilmektedir:

"Avrupa ve Amerika filmleri şehrimize iki sûretle ithal olunur. Birincisi sermâye-dâr bir zat doğrudan doğruya kendi hesabına bir filmi bir müddet için kir alıyor ve bu müddet zarfında muayyen mahallerde kiralamak hakkını almış oluyor. Mesela, kalan film altı ay müddet Türkiye, Yunanistan, Mısır ve Suriye için mûteber olmak üzere falan efendinin üzerindedir gibi... O falan efendi bu filmi memleketimizde Yunanistan'da, Mısır ve Suriye'de kiraya veriyor ve neticede kendi verdiği parayla kiradan aldığı para arasındaki farkı da karını teşkil ediyor.

Diğer sûret ise, sinema fabrikalarının şehrimizdeki mümessilleri ve vekilleri tarafından olandır. Bu mümessiller fabrikalarına filmlerini yine fabrikaların hesabına kiralarlar ve kendi komisyonlarını alırlar. İstanbul sinema âlemi nokta-i nazarından üçe taksim edilmiştir. Beyoğlu, Kadıköy ve İstanbul cihetleri herhangi bir filmin buralarda ilk gösterilmesi hakkı pahalıdır. İkincisi ucuzdur.

Mesela Beyoğlu'nda bir defa gösterilmiş olan (Ecel Köprüsü) Kadıköy'de gösterildiği için Kadıköy sinemalarından birisi tarafından talep edilirse pahalı bir fiyat talep edilir. Halbuki, Beyoğlu ve İstanbul sinemalarından bir başkası istese daha ucuza verilir. Çünkü (Ecel Köprüsü) vaktiyle bir defa Beyoğlu'nda gösterilmiştir. Bu sebeptendir ki, mezkûr filmin sahibi olan (Majik Sineması) Kadıköy'e (Vizyon) yeni diye yüksek bir fiyat talep etmektedir" (Sinema Yıldızı, 26 Haziran 1924:5).

Derginin sekiz ve dokuzuncu sayfalarında “Banyo Mevsimi ve Çıplak Bacaklar” başlıklı yazıda, yaz mevsiminin gelmesinden ve sinema artistlerinin tatile çıkmasından bahsedilmektedir. Onuncu sayfada ise Avrupa ve Amerika’da sinema ile ilgili meydana gelen haberler “Sinema Havadisleri” başlığıyla okuyucuya sunulmaktadır. Sinema Yıldızı’nın 3. sayısında yayınlanan “İzmir’de Sinema Hayatı” başlıklı yazı dergide yer alan önemli makalelerden biridir. Yazıda genel olarak; Türkiye’de İzmir’in sinema sektörü açısından ilerde olduğundan, İzmir ahâlîsinin sinema ibtilâsından, hangi filmlerin rağbet bulduğundan ve İzmir’deki sinema teşkilatlarından bahsedilmektedir. Yine aynı sayıda yer alan yazılardan biri de derginin Bursa muhabirinin yazdığı “Bursa’da Sinema Hayatı”⁹ isimli yazıdır. Bu yazıda ise, Bursa’daki sinema salonları anlatılmakta ve ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaktadır. Ayrıca bu sinema salonlarında gösterilen filmlere de değinilmektedir (Sinema Yıldızı, 26 Haziran 1924: 11-12). Derginin son sayfasında ise önceki sayılardan devam eden “Aşk ve İlham” isimli sinema romanı yayınlanmıştır.

Derginin 31 Temmuz 1924 tarihinde yayınlanan 4. sayısı “İstanbul Sinemaları” başlıklı makale ile başlamaktadır. Bu makale de, “Ali Efendi Sineması”, “Millet Sineması”, “Milli Sinema”nın tanıtımı yapılmakta ve salonlarda gösterilecek olan filmlere ait programlar verilmektedir.

Üçüncü sayfada yayınlanan “Alman Sinemacılığı” başlıklı yazıda ise, dünya sinemacılığında ön sıralarda olan, gerek teknik gerekse temsil itibarıyla filmleri kaliteli olan Almanya’daki sinema sektörü anlatılmaktadır.

Sinema Yıldızı’nda yerli sinema salonlarının yanında yurtdışındaki sinemaları da tanıtan ilanlar yayınlamıştır. Bunlardan biri, dördüncü sayfada yayınlanan “Paris’in Son Sinema Haftası” başlıklı ilandır. İlanda, Paris’te yaz mevsiminde

⁹ İzmir’de Sinema Hayatı ve Bursa’da Sinema Hayatı başlıklı yazıların ilgili kısımları tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

açık olacak sinema salonları ve gösterime girecek filmler hakkında bilgiler verilmektedir.

Derginin dördüncü nüshasında yayınlanan önemli yazılar ise, Mazhar Necati tarafından kaleme alınan “İzmir’de Sinema Tiryakiliği” ve Nureddin İbrahim tarafından yazılan “Ankara’da Sinema Hayatı” başlıklı yazılardır. “İzmir’de Sinema Tiryakiliği” başlıklı yazı da İzmir’de sinemaya gösterilen ilgi anlatılmaktadır:

“İzmir ahâlîsinde sinemaya karşı hatırı sayılır bir ibtilâ mahsustur. İzmir’in bugün hâlâ faaliyette bulunan – on bir sineması her gün muntazaman işler. Bayram Cuma günleri sinemalar sabahın sekizinde faaliyete başlar ve bu saatte müşteri bulur. Bilhassa kış mevsiminde Cuma günleri sinemalar akşama kadar programlarını beş defa devir eder. Ve lâ-akallde iki sare yapar ve her seansta sinema salonunda oturabilecek bir kanepa bulunmayacak derecede izdiham ekseriyetle vakidir, hatta bir çok sinema meraklıları bilirim ki, adeta tabiri caizse sinema tiryakisi olmuştur. Bunlar bir cuma günü mesela saat sekizde Irgat Pazar, Lale, on ikide Milli, ikide Palas ve dörtte Seferiyye sinemalarına giderek ekseriyetle serili olan beş programı birden takip ederler. Buna da sebep İzmir’de başka mahalli sinema bulunmamasıdır. Cuma günü işsiz olan halk bilhassa kışın ya sinemaya gidecek veyahut kahvede oturacaktır. ...”(Sinema Yıldızı, 31 Temmuz 1924:14-15).¹⁰

“Ankara’da Sinema Hayatı” başlıklı yazıda ise Ankara’daki mevcut sinema salonları ve bu salonların fiziksel yapısı ve gösterilen filmler anlatılmaktadır (Sinema Yıldızı, 31 Temmuz 1924:15).

¹⁰ İzmir’de Sinema Tiryakileri ve Ankara’da Sinema Hayatı başlıklı yazıların ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

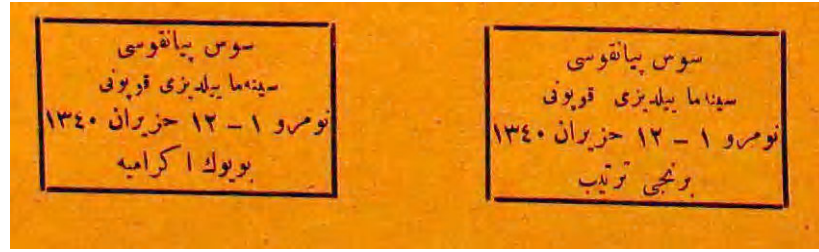
Derginin dördüncü sayısında yer alan diğer konu başlıkları şunlardır; “Kemalettin” imzalı “Aşk, Kin ve Cennet”, “Sinemada hayal”, “Maksi Lindor’un Bir Hatırası” dır.

Şekil 11. Sinema Yıldızı’nın 4. sayısının kapak sayfasında yayınlanan “Sözde Kızlar” isimli filmin tanıtımı

Ayrıca Sinema Yıldızı’nda fotoğraf kullanımının çok olması dikkat çekmiştir. Bu fotoğraflarda genel olarak filmler ile ilgilidir. Derginin 4. sayısının arka kapak sayfasında da Kemal Film’e ait, “Sözde Kızlar” filminden bir sahnenin fotoğrafı yayınlanmıştır.

Sinema Yıldızı’nda görülen bir diğer uygulama da, bugün Türk basınında da görülen kupon ve piyango uygulamasıdır. Kuponlar da dergilerin son sayfasında yer almaktadır (Sinema Yıldızı, 31 Temmuz 1924:15).

Şekil 12. Sinema Yıldızı’nda okuyuculara verilen süs piyangosu

2.2.5. Opera-Sine (Opera-Cine)

Opera Sine dergisi, aynı isimli Opera Sineması’nın haftalık bir yayın organı şeklinde yayınlanmıştır. Osmanlıca ve Fransızca olarak haftalık bir kez yayınlanan dergi, biçimsel olarak diğer sinema dergilerinden farklıdır.

Derginin 18 Aralık 1924 tarihli birinci sene yayınlanan 3. sayıya, ikinci sene yayınlanan 16 Eylül 1925 tarihli 1. sayıya, 30 Eylül 1925 tarihli 3. sayıya ve 21 Ekim 1925 yılında yayınlanan 6. sayıya Milli Kütüphane’de ulaşılmıştır.

2.2.5.1. Opera-Sine’nin Biçimsel ve Teknik Durumu

İlk sene Opera-Sine dergisinin idarehanesi Beyoğlu’ndaki Opera Sineması’nda özel bir dairededir. Telgraf adresi Opera Sineması, telefon numarası Beyoğlu 3008 olarak gösterilmektedir (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:1). İkinci sene ise derginin idarehanesi, Galata’da bulunan Havyar Han 73 numara telefon numarası ise, Beyoğlu 1511 olarak değişmiştir. Ücreti 7,5 kuruş olan dergi, siyah beyaz olarak Galata’daki L.Bayuk matbaasında basılmıştır (Opera-Sine, 16 Eylül 1925:1).

Derginin ulaşılabilen sayılarında sayfa eksiklikleri mevcuttur. İlk sene yayınlanan 3. sayının altı sayfası Osmanlıca, diğer altı sayfası ise Fransızcadır.

İkinci sene yayınlanan 1. sayının kapak dahil dört sayfasına ulaşılmış ve derginin iki sayfası Osmanlıca, iki sayfası ise Fransızca'dır. İkinci yıla ait 3. sayının altı sayfasına ulaşılmış ve üç sayfası Osmanlıca, üç sayfası Fransızca'dır. 6. sayıya ait ulaşılan on dört sayfanın yedisi Osmanlıca, yedisi Fransızca'dır.

Dergilerin ulaşılabilen üç sayısında sayfa numaraları kullanılırken, ikinci sene yayınlanan 1. sayıda sayfa numaraları kullanılmamıştır (Opera-Sine, 18 Aralık 1924: 1-6 ve 16 Eylül 1925).

Şekil 13. Opera-Sine dergisinin 2. yılında yayınlanan 30 Eylül 1925 tarihli 3. sayısının kapak sayfası

Opera-Sine dergisinin ilk sene yayınlanan sayısının kapak sayfasında “Opera Sineması’nın Haftalık Mecmuası” yazarken, ikinci sene sadece “Haftalık Sinema Mecmuası” yazılmıştır. Ayrıca ikinci sene derginin tasarım ve sayfa boyutunda da değişiklikler olmuştur. Fakat müdür mesulü değişmemiştir.

Opera-Sine dergisi yazıları ilk sayılarında üç sütun ve iki sütun halinde, ikinci sene yayınlanan 6. sayısında ise yazılar sadece iki sütun halinde yayınlanmıştır.

Yine derginin ikinci senesinde sayfa yapısı ile birlikte kapak sayfası da değişmiştir. İlk yıl yayınlanan derginin kapak sayfasının üst kısmında derginin klîşesi ve kimlik bilgileri, üç sütun halinde yazı ve sayfanın ortasında bir artistin fotoğrafı yer almaktadır. İkinci sene yayınlanan dergilerde ise, sayfanın üstünde siyah renk ve büyük puntolarla “Sine” yazısı; dergi isminin alt ve üst tarafında kimlik bilgileri, sayfanın ortasında kare çerçeve içerisinde fotoğraf, çerçevenin sağ ve sol tarafında ise her sayıda farklılaştırılan süslemeler mevcuttur. Opera-Sine dergisinin iç sayfalarında da fotoğraf kullanmış ve dergiye görsellik kazandırılmıştır (Opera-Sine, 18 Aralık 1924; 30 Eylül 1925 ve 21 Ekim 1925).

2.2.5.2. Opera-Sine’nin Kadrosu

Opera-Sine’nin müdürü ve sahibi Osman Mazhar, başyazarı ise Vedat Örfi’dir. Dergide yer alan yazılarda imzası bulunan yazarlar ise şöyledir: Vedat Örfi, Baki Bülent ve V.F.K.’dır (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:1,5 ve 30 Eylül 1925:14).

Derginin temin edilen sayılarında sayfa eksiklikleri mevcut olduğundan derginin yazar kadrosu tam olarak belirlenememiştir. Fakat ismi belirli olan yazarların dışında dergide, imzasız ve tercüme eserlerden oluşan yazılarda mevcuttur.

2.2.5.3. Opera-Sine’nin İçeriği

Opera-Sine dergisinin ilk sene yayınlanan 3. sayısında “Sinema Sanatkârlığı” başlıklı yazı bulunmaktadır. Yazının ikinci sayfasının eksik olmasından dolayı

yazıya ait bir imza bulunamamıştır. Sinemacılık ve sinema sanatkârı olabilmenin koşullarının anlatıldığı yazıda şu değerlendirmeler bulunmaktadır:

“... Sinemayı yakından bilmeyenler, sanatkârlığı çocuk oyuncağı gibi görüyorlar. Bu fikir bizde hemen umumileşmiş gibidir. Hususıyla bahsettiğim hanımefendi gibi tetkikten evvel itimat edenler bu hataya çok çabuk yakalanıyor.

Hakikat halde sanatkâr olabilmek için her şeyden evvel geniş bir yürek lazımdır. Her türlü sıkıntıya göğüs gerebilmeli. Sanatkârlık bedbinliğin amansız bir düşmanı olmakla beraber uzun bir tahammül ister. İntisâb eder etmez büyük rolleri deruhde etmek şerefine nâiliyyet, yüzde doksan dokuzdan sonra kalan küçücük bir ihtimaldir. ...” (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:1).

Ayrıca yazının devamında, yabancı sanatçıların hayatından hareketle sinema sanatkârlığının zor olmasından bahsedilmektedir.

Yine derginin aynı sayısında, “Sinema Âlemlerinden Haberler” başlığında, sinema ile ilgili meydana gelen olaylara yer verilmiştir. Haberde yer alan konu başlıkları ise şunlardır: “Matmazel Muzidora”, “Kalifornya Hamamları’nda”, “Çarli Çaplin’in İzdivacı” (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:2).

Derginin üçüncü sayfasında ise, “Dünya Sinemacılığı Hakkında” başlıklı imzasız yazı bulunmaktadır. Yazıda, Rusya sinemacılığı, Fransa Sinemacılığı ve bu ülkelerdeki sinema sektörü hakkında bilgiler verilmektedir.

Dördüncü sayfanın sağ köşesinde “Harold Loid” isimli aktör fotoğraflı bir şekilde tanıtılmakta, sayfanın solunda ise “Memleket Sinemacılığı” başlıklı imzasız makalede Türkiye’deki sinema sektörü ve sinema salonları ile ilgili bilgiler ve haberler yer almaktadır. Haberde yer alan konu başlıklarından

bazıları ise şöyledir: “Bir Sanayi-i Nefise Mektebi”, “Kadıköy’de Tiyatro”, “Darülbeydi Heyeti”, “Türkiye’de Kaç Film Yapıldı” (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:4).

Diğer sinema dergilerinde yer alan “Sinema Hileleri” başlıklı bölüm, Opera-Sine’de “Sinema Entrikaları” ismiyle yayınlanmıştır. Beşinci sayfada Baki Bülent tarafından kaleme alından “Sinema Entrikaları” isimli yazıda sinema sahnelerinin bilinmeyen yönleri ve film çekiminde yapılan entrikalar anlatılmaktadır. Ayrıca yazıda şunlardan bahsedilmektedir:

“Sinema Entrikalarının ne olduğunu anlayabilmek için büyük bir sinema Dâr-üs-sanâ’asını mutlaka etrafıyla tetkik etmek lazımdır. Çünkü film fabrikaları başlı başına muazzam bir âlemdir.

Bir sinema dâr-üs-sanâ’asına ilk defa olarak girenler, sinemada seyrettikleri en tabî sahnelerin ne vasıtalarla elde edildiğini görür görmez hudutsuz, takdirlerle karışık derin bir hayrete düşerler. Filhakika oraları, yalnız bir filmin devolope edilmesi veya üç san’atkârın kımıldanması için vücut bulmuş yerler değildir, dünyanın her köşesinin muntazam bir minyatürünü haremine çekecek kadar ehemmiyetli bir kudrete haiz san’at yuvalarıdır” (Opera-Sine, 18 Aralık 1924:5).

Yazının devamında yer alan, “Sinemada Ağlayanlar” isimli alt başlıkta da sanatkârların ağlayabilmesinin sebebi anlatılmaktadır.

Derginin altıncı sayfasında ise “Sanatkârları Tanıyalım” başlığı altında “Emilio Civoni” ve “Sydney Çapayan” isimli aktörler tanıtılmaktadır. Fransızca sayfalarda ise, Les Grands Films, Opera Sineması ve çeşitli firmaların reklamları yer almaktadır.

Derginin ikinci sene yayınlanan ilk sayısının Osmanlıca olarak basılan bir sayfasına ulaşılabilmektedir. Bu sayfada ise “Sinema Âlemlerinden Haberler” bölümü bulunmaktadır. Haberde ise Alman-Türk iş birliğiyle kurulacak olan sinema şirketinden, açılması düşünülen sinema mektebinden bahsedilmiştir (Opera-Sine,16 Eylül 1925).

Şekil 14. Opera-Sine dergisinin 2. yılın 1. sayısında yayınlanan “Sinema Âlemlerinden Haberler” başlıklı yazı

Opera-Sine’nin ikinci yıl yayınlanan 3. sayısının ilk sayfalarına ulaşılammıştır. Derginin on dördüncü sayfasında “Sinema Sahiplerine” başlıklı V.F.K. imzalı bir makale bulunmaktadır. Makalede ise sinema salonları ile ilgili şu değerlendirmeler bulunmaktadır:

“Kış mevsimine yaklaşıyoruz. Sinemalar açılmaya başlıyor. Sinema sâhipleri ve hissedarların memnûniyyetine had ve pâyân yok. Zîrâ birçok masraflarla elde edilen kıymetdâr filmler büyük bir kazanç te’min edecek. Sinemalar rekabete başlayacaklar ve en kıymetli

filmlerin kendi sinemalarında gösterilmesi için büyük bir faâliyet ibrâz edeceklerdir. Opera, Elhamra, Mülk, Alkazar, Modern ve Majik ! Bu büyük altı sinema en iyi ve nâdide filmleri seçmekle meşgûldürler. Vaktin hoşça geçirmek isteyen temâşâgirân şüphesiz merak-âver ve san'at nazarından yüksek filmleri tercîh edeceklerinden böyle filmler nerede gösteriliyorsa oraya koşacaklardır. Bu altı sinemadan hangisinin temâşâgirânın nazarında mûteber olduğu şimdiden bilinemez. Lâkin şimdiye kadar gala temâşâlarında en ziyâde muvaffak olan Opera Sineması'dır. Mecmûamız her ileri atılan adımdan her iki eser terakki halkımızı haberdâr edecektir. Biz sinema ile halk arasında bir vâsita-i muhâbere olacağız. ..." (Opera-Sine, 30 Eylül 1925:14)¹¹.

Yazının devamında ise, sinema Opera Sineması'nın bazı ayırt edici özelliklerinden ve sinemalarda gösterilmesi istenen filmlerden bahsedilmektedir. On beşinci sayfada "Küçük Muhaberat" bölümü bulunmaktadır. Yazıda sinema salonları ve salonlarında gösterilecek olan haftalık program le ilgili bilgiler verilmektedir. Ayrıca bu sayıda "Sinema Hikâyesi", "Masist Hükümdar" isimli yazılarda yer verilmiştir.

Derginin ikinci yıl yayınlanan 6. sayısının Osmanlıca olarak basılan 17-22 sayfa aralıklarına ulaşılmıştır. Derginin on dokuzuncu sayfasında "Sinema Filmlerinin Satması İçin Teşkilat-ı Ticariye" başlıklı imzasız yazı bulunmaktadır. Yazı da yabancı film şirketlerinin ürettiği filmlerden ve bu filmlerin kalitesinden bahsedilmektedir (Opera-Sine, 21 Ekim 1925:19-20).

Yirmi üçüncü sayfada ise haftalık film programı yer almaktadır. Yazıda "Opera", "Elhamra", "Alkazar", "Majik" ve "Mülk" sinemasının programlarına yer verilmiştir.

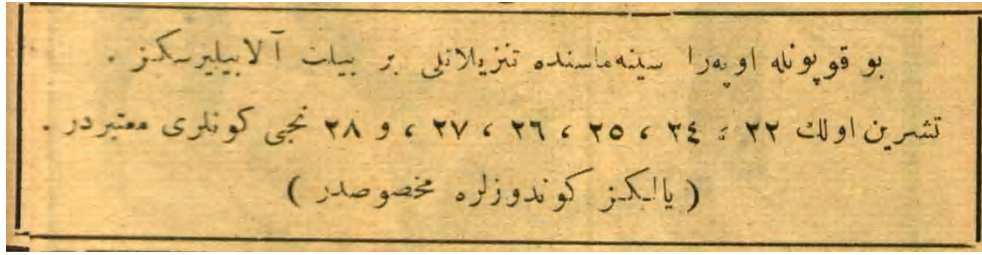
¹¹ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Ayrıca derginin bu nüshasında, Norma Sheaber ve Lon Chaney gibi sanatkarların ve Metro Goldvin isimli film şirketi ile şirketin sahibi Marcus Loew tanıtılmıştır. Film şirketinin tanıtım yazısında; “Dünyanın en büyük sinema ve tiyatrolarında halkın fevkalade rağbet ettiği Metro Goldvin’in, İstanbul’da Galata’da Voyvoda Sokağı’nda yazıhane açtığından bahsedilmektedir” (Opera-Sine, 21 Ekim 1925:17,20). Bu sayının Fransızca sayfalarında da Maxim ve Opera Sineması’na ait küçük reklamlarda bulunmaktadır.

Şekil 15. Opera-Sine dergisinde yayınlanan Osmanlıca-Fransızca bir reklam

Opera Sine dergisinde yayınlanan yukardaki reklamda, Ahmet Bey caddesindeki Garage Del Piano otomobil garajı tanıtılmaktadır. Reklamda, her marka arabanın ve her türlü makine parçalarının bulunduğu belirtilmektedir (Opera-Sine, 21 Ekim 1925:8).

Şekil 16. Opera-Sine dergisinde okuyuculara verilen bir kupon

Opera-Sine'nin verdiği yukardaki kuponla Opera Sineması'ndan bir bilet alınabileceği, geçerli tarihleriyle birlikte verilmiştir. Sinema Yıldızı'nda ise sinema bileti yerine, yeni açılan bir firmadan bayanların süs alabileceği bir piyango bileti verilmektedir (Opera-Sine, 21 Ekim 1925:23).

2.2.6. Sinema Rehberi

Sinema Rehberi, kapak sayfasında kendisini "tiyatro, spor, sinema vesairenden bahis, memleketin ma'rûf ticaret evlerini halka tanıtan gazete" olarak tanımlamaktadır. Daha çok ilanlara ve reklamlara yer veren dergi, her gün yayınlanmıştır. Dergide yazan "Ramazan-ı Şerife Mahsus Gazete" yazısından da anlaşılacağı üzere derginin sadece Ramazan ayında yayınlandığı düşünülmektedir (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:1).

Derginin 19 ile 25 Nisan 1924 tarihleri arasında yayınlanan 14., 15., 16., 17., 18. ve 20. sayılarına Milli Kütüphane'de ulaşılmıştır.

2.2.6.1. Sinema Rehberi'nin Biçimsel ve Teknik Durumu

Sinema Rehberi'nin idarehanesi, Babıâli Caddesi'nde bulunan Maarif Kütüphanesi'nde özel bir dairedir. Dergi Osmanlıca olarak her gün yayınlanmıştır. Siyah, beyaz ve kırmızı renklerle basılan derginin fiyatı ise "1" kuruştur (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:1; 20 Nisan 1924:1; 21 Nisan 1924:1; 22 Nisan 1924:1; 23 Nisan 1924:1; 25 Nisan 1924:1).

Sinema Rehberi'nin 14. ve 15. sayısı on iki sayfa, 16., 17., 18. ve 20. sayıları on altı sayfadır. Derginin ulaşılabilen sayılarında birinci sayfalar şu şekilde yayınlanmıştır: Sayfasının en üstünde siyah renkli büyük puntolarla "Sinema Rehberi" yazısı, yazının sağ tarafında derginin tarihi ve sayısı ile ilgili bilgiler, sol tarafında ise derginin ücreti ile Ramazan ayı ile ilgili tarih bilgisi yer almaktadır. Dergi isminin altında dikdörtgen bir çerçeve içerisinde ise, "Tiyatro, spor, sinema vesairenden bahis, memleketin ma'rûf ticaret evlerini halka tanıtan gazetedir her gün intişar eder" ibaresi bulunmaktadır. Bu yazının altında ise sağ tarafta ilan bilgisi sol tarafta da derginin adresi verilmektedir. Sayfanın orta kısmının biraz üzerinde ise derginin ismiyle aynı boyutta "Ramazan-ı Şerife Mahsus Gazete" yazısı yer almaktadır (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:1).

Şekil 17. Sinema Rehberi'nin 25 Nisan 1924 Cuma günü yayınlanan 20. sayısının 1. sayfası

Sinema Rehberi ilk sayfasında ve iç sayfalarında fotoğraf kullanmamış, iki sütun halinde yazıya yer vermiştir. Derginin iç sayfalarında ise, genellikle küçük kare çerçeveler içerisinde ilanlara, bazı sayfalarda ise tam sayfa ilan ve

reklamlara yer verilmiştir (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:1; 20 Nisan 1924:1; 21 Nisan 1924:1; 22 Nisan 1924:1; 23 Nisan 1924:1; 25 Nisan 1924:1).

2.2.6.2. Sinema Rehberi'nin Kadrosu

Derginin mesul müdürlüğünü Cemal Nadir yapmaktadır (Sinema Rehberi, 21 Nisan 1924:5). Derginin ulaşılan nüshalarında Cemal Nadir dışında başka bir yazar bulunamamıştır.

2.2.6.3. Sinema Rehberi'nin İçeriği

Sinema Rehberi'nin ulaşılabilen nüshalarının birinci sayfalarında "Sinemalar" ve "Tiyatrolar" başlığı altında sinema salonlarının ve Darülbedayi'nin programlarına yer verilmiştir. Dergi günlük olarak yayınlandığı için 14. ile 20. sayı arasındaki sinema programları aynıdır. Sadece derginin bazı sayılarında tiyatro programlarında değişiklikler olmuştur (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:1; 20 Nisan 1924:1; 21 Nisan 1924:1; 22 Nisan 1924:1; 23 Nisan 1924:1; 25 Nisan 1924:1).

Şekil 18. Sinema Rehberi'nin 14. sayısında yayınlanan ilan ve reklam sayfası

“Cennet Hikâyesi” başlıklı imzasız sinema romanı/hikâyesi, derginin 14., 15., 16., 17., 18. ve 20. sayılarının dördüncü ve beşinci sayfalarında yayınlanmıştır.

Derginin 14. sayısının sadece dördüncü ve beşinci sayfalarda düz yazıya yer verilmiştir. Bu yazılar ise “Cennet Hikâyesi” ve “İntihar Edecektim” başlıklı hikâyelerdir. Diğer sayılardan devam eden yazıların alt kısımlarında da “Mâba’di Yarın” ibaresi bulunmaktadır (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924:4-5). Bu yazıların dışında derginin 15. sayısında “Tüp Kandilin Altında”, 16. sayıda “Bizim Sabunlar Satıldı” başlıklı imzasız yazılar yer almaktadır (Sinema Rehberi 20 Nisan 1924:4-5; 21 Nisan 1924:4-5).

Bu sayfalar dışında derginin tamamında reklam ve ilanlar bulunmaktadır. Sinema Rehberi’nin iç sayfalarında yer alan ilanlar ise genellikle ticarethanelerin ilanlarıdır.

Sinema Rehberi, sinema ile ilgili sadece sinema programlarının bulunduğu, bunun dışında ticarethane ilan ve reklamlarının bulunduğu reklam gazetesi niteliğindedir. Sinema dergilerinde reklam yayınlamanın ücreti ile ilgili herhangi bir bilgi ise bulunamamıştır. Fakat derginin idarehanesi verilerek reklam için müracaatların o adrese yapılması istenmiştir.

Şekil 19. Sinema Rehberi’nin 14., 15., 16., 17., 18. ve 20. sayılarında yayınlanan sigara kâğıdı reklamı

Sinema Rehberi’nde ise “Sıhhatinizi Korumak İster misiniz?” başlığı altında 15 seneden beri Türk halkının rağbet ettiği belirtilen sigara kâğıdı tanıtılmaktadır (Sinema Rehberi, 23 Nisan 1924: 7).

2.2.7. Mudhike

Mudhike, 17 Aralık 1924’te yayınlanmaya başlamıştır. Dergi genel olarak roman, tiyatro ve sinemadan bahsetmektedir.

Derginin 17 Kânûn-ı Evvel 1340 (17 Aralık 1924) tarihli 1. sayısına, 24 Kânûn-ı Evvel 1340 (24 Aralık 1924) tarihli 2. sayısına ve 1 Kânûn-ı Sâni 1340 (1 Ocak 1924¹²) tarihli 3. sayısına Hakkı Tarık Us Kütüphanesi’nde ulaşılmıştır. Mudhike dergisi genellikle tiyatro ile ilgili yayınlar yapmasına rağmen, ulaşılabilen sayılarında sinema ile ilgili yazıların da olduğu tespit edilmiştir.

¹² Osmanlı Devleti’nde kullanılan Rumi takvime göre Kânun-ı Evvel (Aralık) onuncu ay, Kânûn-ı Sâni (Ocak) ise on birinci aydır.

2.3.7.1. *Mudhike*'nin Biçimsel ve Teknik Durumu

Mudhike dergisinin idare adresi; Yerebatan'da Emniyet Sandığı karşısında bulunan Amedi matbaasında özel bir daire olarak göstermektedir. Derginin fiyatı her yerde beş kuruş olup, abonelik ücreti yıllık 250, üç aylık 130 kuruştur (*Mudhike*, 17 Kânûn-ı Evvel 1340:1).

Dergi Osmanlı Türkçesi'yle siyah beyaz olarak Neşbin Matbaasında basılmıştır. Derginin ulaşılablen üç sayısı da onbeş sayfa olarak yayınlanmıştır. *Mudhike*, yazıları üç sütun halinde aktarmış ve metin içinde fotoğraflarında kullanılmasıyla birlikte görsellik sağlanmıştır.

Derginin birinci sayısının ilk sayfası, diğer iki sayının birinci sayfalarına göre farklı olarak tasarlanmıştır. İlk sayının birinci sayfasında sol üst kısımda siyah renkli puntolarla derginin klişesi “*Mudhike*”, üstünde ise abonelik ile ilgili bir yazı yer almıştır. Dergi isminin altında ise Fransız ressama ait dans eden bir bayan resmine yer verilmiştir. Resmin sağ tarafında bu nüshaya ait içerik yer almaktadır. Sayfanın alt kısmında gelecek nüshada yer verilecek yazılardan bahsedilmektedir. En alt kısımda ise derginin idare adresi ve fiyatı gibi kimlik bilgileri bulunmaktadır (*Mudhike*, 17 Kânûn-ı Evvel 1340:1).

2.3.7.2. *Mudhike'nin Kadrosu*

Mudhike'nin ulaşılabilen ilk üç sayısında derginin mesul müdürü ve imtiyaz sahibi ile ilgili bilgilere ulaşılamamıştır. Ayrıca dergide yer alan yazıların imzasız olmasından dolayı dergiye ait yazar kadrosu da belirlenememiştir.

2.3.7.3. *Mudhike'nin İçeriğı*

Derginin ilk sayısının ikinci sayfasında, diğerk sinema dergilerinde de görülen sinema hikâyesi bulunmaktadır. “Aşkın Daveti” başlıklı bu hikâyenin alt tarafında devamının da yayınlanacağı belirtilmektedir.

Sekizinci sayfada ise: “Binbir gece masalından yapılmış eski masallardaki peri âlemlerini ihtar eden ve üç milyon lira sarfıyla vücuda gelen bir harika sanat: Bağdat Hırsızı” başlığı ile film tanıtımı yapılmaktadır. Yazıda filme ait fotoğraf kareleri de bulunmaktadır (Mudhike, 17 Kânûn-ı Evvel 1340:8-9).

Ayrıca derginin bu sayısında tiyatro programları ve bazı oyunlarda tanıtılmaktadır (Mudhike, 17 Kânûn-ı Evvel 1340:4-6, 13-15).

Derginin 2. sayısı ise “İstanbul'da Sinema Hayatı” başlıklı imzasız bir makale ile başlamaktadır. Makalede İstanbul'da açılan sinema salonları ve sinemaya gösterilen ilgi şu şekilde anlatılmıştır:

“İstanbullular sinemaya gûyâ meraklı görünüyorlar. Fakat birisi bu koca şehirde kaç sinema olduğunu düşünecek olsa bu merakın pek sathi olduğu hemen tahakkuk eder. Çünkü bütün şehirde sinemalar yirmiyi geçmez. Küflü ve dumanlı kahvelerde çayhâne köşelerinde tavla ve iskambil karşısında beyin çürütmek halkımızca bu şık ve temiz eğlenceye tercih olunuyor. Bu ne kadar şâyân-ı teessüf ise son

senelerde şehrimiz sinemacılığını ecnebî elinden millî ellere geçtiğini görmek o kadar bâdî-i inşirâhdır (sevindiricidir)...

...Mesela Beyoğlu cihetinde geçen sene pek muhteşem mevsim (sinema sezonu) yapmış olan "El -Hamra"dan sonra Suâd Ferah Osmân Bey tarafından tecdîd ve telvîn edilerek te'sîs edilmiş olan "Sinema Asri" eski, küflü amfi tiyatro, sonra pek yakında açılacağı ilân edilen "Avrupa Sineması" hep bu ince zevk san'atla ve aynı zamanda ciddî kâbiliyyet-i idâreyle mümtâz müesseseler olup Türkler'in nâmına hakîkaten bâdî-i iğtirârdır (gurur vericidir)..." (Mudhike, 24 Kânûn-ı Evvel 1340:1).

Derginin 2. sayısının birçok sayfası hatalı basıldığından dolayı okunamamıştır. Basımı düzgün olan sayfalarda ise, "Tiyatro ve Tefrika" ve "Amerika'da Sinema Kralları Ne Kazanıyor ve Nasıl Kazanıyor" isimli imzasız yazılar yer almaktadır. Sinema sanatkârlarının özel hayatı ile ilgili bilgilerin yer aldığı Amerika'da Sinema Kralları Ne Kazanıyor ve Nasıl Kazanıyor" isimli yazıda, "Şarlo'nun Hayatı" da anlatılmakta ve bazı sanatçıların fotoğraflarına yer verilmektedir (Mudhike, 24 Kânûn-ı Evvel 1340: 4-5,8-9).

Şekil 21. Mudhike’de yayınlanan “Amerika’da Sinema Kralları ne Kazanıyor ve Nasıl Kazanıyor” başlıklı yazı (Mudhike, 24 Kânûn-ı Evvel 1340: 9-10)

Derginin 3. sayısında yer alan “İstanbul’da Sinema Hayatı” başlıklı imzasız yazıda, Elhamra Sineması’nın 1924-1925 yılları arasındaki dönem şöyle anlatılmaktadır:

“Bu seneye kadar İstanbul’da hiçbir sinema Elhamra’nın mevsim için tertip ettiği kadar zengin ve muhteşem bir program muntazam edememiştir. Bütün sinemalar oyunları rastgele hazırlarlar. Ve tesadüfen keyfiyete tabi kalırlar. Hâlbuki Elhamra için mevsim sarf ettiği gayretin mükâfatı olmak üzere. ...

... Elhamra’nın başardığı bu işlerden dolayı samimiyetle tebrike layık olduğunu, muvaffakiyetini devam ettirmesini temenni ederiz.” (Mudhike, 1 Kânûn-ı Sâni 1340: 1).

Aynı sayının sekizinci ve dokuzuncu sayfalarında ise “Elhamra’da Bu Hafta En Kibar Film: İzdivaç Etrafında” başlıklı tanıtımda, filmin konusu, oyuncular, filme ait fotoğraflarla birlikte anlatılmaktadır.” (Mudhike, 1 Kânûn-ı Sâni 1340: 8-9).

Ayrıca derginin bu sayısında “Leyla” ve “Define” isimli tiyatro oyunları ayrıntılı bir şekilde tanıtılmaktadır (Mudhike, 1 Ocak 1924: 4-7). Yine bu sayıda “Aşkın Gayreti” ismiyle sinema romanı da bulunmaktadır (Mudhike, 1 Kânûn-ı Sâni 1340: 10-11).

Derginin en arka sayfasında da bir fotoğraf ve fotoğrafın altında da şu yazılar bulunmaktadır: “Zevcesi, Çocuğu, Kendisi, Fakat Kim ?”. “Bilenlerden elli kişiye birer kitap hediye edilecektir. Anadolu kârîlerimizin hakkını muhafaza için müsabaka müddetleri iki haftadır” (Mudhike, 1 Kânûn-ı Sâni 1340: 15). Derginin alt kısmında da sinema salonlarındaki program şu şekilde verilmiştir:

“Elhamra Sineması: İzdivaç Etrafında (Kibar ve Zengin Film. Resimleriyle hikâyesi iç sayfadadır)

Opera Sineması: Şahane Münakaşalar (Müller’in Şahane Eseri. Sinema dolup dolup boşalıyor)

Asri Sinema: Debdebe ve Aşk Çılgınlıkları (Muhteşem, Harika İngiliz Filmi)

Hale Sineması: Katele (Meşhurlar meşhuru Lusi Doran)” (Mudhike, 1 Kânûn-ı Sâni 1340: 15).

2.2.8. Sinema Mihveri

Haftalık olarak yayınlanan Sinema Mihveri'nin ilk sayısı 11 Mart 1926 yılında yayınlanmıştır. Derginin sadece 1. sayısına Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır.

Sinema ve tiyatrodan bahseden Sinema Mihveri içerik olarak da oldukça zengindir. Derginin ne kadar süre yayınlandığı ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

2.2.8.1. Sinema Mihveri'nin Biçimsel Ve Teknik durumu

Sinema Mihveri perşembe günleri Osmanlı Türkçesi'yle yayınlanmıştır. Siyah-beyaz renklerle, İstanbul Cağaloğlu yokuşunda bulunan Metanet Matbaası'nda basılmıştır. Fiyatı 10 kuruş olup, abonelik ücreti ise şöyledir; üç aylık 110 kuruş, altı aylık 200 kuruş, yıllık 380 kuruştur. Yurtdışında ise, üç aylık 150 kuruş, altı aylık 240 kuruş ve senelik 480 kuruştur. Derginin ilan şartlarının ise müdüriyet ile görüşüleceği belirtilmektedir (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 1).

Derginin ön ve arka kapak sayfaları ise şu şekildedir: Sayfanın en üstünde derginin ücreti ve alt kısmında da koyu bir dikdörtgen çerçeve içerisine beyaz renkte büyük puntolarla yazılmış derginin klîşesi yer almaktadır. İsmi altında "Perşembe günleri çıkan sinema ve tiyatro mecmuasıdır" yazısı ile yazının sağ ve sol taraflarında derginin sayı ve tarih bilgileri bulunmaktadır. Sayfanın diğer kısmında ise "Madam Sandra Milovanov" isimli sanatkârın fotoğrafı yayınlanmıştır. Arka kapak sayfada ise, "Frans Dolya (France Dhelia)" isimli aktristin fotoğrafı ve fotoğrafın altında da iki sütun halinde yazılmış sanatçının oynadığı oyunlar ve oyunculuk kabiliyeti ile ilgili bilgiler yer almıştır.

Şekil 22. Sinema Mihveri'nin Osmanlıca yayınlanan 1. sayısının kapak sayfası

Derginin ulaşılabilen 1. sayısı dokuz sayfa olup yazılar üç sütun halinde yayınlanmıştır. Ayrıca dergide fotoğraflar da kullanılmıştır.

2.2.8.2. Sinema Mihveri'nin Kadrosu

Sinema Mihveri'nin künyesinde, derginin sahibi Cevat Rıza, mesul müdürü ise Necip Diri olarak gösterilmektedir (Sinema Mihveri, 1926: 1). Ayrıca Celal Enver isimli yazarında bir yazısı bulunmaktadır (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 7).

Sinema Mihveri'nin sadece bir sayısına ulaşılabildiğinden, derginin yazar kadrosu tam olarak belirlenememiştir.

2.2.8.3. *Sinema Mihveri'nin İçeriği*

Derginin birinci sayfasında, derginin içeriği ve “Telefon Haberleri”, “Gayemiz” ve “Yarının Filmleri” başlıklı yazılar bulunmaktadır. “Telefon Haberleri” isimli bölümde Elhamra, Majik, Mülk, Opera Sinemaları ile Fransız Tiyatrosu’nda gösterilecek olan film, opera ve tiyatrolar hakkında kısa bilgiler yer almaktadır. “Sinema Mihveri” imzasıyla yayınlanan “Gayemiz” başlıklı yazıda da derginin yayınlanma amacı şu şekilde açıklanmıştır:

“Sinema Mihveri; Memleketimizde sinemaya ve sahneye karşı gösterilen alakadan doğmuştur. Binaenaleyh, memleketin sinema ve sahne heveskârlarına arz şükran eder.

Sinema Mihveri, herkesin gazetesidir. Ve onun üzerinde hiçbir şahsa veya müessesenin herhangi bir tesiri görülemeyecektir. ...” (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 1).

Yazının devamında ise derginin Paris ve Berlin’de bulunan muhabirleri sayesinde ilerleyen sayılarda taze ve mühim haberlerin yayınlanacağı ifade edilmektedir. Aynı sayfanın sol tarafında ise yakın zamanda gösterime girecek olan filmler hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci ve üçüncü sayfada “sinemanın büyük filmlerinden” sözleriyle “Bağdat Hırsızı” isimli film, fotoğraflarla birlikte tanıtılmış ve yazının devamının gelecek nüshada yayınlanacağı belirtilmiştir.

Şekil 23. Sinema Mihveri’nde yayınlanan ve bol fotoğraf ve görselle desteklenen film tanıtım sayfası (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 2-3)

Dördüncü ve beşinci sayfada, Victor Hugo’nun “Sefiller” isimli romanı hakkında bilgilere, romanın film haline getirilmesine ve filmdeki oyuncuların fotoğrafına yer verilmiştir. Ayrıca beşinci sayfada “Cevat Rıza” tarafından kaleme alınan “Sanatın Ruhu” başlıklı makale yer almaktadır. Makalede sanatın ve sanatçının özelliklerinden şöyle bahsedilmektedir:

“Aşk, elem, hülya bu üç duygunun yaz kış bozulmayan, örselenmeyen yuvası sanatkârın kalbidir.

Sanatkâr, hayalin her safhasından ilham alan, oradaki renkleri, heyecanlı çehreleri hep birden tanıyan şahsa denir.

Herkesin kendine göre bir fikri bir duygusu, ifadesi olduğu gibi her sanatkârında başka bir ruhu, bilgisi, gösterişi vardır. O, kendi alemi, kendi tabiatı içinde yaşayan bir mahluktur.

Hususi hayatının ilhamlarını tanır. Renklerini, tiplerini bilir. Oradaki çehrelerden feyz alır. Güzelliklerden heyecan kapar. ...”(Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 5).

Derginin altıncı sayfasında “Makyaj Sanatı” isimli imzasız yazıda, sinema ve tiyatrolarda oldukça önemli olan makyajdan ve bu makyaj sanatının farklılığından bahsedilmektedir. Yine bu yazıda Şarlo’nun (Charlie Chaplin) makyajlı fotoğraflarına da yer verilmiştir. Sayfanın alt kısmında ise “Ceki Kogan (Jackie Coogan) isimli çocuk oyuncu tanıtılmıştır.

Dergide yer alan imzasız yazılardan biri de “Sinema Raksları” başlığıyla yayınlanmıştır. Yazıda tiyatro ve sinemalarda oldukça önemli olan danstan bahsedilmektedir. Sayfada yer alan bir diğer yazı da “Celal Enver” tarafından yazılmış olan “Fitri İsti’dad” başlıklı makaledir (Sinema Mihveri, 11 Mart 1926: 7).

Sekizinci sayfada “Yeni Filmler” başlığı altında gösterime giren filmlerin tanıtıldığı yazı ile birlikte çeşitli reklamlara yer verilmiştir.

Derginin son sayfasında ise gelecek nüshada yayınlanacak konu başlıkları yer almıştır. Sayfanın alt kısmında da okuyuculara yönelik anket bulunmaktadır. “Niçin Dans Edersiniz?” sorusuna okuyucuların elli kelimeyi geçmeyecek şekilde cevap vermeleri istenmektedir.

2.2.9. Film Mecmuası (Le Film)

Sinema ve tiyatro olaylarını günden güne takip eden temaşa mecmuası olan Film, ilk sayısını 1 Kasım 1926 tarihinde yayınlamıştır. Osmanlıca ve Fransızca olarak yayınlanan Film Mecmuası ikinci sene ismini değiştirerek “Film” ismiyle yayın hayatını devam ettirmiştir.

Derginin ilk sene yayınlanan 1 Kasım 1926 tarihli 1. ve 14 Nisan 1926 tarihli 19. sayısına; ikinci sene yayınlanan 2 Ekim 1927 tarihli 3. , 9 Kasım 1927 tarihli 7. , 16 Kasım 1927 tarihli 8. , 28 Aralık 1927 tarihli 14. sayılarına ; üçüncü sene yayınlanan 4 Ocak 1928 tarihli 1. , 18 Ocak 1928 tarihli 3. ve 25 Ocak 1928 tarihli 4. sayılara Milli Kütüphane ve Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır.

Ulaşılabilen sayılarından anlaşıldığı üzere, Film Mecmuası (Film) uzun süre yayın hayatını sürdürmüştür.

2.2.9.1. Film Mecmuası'nın Biçimsel ve Teknik Durumu

Derginin ilk sayısında idare adresi olarak Ahmet Kamil Matbaası, on dördüncü sayının künyesinde ise idare adresi Beyoğlu'nda Şık Sineması'nın üstünde özel bir daire olarak gösterilmektedir (Film Mecmuası, 1 Kasım 1926:1 ve 14 Nisan 1926:1).

Şekil 24. Film Mecmuası'nın 2. yılında yayınlanan 16 Kasım 1927 tarihli 8. sayısının Osmanlıca ve Fransızca kapak sayfaları

Derginin sayılarının tamamı siyah ve beyaz olarak basılmıştır. Dergi, ilk sayılarında Pazar günü, 14. sayıdan itibaren de Çarşamba günü yayınlanmıştır. İlk yıl yayınlanan sayılarda dergi Matbaa-i Osmaniye’de basılmış ve 5 kuruşa satılmıştır. Abonelik ücreti ise şöyledir; üç aylık 50 kuruş, altı aylık 100 kuruş, senelik ise 200 kuruştur (Film Mecmuası, 1 Kasım 1926:1 ve 14 Nisan 1926:1)

Film Mecmuası’nın 2. sene ismi değişmiş olup “Film” ismiyle yayınlanmıştır. İdare adresi de Beyoğlu Alkazar Sineması’nın ikinci katı olmuştur. Derginin ücreti ise değişmiştir; nüshası 10 kuruş, üç aylık abonelik ücreti 150 kuruş, altı aylık 350 kuruş, seneliği ise 400 kuruş’tur. Derginin üçüncü sene yayınlanan sayılarında kimlik bilgileri ile ilgili bir değişikliğin olmadığı görülmektedir (Film Mecmuası, 2 Ekim 1927:1; 9 Kasım 1927:1; 4 Ocak 1928:1).

Film Mecmuası’nın birinci sene yayınlanan ilk sayısının üç sayfasına ulaşılmış, derginin 14. sayısı ise sekiz sayfa yayınlamıştır. İkinci ve üçüncü yıl yayınlanan nüshalar da Osmanlıca ve Fransızca olup, sekiz sayfadır. Sadece ikinci yıl yayınlanan 7. ve 8. sayılar sekiz sayfa Osmanlıca, sekiz sayfa Fransızca basılmıştır.

Dergilerin ilk sene yayınlanan kapak sayfalarının üst kısmında dikdörtgen çerçeve içerisinde siyah renkte büyük puntolarla derginin klışesi, altında ise derginin yayınlandığı tarih ve sayı bilgileri yer almaktadır. Sayfanın diğer yarısında ise filmlere ait fotoğraflara yer verilmiştir. İlk sayfaların üst kısmında ise derginin künyesi ve abonelik bilgileri bulunmaktadır (Film Mecmuası, 1 Kasım 1926 ve 14 Nisan 1926).

İkinci ve üçüncü sene derginin kapak sayfalarının tasarımı da değişmiştir. Sayfanın üst kısmında büyük puntolarla “Film” yazısı, yazının üstünde derginin sayısı ve yayınlandığı tarih ile ilgili bilgiler yer almıştır. Sayfanın diğer yarısında ise kare çerçeve içerisinde artistlere ve yabancı filmlere ait

fotoğraflara yer verilmiştir. Derginin bu sene yayınlanan bazı sayılarında derginin klişesi kırmızı renklerle yazılmıştır. Ayrıca ikinci seneden itibaren kapak sayfalarından sonra reklam sayfası yayınlanmıştır. Kapak sayfalarında tanıtılan artistlerin isimleri ise şöyledir: Charlie Chaplin, Lily Damita, Vivian Gibson, Werner Krauss, Laura La Plante, Vladimir Gaidaroff. Ayrıca dergilerin bazı sayılarının kapak sayfalarında açık giyinmiş bayanların fotoğrafları da yer almıştır.

Şekil 25. Film Mecmuası'nın 1. yılında yayınlanan 14 Nisan 1926 tarihli birinci sayısının Osmanlıca kapak sayfası

Film Mecmuası yazıları iki sütun halinde yayınlanmış olup, fotoğraf kullanımı da oldukça fazladır. Ayrıca dergide tam sayfa reklamlara da rastlanmaktadır.

2.2.9.2. *Film Mecmuası'nın Kadrosu*

Film Mecmuası'nın künyesinde, derginin sahibi ve mesul müdürü E. Kemal, başyazarı ise Ekrem Reşit olarak gösterilmektedir (Film mecmuası, 14 Nisan 1926:1 ve 2 Ekim 1927: 1).

Derginin ilk yıldan itibaren tasarımında değişiklikler olmasına rağmen, derginin künyesindeki kadroda bir değişiklik olmamıştır (Film Mecmuası, 18 Ocak 1928:3).

Ayrıca dergide Cemal Reşit ve J.E. imzalı iki yazı da bulunmaktadır (Film Mecmuası, 2 Ekim 1927:3-4). Film Mecmuası daha çok film tanıtımına ve sinema programlarına yer verdiği için imzasız sinema yazılarına da çok fazla rastlanmamıştır

2.2.9.3. *Film Mecmuası'nın İçeriği*

Film Mecmuası'nın ilk sayısının sadece üç sayfasına ulaşılabilirdiği için, bu sayının içeriği tam olarak belirlenememiştir. Derginin birinci sayfasında "Teyyare ile Uzak Âlem" isimli filme ait üç sahnenin fotoğrafı yer almaktadır. Diğer iki sayfada ise "Mişel Strogof" isimli kitap tanıtılmaktadır.

Derginin ilk sene yayınlanan 19. sayısının birinci sayfasında "Sefiller" filminin yapımcılarından "Dofler" in fotoğrafına yer verilmiştir. İkinci sayfada Opera Sineması'nda 1925-1926 yılları arasında Avrupa'dan getirilen ve kiraya verilecek olan filmlerin listesi¹³ ve oyuncularını yer almaktadır.

Derginin üçüncü sayfasında yayınlanan, "Mecmuamızın faydalı teşebbüsleri" başlıklı yazıda 1 Eylül'den itibaren yeni sinema sezonunda, Film Mecmuası'nın

¹³ Sinema dergilerinde yer alan film listelerinin bazılarını çalışmanın birinci bölümünde yer verilmiştir.

Türkçe, Fransızca dilleriyle on altı sayfa olarak yayınlanacağından ve sinema haberleri ile birlikte yeni filmlerden de bahsedeceği belirtilmektedir.

Yine dördüncü ve beşinci sayfada “Disk Film” isimli şirketin 1923-1926 yılları arasında satışa sunduğu filmlerin isimleri yer almaktadır. Derginin altıncı sayfasında Milli Sinema’nın reklamı yer almaktadır:

“14 Nisan Çarşamba (Bayramın Birinci Günü): Deniz Kurtları,
Sonradan Görmeler

15 Nisan Perşembe (Bayramın İkinci Günü): Mabudeler Adası,
Esrarengiz Macera Filmi

16 Nisan Cuma (Bayramın Üçüncü Günü): Dans Çılgınlıkları, 18
Günde Devriâlem” (Film Mecmuası, 14 Nisan 1926:6).

Ayrıca reklamın devamında, gösterime girecek olan yeni filmler ile ilgilide bilgiler verilmiştir.

Derginin yedinci ve sekizinci sayfasında ise bazı ticarethanelerin ve sinemaların reklamı yer almıştır. Bu reklamlardan biri de “Şık Sineması”na aittir. Reklamda sinemanın adres bilgileri, göstereceği filmler “Şık Sineması Beyoğlu ve İstanbul’un hakikaten en temiz ve en ucuz aile sinemasıdır” başlığı altında okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca bu sayfada Şık Sineması’nda film izlemenin ücretinin 20 kuruş olduğu da belirtilmektedir (Film Mecmuası, 14 Nisan 1926:8)

Film Mecmuası’nın ikinci sene yayınlanan 3. sayısında Cemal Reşit imzalı üç sayfa uzunluğunda “Sinemada Musiki” başlıklı makalede sinemada müziğin kullanımı ve sinema-müzik ilişkisi şöyle anlatılmaktadır:

“Birçok kimseler vardır ki sinemada musikinın lüzumu hakkında münakaşada bulunuyor ve hatta bu lüzumu külliye inkâr ediyorlar. Sinemada musikinın bulunmasına sebep, projektör aletinin gürültüsünü kapatmak veyahut perde üzerinde insanların yaşadığı, yürüdüğü, söylediği, arslanların bağırduğu, revolverlerin patladığı, volkanların ateş saçtığı görüldüğü halde hiçbir gürültü işitilmemesinin temaşa edenleri sıkmaması mülahazasından meydana geldiğini iddia ediyorlar.

Sinemada musikinın kaldırılması taraftarı olanlar sinemayı işgal edecek herhangi bir gürültünün, filmin temaşası esnasında musikiden daha ziyade hoşla gideceğini ve çünkü bu gürültünün sinema programının bayalığı ve rol yapan artistlerin aleladelığı yüzünden musiki kadar haleldar olmayacağını iddia ediyorlar. İşte sinema temaşacılarının büyük bir kısmının fikri budur. Bu fikri takbih mi etmeli? Ve hali evvelde evet denilebilir. Çünkü sinema salonlarında musikinın mevcudiyeti elzem olduğuna şüphe yoktur. Lakin tahmin edilirse anlaşılır ki artist düşmanı, musiki aleyhtarı, hissiz vesair gibi aksama ayrılan bu zevat haksız değildir. Filhakika kulağınızda zevksiz aksi seda sinemada bulunduğunuz zaman fena ve basmakalıp bir musikiyi ekseriye fena çalınmış bir halde dinleyerek sıkılmış olmanızdan ileri gelmiştir. ...” (Film Mecmuası, 2 Ekim 1927:1-3).

Yazının devamında, bazı filmlerde çalınan müziklere ve bu müzikler ile ilgili yazarın düşünceleri yer almaktadır.

Ayrıca bu sayıda “Napolyon Filmine Ait Bir Fıkra” başlıklı J. E. imzalı yazı, “Altın Kelebek” başlık imzasız bir hikâye ve Opera Sinemasının programı bulunmaktadır. Dergide ayrıca tam sayfa olarak “Trapez” isimli lastik markası tanıtılmaktadır (Film Mecmuası, 2 Ekim 1927:4-8).

İkinci seneye ait 7. sayıda “Haftanın Temsilleri” başlıklı bölüm bulunmaktadır. Derginin diğer sayılarında da yayınlanan bu bölümde Majik, Elhamra, Mülk sinemalarının programları hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca bu bölümde filmlerin isimleri ve kısaca konuları da yer almaktadır (Film Mecmuası, 9 Kasım 1927: 1-5). Beşinci sayfada ayrıca “Mülk Sinemasında Bir Ziyaret” başlıklı yazıda, Mülk Sineması müdürüyle yapılan mülakat anlatılmakta ve sinema müdürünün salon ile ilgili tanıtıcı cümleleri aktarılmaktadır.

Derginin bu sayısında, “Tokatlı” isimli şeker markasının, “Trapez” lastiklerinin ve “Bayer” isimli ilaç markasının reklamları bulunmaktadır (Film Mecmuası, 9 Kasım 1927: 2,6,7).

Derginin 8. sayısında “Haftanın Temsilleri” başlıklı sinema salonlarının programlarının tanıtıldığı yazının yanında, “Beklediğimiz Eserler” isimli bölümde yeni gelen filmler aktarılmaktadır. Bu filmlerden bazıları şunlardır: “Napolyon”, “Mecburi Aşk” (Film Mecmuası, 16 Kasım 1927: 4-6).

Sekizinci sayfada Majik Sineması’nın yarım sayfa reklamı bulunmaktadır. “Müfsit” isimli filmin tanıtıldığı reklamda, filme ait bazı sahneler hikâye edilerek anlatılmış ve yazının sonunda da devamının filmde görülebileceği belirtilmiştir.

Derginin 14. sayısında da “Haftanın Temsilleri “Beklediğimiz Eserler” başlıklı bölümler bulunmaktadır. Ayrıca bu sayıda tam sayfa olarak “Pola Negri” isimli artistin başörtülü bir fotoğrafına yer verilmiştir (Film Mecmuası, 28 Aralık 1927: 6).

Aynı sayının sekizinci sayfasında ise Mülk Sineması’nda gösterilmiş olan altı kısımlık Charlie Chaplin’in oynadığı film tanıtılmakta, yazının altında ise devamının sahnede olduğu ifade edilmektedir.

Şekil 26. Film Mecmuası’nın birçok sayısında yayınlanan “Bayer” firmasına ait reklamlardan bazıları

Film Mecmuası’nın üçüncü sene yayınlanan sayıları da diğer sayılarla benzer içeriğe sahiptir. 1., 3. ve 4. sayıda, kapak sayfasından sonra reklamların yayınlandığı bir sayfa bulunmaktadır. Üçüncü ve dördüncü sayfalarda ise “Haftanın Temsilleri” ve “Beklediğimizi Eserler” başlıklı yazılar yer almaktadır. 1. sayıda farklı olarak, “Lon Chaney” isimli artistin bir filmdeki fotoğraflarına ve Mülk Sineması’nda gösterilen bir film hakkında tanıtıcı yazıya yer verilmiştir (Film Mecmuası, 4 Ocak 1928:6,8).

3. ve 4. sayıda ise farklı olarak Mülk Sineması’nda gösterilen filmlere ait bilgilere, “Sibirya”, “Hayatım Vatan İçin”, “Ölüm Geçidi” ve Majik Sineması’nda gösterilen “Binbir Çılgınlıklar Beldesi” isimli filmlere yer verilmiştir (Film Mecmuası, 18 Ocak 1928: 6,8 ve 25 Ocak 1928: 5-6,8).

Şekil 27. Film Mecmuası'nın 14. sayısının kapak sayfasında yayınlanan Charlie Chaplin'in filmi ile ilgili fotoğraf

Film Mecmuası, diğer sinema dergilerine göre uzun süre yayınlanmasına rağmen içerik olarak oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Derginin ulaşılabilen sayıları incelendiğinde, içerik olarak benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Özellikle ikinci seneden sonra yayınlanan nüshalarda sadece sinema programlarına yer verilmiş, sinema ile ilgili yazılara rastlanmamış, her sayıda birkaç paragraf halinde film tanıtımı yapılmıştır. Ayrıca Film Mecmuası, reklamlara da çok yer ayırmış ve genellikle Fransızca yayınlanan reklamları Osmanlıca harflerle de tanıtmıştır.

2.2.10. Artistik-Sine (Artistic-Cine)

Artistik-Sine dergisi kendisini, haftalık olarak yayınlanan Şark ve Balkan mecmuası olarak tanımlamaktadır. Osmanlıca ve Fransızca olarak yayınlanan dergi ilk sayısını 4 Kasım 1926 tarihinde çıkarmıştır.

Artistik-Sine'nin ilk sene yayınlanan 4 Kasım 1926 tarihli 1. sayısına, 16 Aralık 1926 tarihli 6. sayısına; ikinci sene yayınlanan 23 Şubat 1927 tarihli 13. sayısına, 16 Mart 1927 tarihli 16. sayısına ve 7 Nisan 1927 tarihli 19. sayısına Hakkı Tarık Us Kütüphanesi'nde ulaşılmıştır.

2.2.10.1. Artistik-Sine'nin Biçimsel ve Teknik Durumu

Artistik-Sine dergisinin ilk sayısında idare adresi Beyoğlu'nda bulunan Elhamra Çarşısı, 22 numara olarak gösterilmektedir. Dergi İstanbul'daki Ahmet İhsan Matbaası'nda basılmıştır. Perşembe günleri yayınlanan derginin ücreti ise 10 kuruş olup, abonelik ücretleri ile ilgili bilgiye birinci sayfanın üst kısmında şöyle yer verilmektedir; Türkiye'de yıllık 5,5 , altı aylık 3, üç aylık 1,5 Türk Lirası ve yurtdışında da yıllık 4, altı aylık 2,5 , üç aylık 1 dolardır (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:1).

Şekil 28. Artistik-Sine'nin 4 Kasım 1926 tarihli 1. sayısının Osmanlıca, 7 Nisan 1927 tarihli 7. sayısının Fransızca yayınlanan kapak sayfası

Derginin ilk sayısından sonra abonelik ücretinde değişiklik olmuştur. Belirlenen yeni ücret ise şöyledir: Türkiye’de yıllık 3,5 , altı aylık 3, üç aylık 1 Türk Lirası ve yurtdışında da yıllık 3,5 , altı aylık 1,5, üç aylık 0.75 dolardır (Artistik-Sine, 16 Aralık 1926:1).

Artistik-Sine’nin sadece kapak sayfası renkli olup, iç sayfaları siyah ve beyaz renklerle basılmıştır. Dergide yer alan yazılar ise iki sütun halinde yayınlanmıştır.

Dergi on dört sayfası Osmanlıca, on dört sayfası Fransızca olarak toplam yirmi sekiz sayfa yayınlanmıştır. Dergilerin bazılarında sayfa eksikliği bulunmakla birlikte Osmanlıca yayınlanan birkaç sayfasına ulaşılabilmiştir. 13. sayının ilk üç sayfasına, 16. sayının ilk altı sayfasına, 19. sayının ilk dört sayfasına ulaşılabilmiştir.

Artistik-Sine’de Osmanlıca ve Fransızca olmak üzere kapak sayfaları da yayınlanmıştır. Derginin sadece 1. sayısının kapak sayfası, diğer sayılardan farklı görünmektedir. Artistik-Sine’nin kapak sayfaları şu şekilde tasarlanmıştır: Sayfanın en üstünde derginin yayın tarihi, sayı numarası ve fiyatı bulunmaktadır. Bu bilgilerin hemen altında ise kırmızı bir görsel/şekil içerisinde kırmızı renkle hem Osmanlıca hem de Latin harfleriyle yazılmış “Artistik-Sine” yazısı yer almaktadır. Başlığın altına da sayfanın diğer yarısını kaplayacak şekilde fotoğraf karesi yerleştirilmiştir. Ayrıca sadece 1. sayıda kapak sayfasındaki fotoğrafın altında bir ilana yer verilmiştir. İlanda, Artistik-Sine’nin düzenleyeceği güzellik yarışmasından bahsedilmektedir. Derginin kapak sayfası ilk sayılardan itibaren değişmiş ve Osmanlıca ve Latin harfleriyle yazılan derginin ismi, sadece Osmanlıca harfleriyle yazılmaya başlamıştır (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926 ve 16 Aralık 1926). Derginin ayrıntılı künye bilgilerine ise birinci sayfada yer verilmiştir.

Derginin ön ve arka kapak sayfalarında tanıtımı yapılan artistler ise şöyledir: Rudolph Valentino, Ha De Putti, Charlie Chaplin, Hans Meinhardt, Malv Delschaft, Brunswick Records, Jean Devalde, Polydor Record ve Claude Merelle.

2.2.10.2. Artistik-Sine'nin Kadrosu

Artistik-Sine dergisi, diğer dergilere nazaran geniş bir kadroya sahiptir. Derginin sahibi Pierre Sarian, mesul müdürü ise Leon Antonyan'dır. Antoine Paul derginin başyazarlığını, Anthony P.Stoll idare işlerini, Ragıp Rıfkı ise tercüme işlerini yapmaktadır (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:1).

İkinci sene da yayın hayatını sürdüren Artistik-Sine'nin, idari ve yazar kadrosunda bir değişiklik olmamış ve özellikle derginin başyazarı Antoine Paul'un derginin her sayısında yazıları yayınlanmıştır. Yine Ragıp Rıfkı tarafından çevrilen eserlerde dergide yer almıştır. Ayrıca dergide Arapça "mim" ve "vav" harfleri ile yazılmış "M.V." imzalı yazıda bulunmaktadır.

Derginin Fransızca yayınlanan sayfalarında imzası olan yazarlar şöyledir: William Berggren, Louis Delluc, Daily Mail, Jehan de Richemond, John Trenna, Harry Wanderson, Hans Wilhelm, Norma Talmadge, Arthur Vıtner, Cella Lloyd, Charles Stone. Ayrıca dergide "Le cinema", "Le Monde" ve "Daily Mail" isimli yabancı gazetelerden alınmış yazılara da yer verilmiştir (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:1-14 ve 16 Mart 1927:1-6).

2.2.10.3. Artistik-Sine'nin İçeriği

Artistik-Sine dergisinin 1. sayısının ilk sayfasında "Fikri Tenkit" başlıklı Antoine Paul imzalı makale bulunmaktadır. Makalede genel olarak, yazarın

bazı filmler ile ilgili eleştirileri yer almaktadır. Ayrıca yazıda sinemayı halkın daha iyi tanınması, öğrenmesi ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır:

“...İyi bir filmde aranılacak şeyler: Zinde bir mevzû heyet-i umûmiyyesinde bir insicam, vakîânın cereyan ettiği muhitin aynen yaşatılması, tasvirlerin parlaklığı, vakıfâne temsîl edilmiş bulunması, sahnelerin güzelliği, harici sahnelerin câzib bir letafet arz etmesidir.

Sinema, görülmemiş şeyler arayan büyük bir san’attır. Ve önünde vasi bir saha var. O sahayı araştırmak kâfidir.

Kârîlerimiz müteakip nüshalarımızı okudukça, sinema hakkında şimdiye kadar edindikleri bilgileri artacak ve bu büyük san’atın bütün gavâmızına vâkıf olarak iyi bir sinema müellif, münekkıd ve mütehassısı olacaklardır.” (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:1).¹⁴

İkinci sayfada yer alan “Muhterem Kârîler, Lütufkar Kârîler” başlıklı yazıda Türkiye’de ve diğer ülkelerde sinema ve film sektörüyle ilgilenenlere hitap edecek derginin olmadığından Artistik-Sine’nin de bu amaçla yayınlandığından bahsedilmektedir. Derginin ayrıca okuyuculara daha iyi bir sinema dergisi sunması için okuyuculardan da destek beklenmektedir. Makalenin altında da “Okumanız menfaatiniz içindir” ibaresi bulunmaktadır (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:2).

Dördüncü sayfada sinema dergilerinde genellikle yer verilen artistlerden biri olan Rudolph Valentino’nun fotoğrafı yer almaktadır. Beşinci sayfada ise “Sinemayı neden tiyatroya tercih ediyorum” başlıklı yazı yer almaktadır. Yazı da tiyatro ve sinemanın özelliklerinden ve sinemanın tiyatroya göre üstünlüklerinden bahsedilmektedir.

¹⁴ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Derginin 7. sayfasında ise film şirketi olan Nisto Film ile ilgili yazı bulunmaktadır. “Nisto Filmin Bize Gösterdiği Şeyler” başlıklı yazıda ünlü Nisto Film şirketi tanıtılmakta ve gösterdiği filmler hakkında bilgi verilmektedir.

Sekizinci sayfada “Postam” başlıklı bölüm yer almaktadır. Bu bölüm dergi tarafından diğer nüshalarda yayınlanması düşünülen bir bölümdür. Yazıda dünya sinemacılığı, artistler, artistlerin adresleri, şirketleri gibi konularda bilgi isteyen okuyucuların, gazeteye mektup gönderip bilgi talep edebileceği belirtilmektedir. Aynı sayfada “Anthony P.Stoll” imzalı Charlie Chaplin’in filmlerinin tanıtıldığı yazı bulunmaktadır.

Onuncu sayfada derginin yine kendi reklamı yer almaktadır. Reklamda, “Bu mecmuayı okuyunuz. Sinemayı sevdiğiniz için Artistik-Sine’yi okumanız menfaatinizi içindir” cümlesi yazmaktadır. Yine derginin on birinci sayfasında Anthony P.Stoll tarafından kaleme alınan Charlie Chaplin’in servetinin anlatıldığı yazı bulunmaktadır.

Dergide yer alan yazılardan biri de Antoine Paul tarafından kaleme alınan “Yeni Filmler; tenkidimiz” başlıklı yazıdır. Yeni gösterime giren filmlerin tanıtıldığı bu yazıda ayrıca film değerlendirmesi de yapılmaktadır (Artistik-Sine, 4 Kasım 1926:12-13).

Derginin 6. sayısının birinci sayfasında ise derginin beşinci sayısından devam eden bir yazı ve ikinci sayfada ise, Kısmet Sineması’nın tam sayfa reklamı yer almaktadır.

Beşinci sayfada yıldızların başarılarının arkasındaki sebeplerin anlatıldığı, “Sinema Yıldızları Muvaffakiyetlerini Neye Mecburdurlar” başlıklı yazı yayınlanmıştır.

Derginin altıncı sayfasında ise, “Antoine Paul” imzalı “Halkın Beğendikleri”¹⁵ başlıklı yazı yer almaktadır. “Fikri Tenkid” isimli makalenin devamı niteliğinde olan bu yazıda; Antoine Paul’un halkın rağbet ettiği bazı filmler ile ilgili yorumları, değerlendirmeleri bulunmaktadır (Artistik-Sine, 16 Aralık 1926: 6-7).

On birinci sayfada “Postam” bölümüne yer ayırmıştır. Bu bölümde, bazı sinema dergilerinde olduğu gibi, okuyucuların soruları cevaplandırılmıştır:

“-Sultanahmet’te Cahit Beye; Öyle kolayca Valentino olmanın mümkün olabileceğini mi zannediyorsunuz? Azizim! Bize fotoğrafınızı gönderiniz o vakit sinema için istidatınız olup olmayacağını size söyleriz. Yukarıda İsmail Hakkı Bey’e verdiğimiz cevabı da lütfen okuyunuz. ” (Artistik-Sine, 16 Aralık 1926: 11).

Artistik-Sine’nin 13. sayısında “İzmir’de Sinema Hayatı” isimli “F.N.” imzalı bir yazı yer almaktadır. Yazı da genel olarak, Türkiye’de sinema sektörünün gelişmiş olduğu illerden biri olan İzmir’de sinema sektörü tanıtılmakta ve İzmir halkının sinemaya gösterdiği ilgi anlatılmaktadır (Artistik-Sine 23 Şubat 1927:1-2).

Beşinci sayfada ise “Kahraman Bahriyeli” yazıda da bir film tanıtılmaktadır. Bu sayının Osmanlıca yayınlanan son sayfasında ise, “Muhabirlerimizin mektupları” başlıklı bölümde yurtdışındaki muhabirlerden gelen haberlere yer verilmiştir. Haberde ise Amerika, Almanya ve Fransa’da sinem sektörü ile ilgili meydana gelen yenilikler aktarılmıştır.

¹⁵ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

Şekil 29. Artistik-Sine dergisinin 13. sayısında yayınlanan “Kolombiya” markalı makine firmasına ait reklam

Derginin 16. sayısında “M.V.” imzalı İzmir’deki film ticaretini anlatan yazı bulunmaktadır. Yazıda şu bilgilere yer verilmiştir:

“İzmir ve civarında sinemaların toplu bir halde bulunması İzmir film ticaretinin inkişafını icap ettirmiştir. Filvaki’ İzmir’deki dokuz sinema da, Akhisar, Ödemiş, Tire, Bergama, Denizli, Aydın, Nazilli, Antalya, Söke, Isparta, Edremit ve Ayvalık film ihtiyaçlarını İzmir piyasasından temin etmektedir.

Bunun için İzmir’de müteaddid film idareleri mevcuttur. Bunlardan, “Elhamra Film”, Salih Necati Bey’in “Anadolu Film”, Namık Kemal Bey’in “Nisto Film”, Mösyö Taranto’nun “Depolu Film”, Mösyö Pyerk’in “Asri Film İdaresi”, Asri Sinema Şirketi’nin “Lale Film”, Cemil Kardeşler’in “Işık Film”, Mazhar Necati Bey’in idaresinde olup,

Işık Film aynı zamanda “Kemal Film” ticarethanesinin İzmir şubesidir.
 ...” (Artistik-Sine, 16 Mart 1927: 5).

Ayrıca yazının devamında, bu film şirketlerinin yurtdışından getirdiği filmlere de kısaca değinilmektedir.

Dördüncü sayfada, “Postam” başlıklı bölümde, okuyucuların dergiye sinema ve artistler ile ilgili gönderdiği sorulara cevap verilmektedir. Sayfanın altında da “Albatros” film şirketinin çektiği ve Elhamra’da gösterilen “Karmen” isimli filmin tanıtımı yapılmaktadır. Ayrıca “Lübnan Kasrının Sahibesi”, “Aşk ve Para” isimli filmlerle ve Macaristan, Lehistan ve Rusya’daki sinema sektörü ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir.

Altıncı sayfada ise, “Kaptan Roskos” isimli filmin kısaca hikâyesi yer almaktadır. Yazının altında da, devamının sinema perdesinde olduğu belirtilmektedir.

Artistik-Sine’nin 19. sayısında Antoine Paul’un yazmış olduğu “Sinema ve Musiki” başlıklı makale yer almaktadır. Filmciler ve okuyucular tarafından dikkate alınacağı belirtilen yazı da müziğin, bir filmin muvaffakiyet kazanması için elzem bir amel olduğundan bahsedilmektedir. Ayrıca iyi bir müziğin, kötü bir filmin bile kıymetini yükseltebileceği, kötü bir müziğinde iyi bir filmi berbat edebileceği anlatılmaktadır. Yazı da ayrıca bazı filmlerin müzikleri yazar tarafından değerlendirilmiştir (Artistik-Sine, 7 Nisan 1927: 1).

Derginin dördünü sayfasında ise, diğer sayılarda da yayınlanan “Postam” başlıklı bölüm bulunmaktadır. Derginin bu sayısının Osmanlıca yayınlanan sadece dört sayfasına ulaşılabilirdiği için, bu sayının içeriği hakkında tam bir inceleme yapılamamıştır.

2.2.11. Türk Sineması (Cine-Turc)

Haftalık sinema mecmuası olan Türk Sineması dergisinin ikinci sene yayınlanan nüshalarına ulaşılmıştır. Dergi Osmanlıca ve Fransızca yayınlanmıştır. 1928 tarihli bu sayıların periyodik yayınlanma süreci dikkate alındığından, derginin ilk sayısının 1927 yılında yayınlandığı söylenebilir.

Türk Sineması'nın ikinci sene yayınlanan 1 Mayıs 1928 tarihli 5. sayısına, 21 Mart 1928 tarihli 26. ve 28 Mart 1928 tarihli 27. sayısına İstanbul'da bulunan Atatürk Kitaplığı'nda (Belediye Kütüphanesi) ulaşılmıştır.

Derginin ilk yıl yayınlanan sayıları hakkında bir bilgi bulunamamıştır. Fakat bazı kaynaklarda derginin ilk sayısının 8 Eylül 1927 tarihinde yayınlandığı ve 1935 yılı Mart ayına kadar 219 sayı çıkartıldığı belirtilmektedir (Özuyar, 2004, s. 103; 2008, s. 46).

2.2.11.1. Türk Sineması'nın Biçimsel ve Teknik Durumu

Türk Sineması'nın geçici olarak kullanıldığı belirtilen adresi Bâb-ı Âli'de bulunan İkdâm Matbaası'dır. Derginin posta kutusu Beyoğlu İstiklal Caddesi, telefon numarası ise Beyoğlu 276 olarak gösterilmektedir. Derginin 5. sayısı üç sütun halinde 26. ve 27. sayıları iki sütun halinde düzenlenmiştir (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928:1; 21 Mart 1928:1 ve 28 Mart 1928:1).

Türk Sineması dergisinin nüshası ilk önce 5 kuruş, daha sonra 10 kuruşa satılmıştır. Derginin ilk yıl abonelik ücretleri şöyledir: Türkiye için senelik 150 kuruş, altı aylık 100 kuruş; yurtdışı için senelik, 1,5 , altı aylık 1 dolardır. Abonelik ücreti ise derginin diğer sayılarında değişmiştir: Türkiye için ilk yıl yıllık 3,5 , altı aylık 2, üç aylık 1 Türk Lirası; yurtdışında ise yıllık 3,5 , altı aylık

1,5, üç aylık 0,70 dolardır. Fakat derginin abonelik ücretlerinde değişmeler olmuştur (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928:1; 21 Mart 1928:1 ve 28 mart 1928:1).

Türk Sineması'nın 5. ve 27. sayısı siyah ve beyaz renklerle, 26. sayısı kırmızı renklerle, kapak sayfaları ise renkli olarak basılmıştır.

Şekil 30. Türk Sineması'nın (Cine-Turc) 1 Mayıs 1928 tarihli 5. sayısının Fransızca kapak sayfası

Derginin kapak sayfalarında ise en üstte derginin sayı ve tarih bilgisi, hemen altında da büyük kırmızı puntolarla yazılmış derginin klişesi yer almaktadır. Sayfanın diğer kısmında ise büyük bir çerçeve içerisinde aktris ve film fotoğraflarına yer verilmiştir. Osmanlıca ve Fransızca kapak sayfalarında fotoğraflarına yer verilen sanatçılar ise şunlardır: Marion Nixon, Gloria Swanson, Charlie Chaplin ve Merna Kennedy. (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928; 21

Mart 1928 ve 28 Mart 1928). Ayrıca derginin ulaşılabilen üç sayısında da sayfa eksiklikleri mevcuttur.

2.2.11.2. *Türk Sineması'nın Kadrosu*

Artistik-Sine dergisinin künyesinde de görüleceği üzere, Türk Sineması dergisi, Artistik-Sine'nin idari kadrolarının ve isminin değişmiş şeklidir.

Artistik-Sine'de tercümanlık yapan Ragıp Rıfkı, Türk Sineması dergisinin müdürü ve aynı zamanda sorumlu müdürüdür. Derginin başyazarı Antoine Paul, direktörü ise Anthony P. Stoll'dür (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928: 1). Ayrıca dergide, Arapça "mim" ve "vav" harfiyle yazılmış "M.V." imzalı bir yazı yer almaktadır (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928:7).

2.2.11.3. *Türk Sineması'nın İçeriği*

Derginin 5. sayısının ilk sayfasında Antoine Paul imzalı "Avrupa'da" başlıklı yazıya yer verilmiştir. Yazıda Avrupa ve Amerika'da ilerleyen sinema sektörü ve ülkelerin sinemacılık ile ilgili yaptıkları düzenlemeler şu şekilde anlatılmıştır:

"... Avrupa sinema âleminde ale't-tevâlî tezayüt eden tekâmülü görmek için seri bir nazar tedkik atfetmek kifâyet eder. Ve bu tekâmülde, hükümetlerin hayırhâhâne muadelet ve himayeleri sayesinde vücûda gelmiştir.

Evet, Avrupa on seneden beri, Amerika sinemacılığının rebka-i esaretinde eyliyordu. Bilhassa İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da, İtalya'da, Avusturya'da kâin olan muhtelif sinema imalat müesseseleri nevmîd-âne sûrette mücadele ediyorlar ve Amerika firmalarının gerek sâdıkan ve gerek halen mâlik oldukları bedii, fenni ve sînâî vesâit sayesinde teshir ettikleri pek müşkil pesend halkı memnûn edebilecek

filmler vücûda getirmeye muvaffak olmak idame-i mevcudiyet etmek için son derece mesai sarf ediyorlar.

... İşte bu hâl nihayet Avrupa hükümetlerinin nazarı dikkatlerini celb ettiği; sinema mesaili Fransa meclisi â'yânında, Lordlar kamerasında, Lahey'de, Cenevre'de, bi'l-umûm mehafili resmiyye de tezekkür edildi. Sinema, bu ana kadar en ma'aruf ricâl-i devlet tarafından nazarı ehemmiyete alınmak ve tezekkür edilmek şerefine nâil olmamıştı. Zevât-ı müşârun ileyhim'in, bidayet-i emirde meclislerinde sinemanın mevki-i müzakereye konulduğunu görerek mütehayyir olduklarına şüphe yoktur. ..." (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928: 1).¹⁶

Ayrıca yazının devamında Fransa, İspanya ve Almanya'da sinema ile ilgili getirilen yasal düzenlemelere de kısaca değinilmiştir.

İkinci sayfa da "Memleketin En Büyük ve Yegâne Milli Filmi" olarak tanıtılan Kemal Film şirketinin, yurtdışından getirmiş olduğu filmlerin isimleri yayınlanmıştır.

Dördüncü sayfada Antoine Paul tarafından kalemle alınan "Ayın Filmleri" başlıklı yazıda da filmler farklı bir şekilde tanıtılmaktadır. Bu yazıda gösterime giren/girecek filmlerin bir paragraf uzunluğunda tanıtımı yapılmaktadır. Yazıda filmin yönetmeni, başrol oyuncusu ve kısaca filmin hikâyesinden bahsedilmektedir (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928: 4-5).

Derginin yedinci sayfasında, Artistik-Sine'de de bulunan, M.V. imzalı yazı yer almaktadır. Yazıda, İzmir sinema hayatı anlatılmakta ve bazı sinema salonlarındaki programlara yer verilmektedir.

¹⁶ Yazının ilgili kısmı tez içerisinde sunulmuş olup, diğer kısımlarına ekler bölümünde yer verilmiştir.

On ikinci sayfada ise “Küçük Muhaberat” başlığıyla, Kadıköy, Göztepe ve İzmir’de sinema ile ilgili gelişmeler anlatılmıştır.

Dergide ayrıca Iris film şirketinin tam sayfa reklam, “Günden güne ehemmiyet eden “Amerikan Filmi Mahsusası” ve “Sinemada Tehlike” başlıklı imzasız yazı ve film tanıtımları yer almaktadır (Türk Sineması, 1 Mayıs 1928: 6,12-14).

Türk Sineması’nın 26. sayısının ilk sayfasında ünlü artistlerden biri olan Rudolf Valentino ile ilgili yazı yer almaktadır. “Rudolf Valentino’nun Ölümü Hakkında Bir Efsane” başlıklı yazıda artistin ölüm şekliyle ilgili iddialar yer almaktadır.

Dördüncü sayfada “Türk Filmi” başlıklı imzasız yazıda derginin önceki nüshalarında yayınlanan bir yazı ile ilgili okuyuculardan mektuplar gelmesi üzerine yazılmıştır:

“... Bizler müstakbel bir Türk imalathanesi, lehinde neşriyatta bulunmaya başladık ve bu sebeple istikbali pek parlak bu teşebbüse girişecek bir kimse bulunabileceği ümidiyle bahsettik.

.... Küçük bir stüdyo vücuda getirmek, o kadar güç bir şey değildir. Bizde bunun için icap eden malzeme mevcuttur. Ve alakadar daire-i resmiye tarafından lazım gelen kolaylıklar gösterilecektir. ...” (Türk Sineması, 21 Mart 1928: 4).

Yine derginin 26. sayfasında, yabancı artistlerin başlarına gelen olayların anlatıldığı “Artistlerin Mukadderatı (Kaderi, Alın Yazısı)” başlıklı imzasız bir yazı yayınlanmıştır.

Ayrıca bu sayıda “Öldürmeyeceksin”, “Meçhul Tayyare”, “Çöl Kızı Barbara” isimli filmler de tanıtılmaktadır (Türk Sineması, 21 Mart 1928: 5,8).

Şekil 31. Türk Sineması dergisinin 26. sayısında Osmanlıca ve Fransızca yayınlanan “Kodak” fotoğraf makinesine ait bir reklam

Artistik-Sine’nin 27. sayısının ilk sayfasında Avrupa’da çok meşhur olduğu belirtilen “Şarlo Sirkte” isimli film tanıtılmaktadır.

Beşinci sayfada artist Rudolph Valentino ile Türk Sineması dergisi muhabirinin 11 Mart’ta Paris’te yapmış olduğu bir röportaj yer almaktadır.

Ayrıca derginin bu sayısında, “Yumurcaklar Kralı” başlıklı yazı ile “Odeon” isimli plak şirketinin reklamı bulunmaktadır (Türk Sineması, 28 Mart 1928: 3,7). Derginin bu sayısında sayfa eksikliği çok fazla olduğundan derginin içeriği tam olarak belirlenememiştir.

Türk Sineması’nın Fransızca yayınlanan nüshalarında ise Parlophon Record, Kodak, Doxa, Irys Film isimli firmaların reklamları yayınlanmıştır.

2.2.12. Sinematograf Ceridesi

Sinematograf Ceridesi dergisi ile ilgili herhangi bir belge bulunamamıştır. Fakat bazı kaynaklarda, derginin ismine rastlandığı için sinema dergileri listesine alınmıştır. Bulunan kaynaklarda da Sinematograf Ceridesi'nin sadece isminin bilindiği ifade edilmektedir (Özuyar, 2004, s. 104; Evren, 1993, s. 27).

2.3. 1928'e Kadar Yayınlanan Sinema Dergilerinin Genel Özellikleri

Sinema dergileri incelendiğinde, Latin harflerinin kabulüne kadar, ki bu 1928 yılına tekabül etmektedir, 11 sinema dergisinin yayınlandığı görülmektedir. İlk dergiler, ilk kez bir Türk yönetmen tarafından çekilen filmlerle aynı yıllarda yayınlanmaya başlamıştır. 1914'te yayın hayatına başlayan "Sinema" ve "Ferah Dergisi'ni", sırasıyla 1923 yılında "Sinema Postası", 1924 yılında "Sinema Yıldızı", "Opera-Sine", "Sinema Rehberi", "Mudhike", 1926 yılında "Sinema Mihveri", "Film Mecmuası (Le-Film)", "Artistik-Sine", 1927 yılında ise "Türk Sineması (Cine-Turc)" izlemiştir.

Dergilerin yayınlanma tarihleri incelendiğinde, büyük bir kısmının 1923 ile 1927 yılları arasında, Muhsin Ertuğrul'un ilk filmlerini çekmeye başladığı yıllarda yayınlandığı görülmektedir. Dergilerin yayın süreleri ise farklılık göstermektedir. Özellikle, ilk sinema dergilerinin çok kısa süreli olduğunu fakat 1923'ten sonra yayınlanan dergilerin ise daha uzun süreli olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlıca-Fransızca olarak yayınlanan dergilerin birçoğunun kapak sayfalarında genellikle popüler artistlerin fotoğraflarına ya da bazı filmlerin afişlerine yer verilmiştir. Tamamı siyah-beyaz olarak basılan dergilerin bazıları ise kapaklarında renkli baskıyı tercih etmiştir.

Sinema dergilerinin büyük bir kısmı sayfa tasarımı açısından benzerlik göstermektedir. Fakat özellikle uzun süre yayınlanan dergilerin (Opera-Sine gibi) tasarımlarında değişikliklerin yapıldığı da görülmektedir.

Bazı sinema dergilerinde, özellikle Sinema Postası, Sinema Yıldızı ve Sinema Mihveri'nde, içindekiler sayfasına ve gelecek nüshada yayınlanacak olan içeriklere yer verilmiştir.

Ticari bir kaygı taşıyan sinema dergileri, incelenen sayılarda görüldüğü üzere, abonelik sistemi de uygulamıştır. Üç aylık, altı aylık, yıllık olarak abonelik hizmeti veren dergiler, vatandaşların ilgisini çekmek için kendilerini tanıtıcı yazılar da yayınlamışlardır. Abonelik ile ilgili diğer dikkat çekici nokta ise, bazı dergilerin yurtdışından da abone kabul etmeleridir.

Dergilerin tamamı sayfalarında ilanlara, reklamlara yer vermiş olup, bazı dergiler ise sayfa sayısının büyük bir kısmını ilanlarla doldurmuş ve sinema ile ilgili yazılar ve diğer metinler birkaç sayfadan öteye geçmemiştir (Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924: 2-3, 5-7).

Ayrıca dergilerde sadece sinema ile ilgili ilanlar yayınlanmamış, bunun dışında, her türlü meslek grubunun reklamlarına da yer verilmiştir. Kitap tanıtımı, gazete ilanı gibi ilanlara da dergilerde sıklıkla rastlanmaktadır (Sinema Postası, 1924). Ayrıca, bazı dergilerde, Osmanlıca yayınlanan reklamların, Fransızcaları da beraberinde yayınlanmıştır.

Derginin içeriğini oluşturan sinema yazılarında ise, genellikle halk arasında yeni yeni duyulmaya başlayan sinemanın tanıtımının yapıldığı görülmektedir. Bunun dışında sinema yazılarının bazıları çeviri olup, bazıları da film tanıtımları şeklinde kaleme alınmıştır.

Sinema yazılarında dikkat çeken bir nokta da yazarlarının büyük bir kısmının isminin tam olarak bilinmemesidir. Özellikle 1923'ten sonra yayınlanan sinema dergilerinde bu unsur daha sık görülmektedir. Sinema yazılarında, en önemli dönem olarak 1923 ile 1928 yılları arasını göstermek mümkündür. O tarihler arasında yayınlanan sinema dergilerinde sinema yazılarına daha sık yer verilmiştir. Özellikle yabancı yazarların da yazılar yazması Türk Basını açısından oldukça önemlidir. Dergi yazılarında görülen diğer bir özellik ise, büyük bir çoğunluğunun tercüme olmasıdır. Özellikle yabancı basından çevrilen, ya da yabancı yazarların eserlerinin tercümeleri o dönem sinema dergilerinde çok yer almıştır.

Dergilerde yer alan bir diğer önemli bölüm ise sinemaya dair haberlerin yayınlandığı bölümdür. Farklı başlıklarla (Sinemada Cevelan, Sinema Haberleri) yayınlanan bu bölümlerde, bazı yeni sinema salonlarının açılması ve İstanbul'daki sinemalar hakkında, milli filmlerin çevrilmesi ve memleket sinemacılığı hakkında, yurtdışındaki ülkelerin sinema ve tiyatro serüveni hakkında ve ayrıca yerli ve yabancı artistler hakkında haberlere rastlanmaktadır.

Sinemayı yeni yeni tanıyan halkın merakı ve ilgisi doğrultusunda dergilerde bir takım yeni bölümler de yayınlanmıştır. "Sinema Hileleri", "Sinema Entrikaları" başlıklı bu yazılarda filmler ve film sahnelerinin perde arkası ile ilgili bilinmeyenler okuyucuya aktarılmıştır.

Sinema dergilerinde, sanatçı ve artistlerin tanıtımı da yapılmıştır. Özellikle fotoğraflı bir şekilde tanıtılan artistlerin özel yaşamları ile ilgili yazılar da yayınlanmıştır. Bazı dergilerin sayılarında ise, artist olabilmek için gerekli şartlar ile ilgili magazinsel haberler de yer almıştır.

Dergilerde sinemaya dair yazıların yanında, okuyucuların ilgisinin çekilmesi için yayınlanan sinema hikâyeleri/romanları da bulunmaktadır. Film senaryoları ya da sinema ile ilgili olmayan konular ile ilgili yayınlanan bu bölümler, genellikle parçalar halinde dergilerin birkaç sayısında sürekli yayınlanmıştır.

“Okuyucu Mektupları”, “Kârîlerle Hasbihal” ve “Postam” başlıklı bölümlerde, okuyucuların dergiye gönderdikleri sinema ile ilgili soruların yer aldığı mektuplar yayınlanmıştır. Okuyucuların görüşleri ile birlikte sordukları sorulara da yine dergi üzerinden cevap verilmiştir.

Sinema dergilerinin önemli bir kısmını filmler, film şirketleri ve sinema salonları ile ilgili tanıtıcı yazılar oluşturmaktadır. “En büyük”, “şaheser”, “en önemli”, “meşhûr” gibi sıfatlar kullanılarak tanıtılan filmlerin yanında, yabancı film şirketlerinin filmleri de tanıtılmaktadır. Ayrıca, halkın sinema salonlarına ilgi göstermesiyle birlikte, dergilerde yer alan sinema salonlarının reklamları da artış göstermiştir.

Sinema dergilerinin bazılarında ise, günümüz Türk basınında da görülen kupon ve piyango uygulamalarına rastlanmaktadır. Sinema Yıldızı ve Opera-Sine’nin verdiği kuponlardan bazıları, süs veya hediyelik eşya, bazıları ise sinema bileti olarak karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen sinema dergileri, Türkiye’de yayınlanan ilk sinema dergileri olması sebebiyle içerik ve biçimsel olarak ortak özellikler göstermektedir. Dergi içeriklerinin büyük bir kısmının çeviri metinler olması da, sinemanın henüz Türkiye’ye yeni girmesinden ve film sektörünün gelişmemesinden kaynaklanmaktadır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Sinema Avrupa ülkelerinden birkaç yıl sonra Osmanlı'ya gelmiş ve Avrupa kraliyet ailesinde olduğu gibi Osmanlı Sarayı'nın da yeni eğlence araçlarından birisi olmuştur. Osmanlı'ya sinemanın erken gelmesi ve gelişmesi yabancı vatandaşlar aracılığıyla gerçekleşmiştir. Yine Türk yönetmenlerin ve girişimcilerin sinema sektörüne girmesine kadar geçen süreçte de yabancılar film sektöründe etkili olmuştur.

Osmanlı Sarayı'ndaki ilk film gösterimleri Osmanlı'da başlayan yeni eğlence alışkanlıklarının örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Zamanla geleneksel eğlencelerin yerini alan sinema, sarayda ilgiyle karşılandığı ve bu ilgi ile birlikte halk arasında yer edinerek Karagöz-Hacivat oyunlarının yerini aldığı saptanmıştır.

Eğlence türlerinin değişmesi, yeni eğlence mekânlarının da doğmasına sebep olmuştur. Sinema salonlarının Beyoğlu'nda ve Kadıköy'de açılması ise, bu ilçeleri yeni eğlence merkezleri haline getirmiştir.

Sinemanın gelmesi ile birlikte, çeşitli film gösterimleri başlamış ve yeni sinema salonları açılmıştır. İlk filmlerin gösterimiyle birlikte, sinema Anadolu illerine de yayılarak toplumsal bir yer edinmeye başlamıştır. Sinema salonları aracılığı ile daha da gelişen sinema sektörünü yazılı basın da desteklemiştir. 1914-1928 yılları arasında yayınlanan sinema dergilerinde de görüldüğü üzere, yazılı basında sinemayı tanıtmaya yönelik yeni yayınların çıktığı saptanmıştır.

Sinema salonlarında gösterilen filmler ise çoğunlukla yurtdışından ithal edilmiştir. Tablo 5’de aktarıldığı gibi, o dönem gösterilen filmlerin yabancılar tarafından çekilmesi ve Osmanlı’da gösterilmesi bazı kültürel unsurların değişmesine sebep olmuştur. Özellikle, ilk başlarda kadınlarla erkeklerin bir arada bulunmadığı kahvehane tarzı yerlerin yerine geçen sinema salonlarında zamanla kadın ve erkek bir arada Avrupa’dan gelen filmleri seyretmiştir. Bu filmlerin tanıtımı ise sinema dergileri aracılığıyla yapılmıştır.

Sinemanın yazılı basın aracılığıyla toplumsal bir zemine kavuştuğunu söylemek mümkündür. Sinema dergilerinde yabancı kadın oyuncuların fotoğraflarının özendirilerek verilmesi ve sinema artisti olmak için gerekli olan şartların yayınlanması halk arasında sinemaya karşı bir sempatinin oluşmasına neden olmuştur. Yine (Tablo 1’de görüldüğü üzere) 1921’de Beyoğlu’ndaki sinema salonlarının isimleri ve 1923-1929 yılları arasında İstanbul’da gösterime giren yabancı filmler incelendiğinde, sinema sektörü ile birlikte Osmanlı toplumunda batı kültürünün önemli derecede etkili olmaya başladığını söylemek mümkündür.

1914 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan sinema dergileri, sinemanın tanıtılmasında önemli bir etken olmuştur. Sinema ile ilgili ilk dergi olma özelliğini taşıyan “Sinema” ve sonrasında yayınlanan “Ferah” dergileri ile birlikte sinema dergiciliği önem kazanmaya başlamıştır. Özellikle 1923’ten sonra “Sinema Postası’nın” yayınlanmaya başlamasıyla birlikte sinema dergilerinin sayısında artış olmuştur. Bu dönemden itibaren yayınlanan dergilerin ise, birçoğunun haftalık periyotlarla Osmanlıca-Fransızca yayınlanması halk arasında yabancı vatandaşların da sinemaya ilgi duyduğunu göstermektedir.

Sinemanın toplumsal yaşamdaki yeri gibi konuları irdeleyen dergi yazıları da Avrupa ve Osmanlı'daki sinema sektörünü göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bunların dışında ise, dergilerde sinema ile ilgili çeviri yazılar da, halkın sinema ile ilgili bilmediklerini öğrenmesi açısından önemlidir.

Dergilerde genellikle yurtdışından çeviri eserlerin ve farklı ürünlerin reklamlarının yayınlanması da, beraberinde yeni tüketim anlayışlarının doğmasına sebep olmuştur. Dergilerin tek gelir kaynağı olan reklamların özellikle sinema salonlarına ait olması ve Osmanlı'ya gelen ve gösterime girecek olan yeni filmlerin tanıtılması sinemaya ilginin artırılmasında dergilerin çok önemli olduğunu göstermektedir.

Sinema dergilerinde özellikle Fuat Uzkınay, Sedat Simavi ve Muhsin Ertuğrul gibi Türk sineması açısından oldukça önemli yönetmenlere ait bilgilerin çok az bulunması ise dikkat çekicidir. Bu da, o dönemlerde Türk sinemasının henüz gelişmemiş olmasından ya da yeterli olmamasından kaynaklanmaktadır.

Sinema dergileri ile birlikte halk arasında yaygınlaşmaya başlayan sinema, geleneksel oyunlar arasında kendisine yeni bir yer edinebilmiştir. Yine bu süreçte dergilerde yayınlanan sinema ile ilgili yazılar ve sinema salonlarının tanıtımı da etkili olmuştur. Sinema dergileri de, sinemayı tanıtmak amacıyla içeriklerini oluşturmuş ve okuyuculara sunmuştur.

EKLER

EK 1: Dergilerde Yayınlanan Sinema Yazılarından Bazıları

“Sinematograf Hakkında Mülâhazât

İnsanlar, çalışmakla her müşkile karşı bir suhûlet tarîki buluyor. Düşünmekle, tasavvur etmekle, göz önünde duran bir san’atı daha iyi, daha muntazam bir, dereceye getirebilmeye muvaffak oluyor. Mesela fonograf ilk önce nâtemam ve ihtiyâca kâfi değil iken bi’l-ahare oldukça muntazam ve mükemmel hâle getirildi. İşte sinema makineleri dahi seneden seneye, ikmâl ve ıslâh edilerek, hâl-i hâzırda mükemmel sahneler, tarihî vak’alar tabîi manzaralar arz ve irâe edilmek husûsunda matlûba elverişli, ihtiyâca kâfi bir derece tekmîle îsâl edilmiştir. Bazen târih kitâbını mütâlâa ederken insanın fikri mâzîye dalar ve o kadar derin bir ezeliyyete müstağrak bulunur ki oralarda gördüğü, sevdiği asâr-ı atîka hazinelerini, meclubu bulunduğu sanâ-i nefise localarını rûhuna en ziyâde manzara-i tabîyye bedâialarını hep fikren müşahede eder. Lakin muntazam bir sahne üzerinde mükemmel bir sinema şeridinin temsîl ettiği hakiki manzarayı görünce tettebbuatı büyür. Müktesebâtı tekerrür eder. Rûhunda başka bir inşirâh hâsıl olur.

İşte bu gibi ihtirâ’ât ve îcâdat-ı fenniyyenin iânesiyle, san’atkâr san’atını, ressâm tasavvurâtındaki intihâbından izhâr-ı acz eylediği bir çok levâih-i hâriku’l-âdenin birer numûnesini bulur. Erbâb-ı zevk-i selîmin rûhunu tatmîn edecek binlerce nefâis-i tabîyyenin mündemic bulunduğu bedâiaları ihtivâ eden dağlar, dereler, hâl tabîasıyla sinema perdesi üzerinde, bedî’ dâr olur.

Mesela bu nüshamızda münderiç, Şehzâdebaşı Müdâfaa-i Milliyye Sineması’nda gösterilecek olan, Nördisk fabrikasının son def’a imlâ ve izhâr

ettiği (Prenses Elena) ünvânlı beş kısım üzerine münkasım müntehab bir kurdela'nın yukarıda ta'dâd ettiğimiz mehâsin-i tabîyyeyi ve bütün havârık-ı sanaîye hâvi bulunduğ u için ber-vech-i âti hülâsa-i meâlini aynen derc ediyoruz."

Sinema

Sayı: 62

5 Şubat 1915

"Sinema Sahiplerine

Kış mevsimine yaklaşıyoruz. Sinemalar açılmaya başlıyor. Sinema sâhipleri ve hissedarların memnûniyyetine had ve pâyân yok. Zîrâ birçok masraflarla elde edilen kıymetdâr filmler büyük bir kazanç te'mîn edecek. Sinemalar rekabete başlayacaklar ve en kıymetli filmlerin kendi sinemalarında gösterilmesi için büyük bir faâliyet ibrâz edeceklerdir. Opera, Elhamra, Mülk, Alkazar, Modern ve Majik! Bu büyük altı sinema en iyi ve nâdide filmleri seçmekle meşgûldürler. Vaktin hoşça geçirmek isteyen temâşâgirân şüphesiz merak-âver ve san'at nazarından yüksek filmleri tercîh edeceklerinden böyle filmler nerede gösteriliyorsa oraya koşacaklardır. Bu altı sinemadan hangisinin temâşâgirânın nazarında müteber olduğ u şimdiden bilinemez. Lâkin şimdiye kadar gala temâşâlarında en ziyâde muvaffak olan Opera Sineması'dır. Mecnûamız her ileri atılan adımdan her iki eser terakki halkımızı haberdâr edecektir. Biz sinema ile halk arasında bir vâsıta-i muhâbere olacağız.

Sinemayı ticaret nokta-i nazarından tetkik edecek olursak görürüz ki bu ticaret şüphesiz hayât iktisadiyesinde oldukça ileri gitmiştir. Şehrimizde birçok yeni

tiyatrolar ve sinema kampanyaları te'sîs edilmiştir. Ümîd ederiz ki bunlar memleketin inkişâf-ı dimağsını ve zevk-i bediasını yükseltir.

Zamânımızda filmlerin kıymet ve ehemmiyeti pek büyük olduğu gibi halkın derece-i irfânını yükseltmekteki hizmetleri de gayr-ı kâbil-i inkârdır. Biraz da sinemalardan bahs edelim.

Sineşık, Etvâl, Lüksemburg. Biz bu sinemalara iyi ve ahlakî filmler göstermelerini ve fiyatlarında biraz tenzîlât yapmalarını tavsiye ederiz. Bu takdirde iyi neticelere varacaklarını umarız.

Şehrimizin yegâne sinema mecmûası olmamız itibariyle en mühim, en iyi havadisleri toplayıp kârîlerimize arz etmeye çalışacağız. Gâyemiz budur. Yoksa süslü ve yaldızlı yazılarla reklam yaparak kârîlerimizin gözünü boyamak istemiyoruz. Bazen doğru havâdisleri vereceğiz ve kârîler de intişarımızı sabırsızlıkla bekleyeceklerdir. Zîrâ sine muhibleri ve muhibbelerinin bu dost mecmûa ile bütün arzularını tatmin etmiş olacaklardır."

V.F.K – Opera Sine

Sayı: 2. sene 3.sayı

30 Eylül 1925

"Halkın Beğendikleri"¹⁷

Artistik Sinenin birinci nüshasındaki "Fikri Tenkid" ünvânlı makâlemi okuyanlar, o makâledeki küçük mukâyeslerimin bazı alâkadarların arzûlarını tatmîn etmediklerini tabî anlamışlardır.

¹⁷ Yazı çok uzun olduğu için kısaltılarak transkript edilmiştir.

Bu makâleye ticâri filmler ünvânını vermiş olsaydım daha iyi olurdu. Fakat burada iki mevzûu yani, “Halkın Beğendikleri ve Ticari Filmler” i tedkîk ettiğim cihetle filmlerine câzip isimler veren sinemalarımız müdürleri gibi bende makâleme bu ismi vermeyi tercîh ettim.

Şimdi, hidâyetten başlayalım ve bunun için de İtalyan filminin ve Fransız filmlerinin şark piyasasına hâkim oldukları birkaç sene evveline rücû etmemiz lazımdır.

Bugün halk daha asrîdir. Hem ahvâl onu böyle olmaya mecbûr etti. Çünkü ne zaman sinemaya gitmiş olsa dâimâ zayıf esassız, rûhsuz filmler seyretmek mecbûriyyetindedir. Zîrâ zamanımızda sinema mevzûları halkı memnûn etmek arzûsuyla yapılmamış kuvvetsiz şeylerdir. Halkın mevzûlar istediği anlaşıldı mı? Fakat öyle âdî mevzûlar değil. Meraklı, ciddî, âilevî, hissî, şâirâne sahneleri hâvî mevzûlar...

Halk, ister asrî, ister târîhî olsun büyük mevzûları sever. Birçok târîhî filmler memleketimizde rağbete mazhar olmuştur. Komik filmlerde pek revaç buluyor ve Felemenkli iki komedyacı olan Harold Madsen ve Karel (Düz Tabanla Bastı Bacak)’ın gördüğü rağbet bütün bir delilidir. Komik filmleri pek seven halk “Düz Tabanla Bastı Bacak” ilânını görür görmez hemen seyre koşuyor...

Fakar Harold Loid, şüphesiz komik artistlerin serfirâzıdır. Bunun gördüğümüz birkaç filmi son derece bir rağbete mahzar olmuştur. Çünkü halkımızı memnûn edecek şen ve gülünç şeylerdir. Sinema dâhisi olan Charlie Chaplin de memleketimizde büyük bir şöhret kazanmıştır. Fakat pek az film yaptığı cihetle kendisini yalnız bundan iki sene kadar evvel biyografi film müesseseleri için çevirdiği bir sürü mudhik filmde gören bazı kimselere lâyıkıyla sevdiremiyor.

Maahâzâ, san'at ve mizac şaheseri olan "Altuna Hücum" pek büyük bir zafer kazandı.

Gelelim, Amerika filmlerine; Halk bunları çok beğeniyor... Çünkü mevzûları zayıf olmakla beraber san'atkârâne yapılmışlardır. Zarâfet, zevk-i selîm ve köklü bir teknik, mükemmel bir temsîl ile pirayedar olmaları bu filmlerin güzelliklerini arttırıyorlar ve bütün bu ihtişam arasında halka mevzûun ehemmiyetsizliğini unutturuyorlar. O, ancak filmi gördükten sonra bunun büyük bir san'at kudretiyle yapılmış bir mevzûun esasına müstenid olduğunu takdir ediyor.

Fransız filmleri de pek merğü.... Bereket versinki bize en iyileri ve en büyükleri gösteriliyor. Güzel bir Fransız filminin Pirene ve Alp dağlarını geçmesi pek müşkildir.

Alman filmlerine gelince, bunlar da bir kısım halkın hoşuna gidiyorlar. Teknikleri kuvvetli, temsîlleri mükemmel, ale'l-ekser fotoları iyi... Fakat kısm-ı âzamı soğuk ve zevksizdir.

Alman filmlerinin mevzûları pek güzeldir ve bunların birçoğu pek büyük rağbet görmüştür. Nikel Barri, rod veper tarafından temsîl edilen Kulüpler Mudhikesi, ünvânlı vodvil pek hoşuma gitmişti... Fikrimce Alman filmleri içinde en mükemmel ibdâa edilen budur.

Sinemacılarımız bizi memnûn için şeytanı kuyruğundan çekiyorlar. Az daha gayret ederlerse şeytanı kafasından çekmek için ayaklarını da ellerine terfîk edecekler. Hülâsa, güç bir iş vesselam..."

Antoine Paul – (Artistik-Sine)

16 Aralık 1926

“İzmir’de Sinema Hayatı

İzmir muhabirimiz anlatıyor:

Memleketimizde sinemacılığın iki kapısı olduğunu kabul edersek –birinci değil fakat o derece – mühim olanı şüphesiz İzmir’dir. İzmir, Türkiye sinema ticareti nokta-i nazarından mühim olduğu kadar nazik ve nazik olduğu kadar da mühlik bir vaziyettedir. Bu vaziyeti birkaç makâle ile izah edeceğim. Sinema-film ticaretinin maruz bulunduğu harici tehlikeleri sırasıyla yazacağım.

Bu mektubumda yalnız İzmir’in sinemalarından bahsedeceğim. İzmir şehri dâhilinde on yedi sinema salonu vardır. Derece ve mevkilerini sırasıyla yazıyorum.

İsmi	Mevkii	Sahipleri	Hadd-i istîâbîsî (Tahminen)
1) Palas	Kordon	Said Bey,Mösyö Piyer Şürekası	751
2) Sakarya	Kordon	Jülyen Ailesi	551
3) Milli Sinema	Bekar Sokağı	Milli Kütüphane Heyeti	400
4) Büyük Türk	Irgat Pazar	Said Bey	800
5) Lale	Keçeciler	Tevfik ve Cemil Kardeşler	800
6) Ankara	İki Çeşmelik	Said Bey ve şürekası	600
7) Kışla	Bahri Baba	Ziya Bey ve şürekası	800
Bazen tiyatroya tahsis edilir.			
8) Ferah	Karşıyaka	Aşıkzade Memur Latif Bey	400
9) Merkez	Karkar Yalı	Hezvacezadeler	400

10) İzmir	Karataş	Rahmi Bey şürekası	251 Yazlık
11) Şark Yıldızı	Buca	Faik Bey	300
12) Bornova	Bornova	Mösyö Karlo	251
13) Halk	Göztepe		500 Mesdûddur
14) Yıldız	Karataş	Türk Ocağı	251 Muvakkaten Mesdûddur
15) Yıldız	Tepecik	Ahmed Ahmedi Bey	400
Muvakkaten Mesdûd.			
16) Asansör	Karataş	Mehmed Efendi	300 Yazlık
tesis edecektir.			
17) Eşref Paşa	Eşref Paşa	Mehmed Efendi	400 Yazlık
henüz açılmamıştır.			

Saydığım bu on yedi sinemadan on biri muntazaman hâl-i faaliyettedir. Diğerlerine serüven (mevsim) sinemaları denilebilir. Bu kadar sinemaya mâlik olan bir şehirde bulunması lazım gelen film acenteleri şunlardır:

- 1) "Milli" Sinema Film İdaresi. Kemeraltı.
- 2) "Kemal Film" İzmir Şubesi Bekâr Sokağı
- 3) Said Bey Kara Osman İzmir Şubesi Kordon
- 4) Palas Film İdaresi Kordon "Palas Sineması"
- 5) Komün İstanbul Acentesinin İzmir Şubesi Kordon (Sakarya Sineması)

Bunlardan maada gerek İstanbul'daki bazı acentelerin filmlerini işleten ve gerek Suriye ve Yunanistan'dan kaçak film getiren gayrimüslim komisyoncular vakit vakit piyasada zühûr eder!

Türkiye vilayetleri içinde – sinemacılık nokta-i nazarından – İzmir'in ehemmiyeti hakkında kârilere ufak bir fikir verebildiğimizi zannediyorum. Diğer mektuplarımda İzmir ahâlîsinin sinema ibtilâsını, hangi filmlerin rağbet bulduğu, İzmir'de sinema teşkilâtı, sinemalarını faaliyeti, şimdiye kadar gösterilen filmler hakkındaki intibâ' tafsîlâtıyla ve sırasıyla yazacağım."

Mazhar Necati – Sinema Yıldızı

Sayı: 3

26 Haziran 1924

"Bursa'da Sinema Hayatı

Bursa Muhabirimizden:

Bursa'mızda iki tane, Milli ve Şark, sinemaları vardır. Şark sineması en eski yani kadim bir müessesedir. Kedi ismiyle meşhûr otelin alt kat salonunu işgal eder. Heyet-i Umûmiyyece güzeldir, fakat tiyatro binası olarak inşâ' olunmuştur. Genişliği tûluyla münâsib değildir. Üst localar biraz iyiye de paradi mevkii sinema temâşâsına yaramıyor. Son bir ay zarfında tatil-i faaliyet eylemiştir. Milli sinemanın te'sîsi ise bir seneye karîbtir ve sinemaya müsaittir.

Birçok tiyatro temsîllerine sahne olmuştur. Ne için yapıldığı belli değil.

İstîâb vasatı 500 kişi derecesindedir. Müstetîl şeklinde, arka ve tarafeyn (tûlen) iki katlı localar bulunur. Orta yerde paradisi vardır. Aynen: İstanbul Ferah tiyatrosu sistemi Halk sinemaya tamamen bir müsted'î derecesinde rağbet

ediyor. Her filmi görmek istiyorlar: Aşki, hissi filmleri tefrîk edecek bir halde değiliz. Çünkü hâlihazırda elimizde bir tane müessese vardır.

Müessese her türlü film celb ediyor: Muntahib veya merdûd. Her cihete mütemayildir. Gösterdiği filmlerin içinde Minarenin Sesi, Kasırga'nın Kızı, Yumurcağın Kadri, Küçük Yaris veyahut Simi gibi müştehir filmler bulunurken İstanbul Esrarı gibi bozuk merdûd filmler eksik değildir.

Şark sinemasında ise "Ateşten Gömlek" gibi hakikaten nefis filmler irae edilirken başka bir zamanda ismi bile kimseyi alakadar etmeyen bir film "Yeşil Göz Çetesi" gösteriyordu.

Muattal Şark sineması Nedim Bey ve şürekâsı İdare ediyordu. Milli sinemanın müdüriyetinde Jarba Bey bulunuyor."

Mazhar Necati – Sinema Yıldızı

Sayı: 3

26 Haziran 1924

"Milli Filmler"¹⁸

Aradan iki sene geçti geçmedi. Memleketin yoksullukları arasında şâyân-ı takdir bir teşebbüse şahit olduk. Sinemanın her bir prestişkârı olan halk, bu teşebbüsü büyük tebessümlerle istikbâl etmesi pek tabî idi. Ve herkes sinema imalatçılığının tevellüdünü, sanâyi'-i nefîsemizin parlak bir inkılâbı tarzında telakki etti.

¹⁸ Yazı çok uzun olduğu için kısaltılarak transkript edilmiştir.

Sinema eserleri vücûda getirmeye, memleketimiz kadar müsâid belde nadirdir. Tabiat sahîfelerinin en zariflerine sahibiz. Sinema güzellikleri peşinde koşmak ihtiyacından uzaklardayız. Gelen ecnebiler bunu büyük bir dikkatle takdir ettikleri halde bizler aldırmanmışık bile. Fazla te'mîn etmeyen türlü türlü çarelere başvuranlara çok tesadüf ettik. Fakat sinemanın diğer ticaret şubelerini hem de ne türlü geride bırakacak derecede müfîd bir ticaret sınıf olduğunu anlayabilen tek kişi çıkmadı.

İlk teşebbüste bulunan malul gaziler heyeti oldu. "Binnaz" ı filme çekti. Muvâfakat itibariyle netice tabîdir ki, menfi çıktı. Evvel ömürde mütehasısların mahrumiyeti hududumuzun noksanları, yoksulluklar, ibtidâ' bir filmi bile güçlûkle meydana çıkartabildi. Mamafih filmin ibtidâline rağmen halk bu milli ticâriyyeye yine ümîttten fazla bir rağbet gösterdi. Bir kıymet mahrumu bulunan eser edebiyat sahasında pek tatlıca kazandığı alkışların kuvvetini, beyaz perdelerde de, ilk film olmak sebebiyle ma'a ziyâdeyle karşıladı. Çok geçmedi Musevi Andıras isminde bir Fransız mühendis, etrafında Şermin Hanım gibi bazı türk mümessilleri toplayarak, yine bir teşebbüste bulundu.

"Esrarı Engiz Şark" Bu teşebbüsün ilk mahsulüdür. Şüphe yoktur ki mütehasıs ellerden çıkan ve san'at-kârlarının temsîlde muvaffak olmaları için hayli çalışılân bu film hataları olmakla beraber pek fena değildi. Fakat bu teşebbüs her nedense inkıta'a uğradı. İkinci bir eserle takip edilmedi.

Memlekette hakiki sinema fabrikatörlüğünün ilk şartı, itiraf edilmelidir ki "Kemal" film atölyelerine aittir. Kemal ve Şakir beylerin o zaman henüz Almanya'dan avdet eden ortakları Muhsin ile dâimâne teşriki mesaisi memleketin mahrur bulunduğu bir san'at şubesinin tabir-i amiyane ile ebesi oldu.

Kemal film ilk defa “İstanbul’da bir Facia-ı Aşk”ı takdim etti. İbtida-i bir mevzûa üzerinde işlenen eser hatıralardan muarrâ değildi. İlk mahsul olduğunu hayli anlatıyordu. Mamafih mesleklerindeki tecrübesizliklerine rağmen san’at-kârlardan bazıları ümîd verici bir kudret göstermişlerdi. Deruni sahnelerin taksîmâtında gösterilen itina bir tecrübe olmakla beraber sarf edilen meblalar memlekette ciddî bir sinema imalathanesinin inkişâfı ferdâsında bulunduğumuzu teyit ediyor.

San’atın her şubesinde yüksek mevkileri işgal eden sinemanın, sinemacılığın memlekette tevliidi kadar mesud bir hadise tasavvur edilemez. Müteşebbisleri alkışlamak öyle sanarım ki kadirşinaslık olur”.

Vedat Örfi – Sinema Postası

Sayı: 2

15 Aralık 1923

“Avrupa’da

Avrupa sinemasına yeni ufuklar, nice istikbâller açılıyor.

Avrupa sinema âleminde ale’t-tevâlî tezayüt eden tekâmülü görmek için seri bir nazar tedkik atfetmek kifâyet eder. Ve bu tekâmülde, hükümetlerin hayırhâhâne muadelet ve himayeleri sayesinde vücûda gelmiştir.

Evet, Avrupa on seneden beri, Amerika sinemacılığının rebka-i esaretinde eyliyordu. Bilhassa İngiltere’de, Fransa’da, Almanya’da, İtalya’da, Avusturya’da kâin olan muhtelif sinema imalat müesseseleri nevmîd-âne sûrette mücadele ediyorlar ve Amerika firmalarının gerek sâdikan ve gerek

halen mâlik oldukları bedii, fenni ve sînâî vesâit sayesinde teshir ettikleri pek müşkil pesend halkı memnûn edebilecek filmler vücûda getirmeye muvaffak olmak idame-i mevcudiyet etmek için son derece mesai sarf ediyorlar.

Evet, her memlekette halkı müthiş sûrette müşkil pesend olmuştu. Amerika, mâlik ve mazhar olduğu bazı menâfi'î mahsusa sayesinde halka her arzu ettiği şeyi yeni, hoş ve eğlenceli olarak veriyordu.

İşte bu hâl nihayet Avrupa hükümetlerinin nazarı dikkatlerini celb ettiği; sinema mesaili Fransa meclisi â'yânında, Lordlar kamarasında, Lahey'de, Cenevre'de, bi'l-umûm mehafili resmiyye de tezekkür edildi. Sinema, bu ana kadar en ma'aruf ricâl-i devlet tarafından nazarı ehemmiyete alınmak ve tezekkür edilmek şerefine nâil olmamıştı. Zevât-ı müşârun ileyhim'in, bidayet-i emirde meclislerinde sinemanın mevki-i müzakereye konulduğunu görerek mütehayyir olduklarına şüphe yoktur.

Böyle mühim istihsâlât-i beka, temadi ve tezayüdünü temin etmek için herhalde hükümetlerin müdahalesi lazım geliyordu. Hükümetler bu meseledeki ehemmiyeti nazarı itibara aldılar ve sûreti resmiyyede mevki-i müzakereye vaz'ettiler. Çünkü müstahsil memleketler için sinema en mühim sanayiden birini teşkil ediyordu.

İlk evvel Almanya, himaye usûlünü kabul etti. Senede elli film yapan Almanya, bu sayede el-yevm iki yüz film vücûda getiriyor. Ve bu filmlerin kafesi müşteri buluyor. Bundan sonra, İngiltere'de dahi himaye usûlü kabul olunarak mühim semereler iktitâf edildi. El-yevm en küçük film idarehanelerinde senede 25: 50 filmin programları bulunuyor.

Fransız sinema matbuatının tezallümlerinden müteessir olan Fransa hükümeti – ve bilhassa Mösyö Heriyo – bu hale çaresiz olmak esbâbına tevessül etti. İşte bu

sûretle, maarif ve sanayii nefise nazını Mösyö Edward ile en maruf rical-i siyâsiyye Paris muhabirimiz bu kişinin ayrıca münakaşa ettiği, bir emirname neşrettiler.

Bu vecihle Fransız imalatı da, Heriyo'nun bu emirnamesi sayesinde üç misli nispetinde kesbi ehemmiyet etti. Mussolini hükümeti de boş durmadı ve biraz şiddetli olmakla beraber iyi neticeler verecek sinema kanunu yaptığı ve İtalya dahi faaliyetini artırmaya başladı.

İspanya dahi bu himaye usûlünü kabul edecek ve seneliği yirmi kadar film vücûda getirecektir. Macaristan, Avusturya hükümetleri de terakki edecektir. İskandinavya'ya dair malumatımız olmamakla beraber orada dahi, bu usûlün kabul edileceğini zannetmekteyiz.

Şimdi halledilecek bir mesele kalıyor: Fransa, Almanya ve İngiltere'nin bize güzel filmler temin edecekleri âzâde iştiba olmakla beraber acaba diğer müstahsil memleketler, Amerika imalatıyla rekabet etmek için lazım gelen vesâite mâlik olacaklar mı? Bunun için de istikbâle müterakkıb olmamız lazımdır."

Antuvan Pol (Antoine Paul) – Türk Sineması

Sayı: 5

1 Mayıs 1928

"Fikri Tenkid

Amerika'da münteşir vizyon picture magazin bundan bir müddet evvel Amerikalılar için bir müsabaka tertip etmişti ki bu da zahiren o kadar mühim görünmemesine rağmen sinemacılığın terekisi için esaslı bir umûmiyeti haiz

olabilir. Bakınız müsabakanın esası ne idi: mezkûr mecmûain kârîleri altı ay zarfında seyredecekleri ilk irae edilen filmlere ait bî-tarafâne tenkitleri gönderecekler...Profesyonel sinema mütehassısları buna iştirak edemeyecekler. Tenkitte en ziyâde muvâfık olan kârîye Hem iyi bir mükafat ve yerilecek ve hem de mezkûr gazetenin muavinin tahririyesi meyanına kabul olunacak. Bundan maada Amerika'nın en meşhûr münekkıd-i ve mezkûr mecmûanın tabîi olan Brauster, bu münasebetle "bir film nasıl tenkid edilir" ünvânlı altı ciltlik bir de eser yazmıştır ki bu da hakiki bir sinema ansiklopedisidir. Mösyö Brauster, bu müsabakayı tertib ederken Amerika halkının sinemaya gözleri kapalı olarak gittiğini de unutmamıştır. Mutantan ilânlara kanan halk pek değerli bir film seyredeceğini zannederek sebebini kendi de anlamaksızın alkışlıyor.

Bizde de ilâncılık büyük bir rol oynuyor. Zira bizim halkımız Amerikalılar kadar sâf-dil değil ama bizde maa-t-teessüf yalnız ilâncılıkta değil.

Beyoğlu'nda takriben beş yüz metre tulûndaki Pangaltı ve Majestik sinemaları müstesna olmak üzere bir caddede on iki sinema var ki bu da bir milyon nüfuslu bir şehrin ihtiyacını tatminine kâfidir. Bütün bu sinemalar hep bu caddededir. Eminönü'nden gelen bir kimse Elhamra'dan başlar, Majik'te hitama erdirir.

Bu zat duvar ilânlarını, fotoğraflarını, sinema ilânlarını birer birer gözden geçirdikten sonra uzun müddet düşünür.

Burada spora ait bir film gösteriliyor. Ben bu nevi filmleri sevmem. Girip görsem mi acaba? Fakat ötekinde ... Şu, "Terk Edilen Kadın Kocasını Öldürüyor" filmi var. İsim pek câzib! Ne olursa olsun buraya girer. Ah! Önündeki hançeriyle mışıl mışıl uyuyan şu genç kızı öldürmek isteyen mel'un hayale. Hakikaten şu film görülmeye seza!

Zihninden bunları geçiren Cuma gününe iyi bir film gösteren sinemada geçirmek isteyen hassas ruhlu bir işçi kızından başkası değildir!

Şişhane Karakolu'ndan çıktığı cihetle Asri Sinema, Elhamra, Şık, Lüksemburg, Alkazar, Majik sinemalarının ilânlarına, resimlerine bakar. Fakat Şark sinemalarının önünden bile geçmez çünkü sergüzeşt filmlerini hiç sevmez. Ve keza Çenetonne Bey boks münazarasını gösteren kozmografada istihfâfkâr bir zâr atf eder.

Fakat hassas kalbi Lüksemburg sinemasındaki güzel Mayk resmine takılır kalır. Kemancı bir Çingene bu güzel kızın önünde Romeo gibi kemanıyla bir İtalyan serenad çalıyor. Parayı verir, içeri girer ve memnûn olarak çıkar. Sinenin en güzel bir filmini görmüştü. Ama bunun kaçınıcı defa gösterildiğinden haberdar değil.

Filmin ismi galiba "Çamur" ama ne çamur. Haşin ve ayyaş bir baba, zengin Bulaşıklarını yıkayan müşfik ananın talimatlarına rağmen kızını evden kovar.

Baronun oğlu sarhoşun kızını seviyor. Kız elîm bir mahrumiyet içinde sokak sokak dolaşıyor. Ama hangi şehirde olduğu söylenmiyor! fakat nihayetü'l-emr kendisine istediği kadar yiyecek veren sevimli pertesiyle evleniyor ve film burada hitam bulur. Sinemaya gidenlerin kısm-ı azamı bu hassas işçi kıza benzerler. Böyle ruhlarını okşayacak mevzûlu bir film ararlar, buldular mı artık reklama hâcet kalmaz, herkes gider, görür.

Maa't-teessüf bundan dolayı en kusursuz filmlerin kısm-ı azamı - bilhassa Amerika'dan gelir! Biz de elim bir muvaffakiyyetsizliğe düçar oluyorlar. Gayet güzel temsîl edilmiş olmalarına vaz-ı sahne edilmelerine, dekorlarının güzelliğine rağmen halkı memnûn edemiyorlar. Çünkü istenilen şey: ruh ve kalp okşayıcı mevzûlardır...Alt tarafı vız geliyor.

İkinci bir nakisa da halkta zevk hissinin mefkûdiyetidir. Mesela “Mudhik” diye iddia edilen maskaralıklar yapan düztabanla bastı bacağı seyretmekle ne gibi bir zevk hissölunabilir?

“Düztabanla Bastı Bacak” iki paralık san’at sahibi olmayan bu iki komik en meşhûr Avrupa münekkitlerinin fikrince artistlerin en bayağısıdır. Odaları soğuk, zevksiz. Beynelmilel bir mahiyette olmadıkları gibi ne Amerikan, ne Anglosakson, ne Latin, ne İskandinav neslindendirler. Onlar nev-i şahsına münhasır birer tiptirler. Ama artistliğin bir kudretleri yok.

Böyle olmakla beraber halkımız bunları seyretmekten zevk alıyor. Ma’maa...

Halkın iyi bir hâkim olması lazımdır. Temsîlin sonunda film iyi ise alkışlamalı, fena ise ıslıkla teztif etmeli. Bir filmin başına da bakmalı.

Eski bir film dâimâ yavandır. Sinema her sene terakki ediyor. 1922 veya 1923’te yapılan bir film bazıları müstesna olmak üzere fenadır. 1926’da yapılanlara gelince bu sene bunlardan birçoğunu göreceğiz. Bunlar da ciddiden görölmeye layık.

İyi bir filmde aranılacak şeyler: Zinde bir mevzû heyet-i umûmiyyesinde bir insicam, vakıânın cereyan ettiği muhitin aynen yaşatılması, tasvirlerin parlaklığı, vakıfâne temsîl edilmiş bulunması, sahnelerin güzelliği, harici sahnelerin câzib bir letafet arz etmesidir.

Sinema, görölmemiş şeyler arayan büyük bir san’attır. Ve önünde vasi bir saha var. O sahayı araştırmak kâfidir.

Kârîlerimiz müteakip nüshalarımızı okudukça, sinema hakkında şimdiye kadar edindikleri bilgileri artacak ve bu büyük san’atın bütün gavâmızına vâkıf olarak iyi bir sinema müellif, münekkıd ve mütehassısı olacaklardır.”

Antuvan Pol (Antoine Paul) – Artistic Sine

Sayı: 1

4 Teşrinisani 1926

“İzmir’de Sinema Tiryakileri

Muhabir mahsusumuzdan;

İzmir ahâlîsinde sinemaya karşı hatırı sayılır bir ibtilâ mahsustur. İzmir’in bugün hâlâ faaliyette bulunan – on bir sineması her gün muntazaman işler. Bayram Cuma günleri sinemalar sabahın sekizinde faaliyete başlar ve bu saatte müşteri bulur. Bilhassa kış mevsiminde Cuma günleri sinemalar akşama kadar programlarını beş defa devir eder. Ve lâ-akallde iki sare yapar ve her seansta sinema salonunda oturabilecek bir kanepe bulunmayacak derecede izdiham ekseriyetle vakidir, hatta birçok sinema meraklıları bilirim ki, adeta tabiri caizse sinema tiryakisi olmuştur. Bunlar bir cuma günü mesela saat sekizde Irgat Pazar, Lale, on ikide Milli, ikide Palas ve dördte Seferiyye sinemalarına giderek ekseriyetle serili olan beş programı birden takip ederler. Buna da sebep İzmir’de başka mahalli sinema bulunmamasıdır. Cuma günü işsiz olan halk bilhassa kışın ya sinemaya gidecek veyahut kahvede oturacaktır.

İzmir’de her şeyin haddinden fazla pahalı oluşuna Nazaran sinema duhuliyeleri gayet ucuzdur. Mesela bir kilo ekmek, fırında yirmi dört kuruşa alan lokantalarda ekmeği kırk kuruştan yiyen ve aynı zamanda sinema tiryakisi bulunan bir kimse sinemaya gelince nihayet otuz kuruş verebilir. Burada sinema fiyatları azami otuz beş, asgari on kuruştur hem de öyle böyle film geçiren sinemacı ya da ekmek yoktur. Meşhûr bir artist ismi ilân etmeyen sinemaya iltifat edilmez.

İzmir’de artistin dramlarından ziyâde Amerikan serileri büyük rağbet kazanır. Artistin dram geçiren Palas, Sakarya ve Milli sinemaları ile Cuma, cumartesi ve

Pazar günleri bir Amerikan serisiyle programlarını takviye etme mecburiyetindedir. Aksi takdirde sinemacı için zarar muhakkaktır.

Bu sene en ziyâde rağbet kazanan Avantür filmleri “Ali Yusuf Pehlivan” ile “Ormanlar Prensi” oldu. Ali Yusuf birinci ve Vizyon Palas ikinci vizyonda “İrgat Pazarı Türk” sinemasında “Ormanlar prensi” birinci ve vizyon “Palas” ikinci “milli sine” de irae edilmiş ve her iki vizyonlarında da fevkal mu’tad işi görmüştür. Artistin filmlerinden en ziyâde rağbet gören şunlardır; Samsun’da Leyla, Birinci Vizyon Palas, İkinci Milli Sinema, Buhran Demirleri, Birinci palas, “İkinci Milli”, (Şeyh Ahmet) Birinci Palas, İkinci Milli, (Harp) Birinci Sakarya, İkinci “İrgat Pazarı” sinemaları...

Mevsim hesabıyla sinema işleri oldukça sarsılmıştır. Geçen hafta “İkinci Madam Tankura” filmini birinci vizyon geçiren Palas sineması diğerlerine nispeten biraz çalışmış ise de film layık olduğu rağbete nâil değildir. Böyle olmakla beraber yazın hiçbir sinema tatil faaliyeti etmez. Müzik, reklam ve film masraflarından imkân râddesinde tasarruf ederek sezona kadar muntazaman işler. Bu yaz sinema piyasasında durgunluk geçen yazdan fazladır. Buna sebep iktisadi buhrandır. Tabiri sahihiyle İzmir’de, hali hazırda parasızlık vardır.

Geçen sene mahsulünden müstahsiller zarar görmüştür. İktisadi teşkilâtsızlığımız yüzünden mahsulümüz pek dün fiyatla satılmıştır. Bu durgunluk ağustosya yani yine mahsul idrak edilinceye kadar devam edecek ve şüphesiz sinema piyasasına icraya tesir edecektir. İkinci bir sebepte İzmir’in maruf sıcakları oluyor. O zaman da henüz devamlı sıcaklar başlamamıştır. Böyle olmakla beraber geçen haftaki İstanbul gazetelerinin şikâyet ettikleri 33-35 derece hararet burada aranılıpta bulunan serin havalardır. Mizanel harara daha şimdiden 40’tan aşağı düşmüyor, 45’i aştığı günlerde oluyor. Bir ay sonraki hararetin derecesini bile hatırlamak istemiyorum. Bu şerait dâhilinde

on bir sinemanın muntazaman işleyebilmesi için İzmir'in muhterem ahâlîsi ne kadar sinema tiryakisi olmalıdır..."

Mazhar Necati – Sinema Yıldızı

Sayı: 4

31 Temmuz 1924

"Ankara'da Sinema Hayatı

Muhabir mahsusumuzdan

Ankara'da iki tane sinema var. Bunlardan biri Türkiye Büyük Millet Meclisinin karşısında Muammer Vedat Bey'in eser san'atı olan Milli Bahçe Türk Şirketidir. Azimkâr faaliyeti sayesinde günden güne pek büyük terakkiler gösteriyor. Sinema salonu heyet-i umûmiyyece güzeldir. Tavanı Türk tezyinatıyla süslenmiştir.

Sinema perdesi bir tiyatro sahnesine gerilmiştir. Sinemanın tuvali ardına muvâfıktır. Arkada sırayla localar, üst kat parada mevkisi kadınlara tahsîs edilmiştir. Fakat isteyenler ailece her mevkii de oturabilir. Müzik İstanbul'un birinci sınıf sinema derecelerindedir. Halkın çoğu müzik dinlemek için geliyor. Bu sinema birkaç defa alaturka ve alafranga komedilere ve tiyatro temsîllerine sahne olmuştur. Ankara birliklerinin sinemaya merakları yoktur. Yalnız İstanbullular, İstanbul derecesinde sinemaya rağbet gösteriyorlar. Hiçbir filmi kaçırmıyorlar. Kimse filmleri tenkid edecek bir halde değil, çünkü hazırda yalnız elimizde hakiki bir müessese vardır. Teşekkür ederiz ki, şirket her türlü fedakârlıktan geri durmuyor ve muhalif filmleri cerb ediyor. Bu hafta "Paris'li Kontes"i göstermekle meşguldür. Sinemanın diğeri de çinici civarında Karaca Bey Hamamı sinemasıdır. Bu sinema iyi fotoğrafçı mahir beyin ve şirketi idare ediyor. Buralarda gösterilen filmler herkesi alakadar etmiyor. Bu mektupla

sevgili İstanbul kârîlerine Ankara'da sine hayâtını satih bir tarzda anlatabildiğimi zannediyorum. Diğer mektuplarım da Ankara'da müzik konseri ve sinema faaliyetlerini bütün tafsîlâtıyla sırası geldikçe yazacağım."

Nureddin İbrahim - Sinema Yıldızı

Sayı: 4

31 Temmuz 1924

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Acun, Fatma (2011). Değişme ve Süreklilik: Osmanlı'nın Torunları Cumhuriyet'in Çocukları. *Türkiye'nin Toplumsal Yapısı* (s. 41-63) içinde. Bursa: Dora.

Alemdar, Korkmaz (2001). *İletişim ve Tarih*. Ankara: Ümit Yayıncılık.

Berkes, Niyazi (1978). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Doğu-Batı Yayınları.

Çakır, Hamza (2002). *Osmanlı'da Basın İktidar İlişkileri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çalapala, Rakım (1946). *Türkiye'de Filmcilik*. İstanbul: Yerli Film Yapanlar Cemiyeti.

Elden, Yaşar (2012). *Sinemanın Kayseri'deki Serüveni*. Konya: Palet Yayınları.

Erdoğan İ. ve K. Alemdaar (2005). *Popüler Kültür ve İletişim*. Ankara: Erk Yayıncılık.

Evren, Burçak (1984). Başlangıcından Günümüze Sinema Dergileri. *Türkiye'de Dergiler ve Ansiklopediler (1849-1984) içinde* (s. 135-148). İstanbul: Gelişim Yayınları

Evren, Burçak (1993). *Sinema Dergileri*. İstanbul: Korsan Yayın.

Evren, Burçak (1995). *Sigmund Weinberg Sinemayı Türkiye'ye Getiren Adam*. İstanbul: Milliyet Yayınları.

Evren, Burçak (1998). *Eski İstanbul Sinemaları Düş Şatoları*. İstanbul: Boyut Matbaacılık.

Evren, Burçak (2000). Türk Sinemasında İlk Sansür Ya Da Abdulhamit ve Sinema. *Türk Sinemasında Sansür içinde* (s. 135-139). Ankara: Kitle Yayıncılık.

Evren, Burçak (2003). *Türk Sinemasının Doğum Günü*. İstanbul: Antrakt Sinema Kitapları.

Evren, Burçak (2006). *İlk Türk Filmleri*. İstanbul: Es Yayınları.

Filmer, Cemil (1984). *Hatıralar*. İstanbul: Emek Matbaacılık.

Gezgin, Suat (1994). *Basında Fotoğrafçılık*. İstanbul: Der Yayınları.

Günyol, Vedat (1984). Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri. *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984) içinde* (s. 85-122). İstanbul: Gelişim Yayınları.

Güvemli, Zahir (1960). *Başlangıçtan Bugüne Türk ve Dünya Sineması*. İstanbul: Varlık Yayınları.

Hakan, Fikret (2012). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

İnalcık, Halil (2010). *Osmanlılar*. İstanbul: Timaş.

Kaplan, Yusuf (1996). Turkish Cinema. s. 656-661. The Oxford History Of World Cinema (Ed. Geoffrey Nowell-Smith). United States by Oxford University Press. New York.

Karpat, Kemal (2008). *Osmanlı Modernleşmesi*. Ankara: İmge Kitabevi.

Katoğlu, M. (1990). Cumhuriyet Türkiye'sinde Eğitim, Kültür ve Sanat. *Türkiye Tarihi içinde* (s. 393-501). İstanbul: Cem Yayınları.

Kılıç, Levend (2008). *Fotoğraf ve Sinemanın Toplumsal Tarihi*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

- Kuran, Ercüment (1997). *Türkiye'nin Batılaşması ve Milli Meseleler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Lapierre, Marcel (1946). *Anhologie du cinema*. Paris: La Nouvelle Edition.
- Malik, H. A. (1933). *Türkiye'de Sinema ve Tesirleri*. Ankara: Hakimiyet-i Milliye Matbaası.
- Mardin, Şerif (2012). *Türk Modernleşmesi*. İstanbul: İletişim.
- Onaran, A. Ş. (1968). *Sinematografik Hürriyet*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu.
- Onaran, A. Ş. (1981). *Muhsin Ertuğrul'un Sineması*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Onaran, A. Ş. (1999). *Türk Sineması I. Cilt*. Ankara: Kitle Yayıncılık.
- Osmanoğlu, Ayşe (1960). *Babam Abdulhamit*. İstanbul: Güven Basımevi.
- Özgüç, Agah (1993). *100 Filimde Başlangıcından Günümüze Türk Sineması*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özön, Nijat (1962). *Türk Sineması Tarihi*. İstanbul: Artist Yayınları.
- Özön, Nijat (1968). *Türk Sineması Kronolojisi*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özön, Nijat (1970). *Fuat Uzkınay*. İstanbul: Türk Sinametek Derneği Yayınları.
- Özön, Nijat (1985). *Sinema Uygulayımı-Sanati-Tarihi*. İstanbul: Hil Yayın.
- Özön, Nijat (2010). *Türk Sineması Tarihi*. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Öztürk, Serdar (2005). *Erken Cumhuriyet Döneminde Sinema Seyir Siyaset*. Ankara: Elips Kitap.
- Özuyar, Ali (2004). *Babûlî'de Sinema*. İstanbul: İzdüşüm Yayınları.
- Özuyar, Ali (2007). *Devlet-i Aliyye'de Sinema*. Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Özuyar, Ali (2008). *Sinemanın Osmanlıca Serüveni*. Ankara: De ki.

- Sadoul, George (1948). *Histoire Generale Du Cinema, I: L'invention du cinema 1832-1897*. Paris: Les Editions Denoel.
- Scognamillio, Giovanni (2003). *Türk Sinema Tarihi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Scognamillio, Giovanni (2008). *Cadde-i Kebir'de Sinema*. İstanbul: Agora Kiraplığı.
- Şener, Emre (1970). *Yeşilçam ve Türk Sineması*. İstanbul: Kamera Yayınları.
- Tansuğ, Sezer (1982). *Herkes İçin Sanat*. İstanbul: Altın Kitapları Yayınevi.
- Teksoy, Rekin (2005). *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi (Cilt 1)*. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.
- Toprak, Zafer (1984). Fikir Dergiciliğinin Yüz Yılı. *Türkiye'de Dergiler Ansiklopediler (1849-1984) içinde* (s. 13-54). İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Topuz, Hıfzı (2003). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Üdiken, Behzat (1999). *Pera'dan Beyoğlu'na 1840-1955*. İstanbul: Akbank Yayını .
- Ülken, H. Z. (1992). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yayınları.

MAKALELER

- Aydın, Hakan (2008). "Sinema'nın Taşrada Gelişim Süreci; Konya'da İlk Sinemalar ve Gösterilen Filmler (1910-1950)". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19, 61-74.
- Çakır, Hamza (1997). "1920'lerde Taşrada Sinema Hayatı". *Toplumsal Tarih*, 48, (8), 44-45
- Çakır, Hamza (1997). "Osmanlıca Olarak Çıkan Sinema Dergileri". *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5, 35-48.
- Çakır, Hamza (2006). "Tarihimizin İlk Mizah Dergisi Diyojen'in Kapatma Cezalarına Yine Mizahi Yoldan Gösterdiği Tepkiler". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 161-172.

- Çeliktemel, Özde (2010). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Sinema ve Propaganda 1908-1922", *Kurgu Online International Journal of Communication Studies*, 2, 1-17
- Doğaner, Yasemin (2012). "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın". *Hazettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1, (29), 109-121.
- Evren, Burçak (1994). "Sinema Tarihimizin Bilinmeyen İlk Filmleri". *Antrakt*, 34, 58-59.
- Fidan, S., K. Şahin ve F. Çelik (2011). Osmanlı Modernleşmesinin Temel Olgularından Biri: Bürokrasi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 113-128.
- Gökmen, Mustafa (1997). "Osmanlı Arşivi'ndeki Sinema ile ilgili Belgeler". *Antrakt*, 66.
- İbrahim, Nureddin (1924). "Ankara'da Sinema Hayatı". *Sinema Yıldızı*, 4, s. 15.
- Necati, Mazhar (1924). "İzmir'de Sinema Tiryakiliği" *Sinema Yıldızı*, 4, s. 14-15.
- Necati, Mazhar (1924). "Bursa'da Sinema Hayatı". *Sinema Yıldızı*, 3, s. 12.
- Önder, S. ve A. Baydemir (2005). "Türk Sinemasının Gelişimi (1895-1939)". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2), 113-135.
- Özdemir, Nebi (2007). "Osmanlı Tüketim Kültürü, Eğlence ve Yazılı Medya İlişkisi". *Milli Folklor*, 73, 12-22.
- Özen, Emrah (2009). "Özön'ün Paltosundan Kurtulmak". *İletişim Araştırmaları*, 7 (1.2), 13-47.
- Öztürk, Serdar (2006). "Türk Sinemasında İlk Sansür Tartışmaları ve Yeni Belgeler". *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 5, 47-76.
- Papila, Aytül (2008). "Osmanlı İmparatorluğu'nun Batılılaşma Döneminde Resim Sanatının Ortaya Çıkışı ve Osmanlı Kimliğinin Resimsel

Anlatımı". *Gazi Üniversitesi Güzei Sanatlar Fakültesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1, 117-134.

Talu, E. E. (1943). "İstanbul'da İlk Sinema ve İlk Gramofon". *Perde ve Sahne Dergisi*, 7 .

Tilgen, Nurullah (1956). "Bugüne Kadar Filmciliğimiz". *Yeni Yıldız Dergisi*, 36.

Üsdiken, Behzat (1997). "Sigmund Weinberg Olayı ve Türkiye'de Sinemanın Başlangıcı". *Antrakt*, 66.

TEZLER

Çelen, Pınar (2010). *Toplumsal Etkileşim Mekanı Olarak Sinemalar*. İstanbul:

İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü İç Mimari Tasarım Ana Bilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Duruel, S. A. (2002). *Sinema Tarih İlişkileri ve Türk Sinemasında Tarihe Bakış*.

Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sinema TV Ana Sanat Dalı. Yayımlanmamış Sanatta Yeterlik Tezi. İstanbul

İnceoğlu, M. Ç. (2008). *Modernleşme ve Türk Sineması: Tarihsel ve Toplumbilimsel*

Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimleri Anabilim Dalı Radyo Televizyon Bilim Dalı.Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul

Ormanlı, Okan (2006). *Türk Sinemasında Geçiş Dönemi ve Toplumsal Altyapısı*

(1939-1950). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İletişim Bilimler Anabilim Dalı.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul

SÜRELİ YAYINLAR

Artistik-Sine, 4 Kasım 1926, s:1 ; 16 Aralık 1926, s:6 ; 23 Şubat 1927, s:13 ; 16 Mart 1927, s:16 ; 1 Nisan 1927, s:19

Ferah, 29 Kânûn-ı Sâni 1330, s:57

Film Mecmuası, 1 Kasım 1926, s:1 ; 14 Nisan 1926, s:19 ; 2 Ekim 1927, s:3 ;

9 Kasım 1927, s:7 ; 16 Kasım 1927, s:8 ; 28 Aralık 1927, s:14 ; 9 Ocak 1928, s:1 ; 18 Ocak 1928, s:3 ; 25 Ocak 1928, s:4

Mudhike, 17 Kânûn-ı Evvel 1340, s:1 ; 24 Kânûn-ı Evvel 1340, s:2 ; 1 [HYPERLINK](http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%A2nununusani) "http://tr.wikipedia.org/wiki/K%C3%A2nununusani" \o "Kânununusani" Kânûn-ı Sâni 1340, s: 3

Milliyet, 22 Mayıs 1995, "Osmanlı Veliahtı Osmanlı'yı Anlatıyor", s. 21.

Opera-Sine, 18 Aralık 1924, s:3 ; 16 Eylül 1925, s:1 ; 30 Eylül 1925, s:3 ; 21 Ekim 1925, s:6

Sinema, 23 Kânûn-i Sâni 1330, s:62

Sinema Mihveri, 11 Mart 1926, s:1

Sinema Postası, 15 Kânûn-ı Evvel 1339, s:2 ; 17 Kânûn-ı Sâni, s:6 ; 21 Şubat 1923, s:8

Sinema Rehberi, 19 Nisan 1924, s:14 ; 20 Nisan 1924, s:15 ; 21 Nisan 1924, s:16 ; 22 Nisan 1924, s:17 ; 23 Nisan 1924, s:18 ; 25 Nisan 1924, s:20

Sinema Yıldızı, 12 Haziran 1924, s:1 ; 19 Haziran 1924, s:2 ; 26 Haziran 1924, s:3 ; 31 Temmuz 1924, s:4

Türk Sineması, 1 Mayıs 1928, s:5 ; 21 Mart 1928, s:26 ; 28 Mart 1928, s:27

İNTERNET SİTELERİ

www.sinematek.org. 16 Mayıs 2013 tarihinde Sinematek:

<http://www.sinematek.org/sinebilgi/sinema-tarih/50-turksinemas.html>
adresinden alındı

www.victorian-cinema.net. 16 Mayıs 2013 tarihinde Who's Who of Victorian Cinema: <http://www.victorian-cinema.net/machines> adresinden alındı

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Mustafa TEMEL

Uyruğu: TÜRKİYE (TC)

Doğum Tarihi ve Yeri: 08.08.1990

Medeni Durumu: Bekâr

Tel: 0543 325 07 27

e-mail: mustafatemel@erciyes.edu.tr

Yazışma Adresi: Anafartalar mh. Kristal Sit. Özyurt ap. 28/11

Belsin / KAYSERİ

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Tarihi
Lisans	Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi, Gazetecilik	2011
Lise	Belsin Çok Programlı Lisesi Melikgazi/Kayseri	2007

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görev
2013 – Halen	Erciyes Üniversitesi İletişim Fakültesi	Araştırma Görevlisi
2012 – 2013	Mustafa Kemal Üniversitesi İletişim Fakültesi	Araştırma Görevlisi

YABANCI DİL

İngilizce

YAYINLAR

1.Temel M., Korkmaz A. , Somuncu B. ve Şilen A. “Yerel Medya Çalışanlarının Sosyo-demografik Özellikleri ve Sektör Sorunlarına Bakışı: Kayseri ve Nevşehir Yerel Medyasına Yönelik Alan Araştırması”